

1981/82:35

Onsdagen den 25 november fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1981/82:65 till trafikutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1981/82:79 till skatteutskottet

Beträffande detta ärende hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till tio dagar.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå fredagen den 4 december.

4 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:126–129 till näringsutskottet
1981/82:130 till utbildningsutskottet

5 § Barnomsorgen

Föredrogs socialutskottets betänkande 1981/82:1 om barnomsorgen (prop. 1980/81:205).

Anf. 1 Socialministern **KARIN SÖDER:**

Herr talman! Ansvar för barnens vård och fostran ligger i första hand hos föräldrarna. Men föräldrarna behöver stöd från samhället i form av en offensiv familjepolitik, där barnens behov och rättigheter ställs i centrum.

Samhällets familjepolitiska uppgift är att skapa förutsättningar för att barn och föräldrar skall kunna forma sin tillvaro så som den bäst passar varje familj. Barnomsorgen i dess olika former är en del av denna helhet.

Jag vill därför inledningsvis slå fast de grundläggande utgångspunkterna för den barnomsorgsproposition som i dag behandlas av riksdagen.

Det nya statsbidragssystemet markerar inställningen att *alla* förskolebarn har behov av en utvecklande pedagogisk verksamhet och att *alla* föräldrar har behov av ett stöd i sin fostrarroll. *Alla* barn har dessutom behov av kontakter med andra barn.

Detta har kommit till uttryck i propositionen genom att statsbidraget har utformats som ett enhetligt bidrag till kommunerna, med en lika stor andel till heldagsomsorg i daghem, fritidshem och familjedaghem, till deltidsoomsorg i deltidsgrupper och till öppna förskolor.

Propositionen innebär i detta avseende något principiellt nytt. Förslaget om ett nytt statsbidragssystem innebär att barnens behov sätts i centrum på ett helt annat sätt än tidigare. Detta markeras också genom förslaget om att kostnaderna för den pedagogiska ledningen, i motsats till tidigare, blir statsbidragsberättigade.

Det är beklämmande att behöva konstatera att detta inte fått något utrymme i den allmänna debatt som förts kring barnomsorgspropositionen. Även personer eller grupper av personer som säger sig företräda barnens intressen har bortsett från detta viktiga faktum.

Barnomsorgen är även för framtiden ett prioriterat område. En fortsatt utbyggnad måste ske för att tillfredsställa de behov som finns av såväl heldags- som deltidsoomsorg. Utbyggnaden av samhällets barnomsorg är viktig från många synpunkter. Det gäller i första hand för barnen, för deras utveckling och glädje, men även för jämställdheten och för sysselsättningen.

Jag noterar att ett enigt utskott begärt en plan för barnomsorgens utbyggnad fram till full behovstäckning. Utskottet har begärt att en ny barnomsorgsundersökning görs för att skaffa underlag för en sådan plan. I det sammanhanget är det värt att notera att den plan riksdagen antog 1976 för utbyggnad av barnomsorgen fortfarande gäller. Målsättningen ligger fast, och utbyggnaden fortgår, om än i lägre takt än planerat.

Jag kommer, så snart riksdagen fattat sitt beslut här i dag, att uppdra åt statistiska centralbyrån att börja förbereda en ny undersökning för en fortsatt planering.

Den proposition om nytt statsbidragssystem och förenklade regler i barnomsorgen som riksdagen behandlar här i dag innehåller förslag som kommer att ge kommunerna nya möjligheter att skapa en god barnomsorg inom ramen för ett bättre resursutnyttjande.

I propositionen föreslås en breddning av bidragsunderlaget så att statsbidrag skall utgå till all barnomsorg inom kommunerna. Det innebär också att öppna förskolor och deltidsförskolor blir bidragsberättigade. Statsbidraget förenklas och avbyråkratiseras. Statliga regler som har försvårat och fördyrat utbyggnaden av barnomsorgen slopas. Beslutanderät-

ten decentraliseras till landets kommuner.

Propositionen innehåller alltså tre principiellt viktiga grundstenar:

1. Möjligheter öppnas för *alla* barn att få del av en pedagogisk verksamhet.

2. Besluten decentraliseras.

3. Reglerna förenklas.

Principen att statsbidrag skall utgå till all barnomsorg i kommunerna, och inte som f. n. enbart till heldagsomsorgen i daghem, familjedaghem och fritidshem, har flera motiv.

Det är en social rättvisefråga att staten stödjer och därmed uppmuntrar en pedagogisk verksamhet även för de barn som har en förälder hemma.

Genom att statsbidrag utgår också för heltidsförskolan och för öppen förskola får hemmavarande barn i ökad utsträckning del av de utvecklingsstimulerande aktiviteterna i den kommunala barnomsorgen.

Jag vill också peka på att det nuvarande bidragssystemet inte är anpassat till de förändringar på arbetsmarknaden som innebär att allt fler föräldrar med små barn har förkortat sin arbetstid. Barnomsorgen är dimensionerad och statsbidragsstyrd för heltidsutnyttjande, medan allt fler föräldrar önskar deltidsp plats.

Det är också en rättvisefråga att barn som bor i kommuner med låg sysselsättning och litet behov av heltidsomsorg får del av det statliga stödet till barnomsorgen. Hittills har statsbidragen – som finansieras med arbetsgivaravgifter, dvs. från alla med förvärvsinkomster – i huvudsak kanaliseras till kommuner med hög sysselsättning. Arbetsmarknadsmässigt mindre gynnade kommuner har däremot fått vara med och betala avgifterna till barnomsorgen utan att få särskilt mycket av statsbidrag tillbaka. Man har också fått vara med om att bygga ut den av riksdagen ålagda men icke statsbidragsberättigade deltidsp platsen. Men man har inte kunnat tillgodogöra sig det statliga stödet.

Breddningen av bidragsunderlaget är alltså motiverad inte bara av familjepolitiska utan också av regionalpolitiska skäl och rättviseskäl.

Ett andra genomgående tema i barnomsorgspropositionen är att beslutanderätten när det gäller hur barnomsorgen skall utformas lämnas till kommunerna själva. Detta är en naturlig utveckling. Det är kommunerna som har ansvaret för barnomsorgen. Det är rimligen inom kommunerna själva som man genom samarbete mellan föräldrar, personal och politiker bäst kan komma fram till vilka behov som finns i kommunen, som också bäst kan göra prioriteringarna inom den egna kommunens olika områden och mellan olika familjers behov. Kommunerna skall ju likaså göra en plan för verksamheten inom barnomsorgen.

Inom varje kommun bör det finnas möjligheter att sammanfoga olika kvalitativa inslag alltefter förhållandena vid de olika dag- och fritidshemmen och efter andra lokala förutsättningar.

Denna frihet innebär självfallet ett stort ansvar. Jag förutsätter att kommunerna i nära samråd med personal och föräldrar förvaltar detta ansvar.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Barnomsorgen

Däremot har jag mycket svårt att förstå dem som förutsätter att ett ökat kommunalt ansvar skall hota att rasera barnomsorgens kvalitet. Det vittnar verkligen om dålig tilltro till vårt demokratiska system.

Jag skall senare återkomma till kvalitetsfrågorna.

Den tredje principiellt viktiga förändringen i propositionen är förenklingen och avbyråkratiseringen.

Kommunerna har vid upprepade tillfällen framfört till regeringen att det nuvarande bidragssystemet är administrativt krångligt och därmed också dyrbart för kommunerna. Det föreligger samtidigt en nästan total enighet om att barnomsorgen nu befinner sig i ett läge där verksamheten måste omorganiseras i en rad avseenden.

I propositionen läggs fram ett antal förslag som syftar till att undanröja de hinder som i dag både försvårar en utbyggnad av barnomsorgen och hindrar att verksamheten förändras och förbättras. Som exempel kan nämnas de nuvarande ytnormerna. De har medfört att kommunerna i många fall inte har kunnat utnyttja lägenheter och småhus, belägna i närmiljön, utan tidskrävande och dyrbara ombyggnader.

Herr talman! Debatten om barnomsorgspropositionen har dominerats av i huvudsak två frågor. Den ena är kvalitetsfrågan, och den andra är frågan om statsbidragsnivån.

Den inriktning som angetts i propositionen angående antal anställda per barngrupp, barngruppernas storlek och personalens utbildning liksom slopandet av ytnormen innebär som jag nyss sade ett ökat ansvar för kommunerna. Jag förutsätter och är övertygad om att kommunerna är tillräckligt medvetna om behovet av en god kvalitet i verksamheten i dessa avseenden.

Samtidigt är det viktigt att notera att det i dag inte finns några normer eller bestämmelser när det gäller gruppstorlek, personaltätthet eller behörighet. Det enda som finns är vissa icke bindande rekommendationer från socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har tidigare rekommenderat att s. k. småbarnsgrupper inte bör bestå av fler än 12 barn och att syskongrupper bör bestå av högst 20 barn. Socialstyrelsen har senare tillagt i vad gäller syskongrupper att stor försiktighet bör iakttas när det gäller att ta emot fler barn än 15 i syskongrupper där små barn ingår.

I den proposition som jag har lagt fram säger jag också att stor försiktighet bör iakttas med att låta barngrupperna omfatta fler barn än 15, dvs. nästan exakt vad socialstyrelsen har rekommenderat. Därutöver diskuteras att vissa avvikelser bör kunna ske i de fall där den faktiska närvaron regelbundet är lägre än av olika skäl.

Den offentliga debatten har hittills gett intryck av att en väsentlig förändring i negativ riktning skulle ha inträffat i dessa avseenden. Men så är ju inte fallet. Tvärtom kan man med fog hävda att man nu genom ett politiskt ställningstagande i riksdagen till de riktlinjer som jag föreslår i propositionen går ett stycke längre än vad socialstyrelsen tidigare har rekommenderat. Jag frågar mig verkligen, om inte de riktlinjerna innebär ett starkare skydd för en

god kvalitet än de icke bindande rekommendationer som socialstyrelsen har utformat. Jag tycker att debatten på den här punkten har varit mycket vilseledande. De som har fört den debatten har axlat ett oerhört stort ansvar, då de i den propaganda som har spritts över landet icke har informerat sig om vad som gäller i det här avseendet.

Den faktiska förändring som sker är att den s. k. ytnormen slopas. Som jag tidigare sade har ytnormen delvis kommit att bli ett hinder för möjligheterna att finna nya och bättre organisatoriska lösningar för barnomsorgen. Detta gäller framför allt när man försöker använda befintliga lokaler för att nå målet att bygga små daghem ute i bostadsområdena.

Socialstyrelsen har självfallet även i fortsättningen till uppgift att medverka i den positiva utvecklingen av en god barnomsorg. Detta är ett arbete som ständigt pågår. Så har t. ex. socialstyrelsen under hösten gett ut två delar av en arbetsplan för förskolan med namnen "Förskolans pedagogiska verksamhet – mål och inriktning" och "Förskola – lågstadium", som blir till god nytta för kommunerna i utarbetandet av deras barnomsorgsplaner.

Detta fortlöpande arbete apostroferas av utskottet. Utskottet pekar på socialstyrelsens skyldighet att enligt socialtjänstlagen, som ju tidigare antagits av riksdagen, ge ut allmänna råd – ett arbete som enligt utskottet bör fortsätta och intensifieras för att konkretisera förskolans målsättning och innehåll som stöd för kommunerna.

Detta understryker ytterligare att socialstyrelsen har en fortsatt viktig roll när det gäller att främja en god kvalitet inom barnomsorgen.

Jag vill i detta sammanhang också betona att den nya socialtjänstlagen ger socialnämnderna ökade uppgifter i det förebyggande arbetet. Socialnämndernas viktiga roll i samhällsplaneringen har lyfts fram genom den nya lagen. Deras uppgift blir att, utifrån sociala erfarenheter, medverka vid utformningen av goda samhällsmiljöer och goda förhållanden för bl. a. barn och ungdomar. I avsnittet om omsorger om barn och ungdomar i socialtjänstlagen poängteras utöver den allmänna uppsökande verksamheten det ansvar kommunerna har för de yngsta barnen inom förskolans ram.

Om statsbidragssystemets konstruktion som procentbidrag råder i huvudsak enighet inom utskottet. Det är mycket glädjande att kunna konstatera detta.

Däremot har nivån på bidraget blivit en debattfråga, där det också finns delade meningar inom utskottet.

Diskussionen kring propositionen har givit intryck av att de 200 milj. kr. som enligt Kommunförbundets beräkningar skiljer bidragsnivåerna åt skulle medföra att barnomsorgen i sin helhet raseras och att utbyggnaden skulle stanna av.

Detta är en våldsam överdrift om man betänker att statens stöd till barnomsorgen totalt omfattar 5 400 milj. kr. innevarande budgetår. Ett faktiskt förhållande är att bidragen till barnomsorgen ökat med nära 1 000 milj. kr. varje år de senaste fem åren. I den ekonomiska situation som såväl staten som kommunerna befinner sig i är det nödvändigt att se över

kostnaderna för all verksamhet, även barnomsorgens kostnader.

Det är också viktigt att slå fast att när nivån på bidraget fastställdes överenskomms också inom regeringen att barnomsorgen inte skulle drabbas av höstens sparplaner. Den nivå vi nu ligger på innebär att både staten och kommunerna delar på ansvaret för prioriteringen av barnomsorgen.

Propositionens förslag till förenklingar, avbyråkratiseringar m. m. syftar till att med oförändrade krav på god kvalitet bromsa kostnadsutvecklingen. Propositionen ger alltså nya möjligheter för kommunerna att även i fortsättningen bedriva och bygga ut en god barnomsorg, men med hänsyn till det ekonomiska ansvar som dagens situation kräver.

Bidragsnivån har fastställts med utgångspunkt i hur stor andel av kostnaderna som det nuvarande platsbidraget täcker i genomsnitt för landet.

Redan i detta konstaterande ligger att vissa kommuner kan vinna och vissa kan förlora på en övergång till en enhetlig statsbidragsprocent.

Samtidigt kan man med fog hävda att vissa kommuner i realiteten vunnit och vissa förlorat under åren med det nuvarande statsbidragssystemet. Så har t. ex. inte en hög kvalitet givit mera i statsbidrag än en låg kvalitet på barnomsorgen.

En annan fråga som debatterats är om kostnaderna för deltidförskolan skall få inräknas i bidragsunderlaget för barnomsorgen.

I praktiken är det knappast möjligt att undanta deltidförskolan från den övriga barnomsorgen, utan att samtidigt ställa upp nya byråkratiska regler om öppethållande och barns vistelsetid. Med det föreslagna systemet finns alla möjligheter till integrering och samverkan för barnens bästa.

Statsbidragets utformning har, som jag tidigare nämnde, också präglats av önskemålen att åstadkomma rättvisa mellan olika kommuntyper och mellan olika delar av landet. I verkligheten har kommuner med många arbetstillfällen, som jag sade tidigare, gynnats i förhållande till kommuner med få arbetstillfällen. De förra kommunerna har – med ett högt statligt stöd – kunnat bygga ut en heldagsomsorg som kommit att omfatta flertalet sexåringar i kommunen. De har alltså i realiteten fått statsbidrag för den obligatoriska sexåringförskolan. Kommuner av den senare typen har däremot utan statligt stöd fått bygga ut förskolan för sexåringar. Denna orättvisa försvinner genom det nya bidragssystemet.

I sammanhanget bör också noteras att oavsett om bidragen utgår enbart till heldagsomsorg eller om bidraget utgår till heltids- och deltidsoomsorg så är det i sista hand kommunerna själva som bestämmer vad pengarna skall användas till. Kommunerna kan alltså bestämma att hela det bidrag som i framtiden kommer att utgå till deltidförskolan skall användas för en utbyggnad av heltidsomsorgen, om de lokala behoven är sådana. Detta regleras inte av staten, enligt förslagen i propositionen.

Jag vill också i det här sammanhanget konstatera att det i propositionen klart har sagts att effekterna av det nya statsbidragssystemet skall utvärderas så snart underlag för detta föreligger.

Det finns också starka skäl att påminna om att barnomsorgen visserligen

kostar pengar för både stat och kommun, men samtidigt ger verksamheten arbetstillfällen i sig själv och möjliggör att föräldrar kan yrkesarbeta. På dessa inkomster betalas skatt som går tillbaka till samhället. På detta sätt är barnomsorgen en i ekonomiskt avseende också närande del.

Herr talman! Det är med glädje jag konstaterar att det råder bred enighet i utskottet om viktiga huvudprinciper för barnomsorgens framtida utveckling och att ett beslut här i dag med denna enighet ger kommunerna en god grund att planera från, trots den tidsförskjutning som utskottet föreslår.

Från många håll – framför allt från kommunerna själva – har påpekats att de gällande bidragsreglerna har försvårat den angelägna utbyggnaden av barnomsorgen.

Det nya regelsystemet främjar utbyggnaden av barnomsorgen och markerar alla barns rätt till en pedagogisk verksamhet.

För kommunerna innebär det att utvecklingen på ett prioriterat område stöds och underlättas.

För samhällsekonomi betyder det att viktiga resurser används på ett effektivare sätt.

För barnen – och det är det viktigaste – innebär det ökade möjligheter till positiv samvaro med andra barn och vuxna och till omsorg i en utvecklande verksamhet under pedagogisk ledning.

Anf. 2 IVAR NORDBERG (s):

Herr talman! Numera hör det till vanligheterna att regeringens propositioner utsätts för mycket allvarlig kritik utifrån både formella och sakliga utgångspunkter. Den proposition som vi i dag har att behandla avviker inte i det avseendet.

Den här propositionen har vi dessutom väntat på mycket länge. Den har varit utlovad vid ett flertal tillfällen, men man har ständigt skjutit på framläggandet av den.

Det skall väl också sägas att det har ställts stora förväntningar på innehållet i denna sedan länge utlovade proposition.

Men jag vet mig aldrig ha fått så många kritiska brev och skrivelser vid något annat tillfälle som just när den här propositionen blev framlagd. Kommuner, personal inom barnomsorgen, föräldrar med barn som har plats inom barnomsorgen i dag och föräldrar som står i kö för att få sina barn placerade inom den kommunala barnomsorgen har hört av sig, både skriftligt och muntligt, och förklarat sin stora oro över de negativa konsekvenser som de bedömer att ett bifall till propositionen skulle få.

Det är med beklagande som man lyssnar till socialministerns anförande, som visar att hon inte på något sätt tagit intryck av den kritik och den oro som framförts från kommuner, föräldrar och den personal som är verksam inom barnomsorgen utan helt negligerar den kritiken. Att den allvarliga kritik som framförts har varit och är berättigad bekräftas onekligen av det innehåll som socialutskottets betänkande har fått.

Beträffande frågan om ett nytt statsbidragssystem finns det i och för sig en

bred enighet om att söka förenkla systemet och göra det mindre byråkratiskt.

Det föreliggande förslaget är enligt socialutskottet emellertid så dåligt att det inte anses kunna genomföras redan vid tidpunkten den 1 januari 1982. Så allvarliga konsekvenser bedömer man att detta förslag skulle få för bl. a. kommunerna att det inte är möjligt att genomföra det vid den tidpunkt som socialministern föreslår.

I propositionen sägs det att det nya statsbidragssystemet kommer att ge lika mycket pengar till kommunerna som nuvarande statsbidragssystem ger, men detta är inte med sanningen överensstämmande. I verkligheten är det så att statens stöd till kommunerna om förslaget genomfördes skulle komma att minska med mellan 200 och 250 milj. kr. Om jag inte hörde fel bekräftade socialministern i sitt tal riktigheten av detta påstående. Men då skall man veta att denna minskning av stödet är räknad på 1980 års verksamhet. Om man därtill tar i beaktande den utbyggnad som förhoppningsvis har skett under 1981 och kommer att ske under 1982, ja, då kommer man fram till att denna förlust automatiskt kommer att växa i takt med den utbyggnaden.

Vidare innebär förslaget, som socialministern sade i sitt anförande, en omfördelning av en stor del av de bidrag som går från staten till kommunerna. Det är inte mindre än nära 500 milj. kr. som omfördelas från vissa kommuner till andra kommuner. Denna omfördelning sker på ett sådant sätt att de kommuner som har försökt att genom ett aktivt byggande medverka till att infria den överenskommelse som är träffad om att bygga 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser t. o. m. 1981 kommer att få kraftiga försämringar av det ekonomiska stödet. Andra kommuner, som däremot nöjt sig med att bygga ut den allmänna förskolan men varit återhållsamma med utbyggnaden av barnomsorgen i övrigt skulle helt plötsligt premieras genom ett ökat statligt stöd.

Det är då inte förvånande att ett sådant förslag utsätts för en häftig kritik. Det är heller inte förvånande att de kommuner som satsat på en omfattande utbyggnad av barnomsorgen upplever att det här förslaget är en direkt bestraffning av de kommunerna från regeringens sida.

Konsekvenserna av förslaget blir heller inte bara att kommunerna förlorar flera miljoner i statsbidrag – man riskerar också att den framtida utbyggnaden av barnomsorgen kommer att ske i minskad takt jämfört med tidigare.

Det är i och för sig bra att den borgerliga majoriteten i utskottet har sagt att inte de heller kan vara med om att införa det nya bidragssystemet från den 1 januari 1982. Men det hade naturligtvis varit bättre om de hade följt det socialdemokratiska förslaget och avstyrkt propositionen och beställt ett nytt förslag av regeringen. Tyvärr blev det inte så. Trots de allvarliga brister som förslaget har, och i medvetande om de negativa effekter som förslaget kan komma att få för den framtida utbyggnaden av barnomsorgen, föreslår alltså den borgerliga majoriteten i utskottet att förslaget skall få träda i kraft den 1 januari 1983. För oss socialdemokrater är förslaget emellertid lika dåligt inför 1983 som det är inför 1982. Därför yrkar vi i vår reservation självfallet

avslag på propositionen i denna del. Vi kräver i stället att regeringen skall arbeta fram ett nytt förslag, som bör bygga på det s. k. procentbidragssystemet men ges en sådan utformning att de påtalade bristerna undanröjs.

Jag ber med anledning av det anförda att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade till betänkandet. Men jag vill också göra följande tillägg. Skulle våra reservationer inte vinna majoritet i riksdagen, kan jag redan nu avge den deklARATIONEN att om socialdemokraterna kommer i regeringsställning nästa år, så kommer vi att föreslå ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen i linje med det förslag som presenteras i vår motion och i vår motsvarande reservation. Det hade i och för sig varit önskvärt att också kunna säga att den totala bidragsnivån i ett sådant nytt förslag skulle räknas upp så att den i princip motsvarade personalkostnaderna inom barnomsorgen. Men tyvärr måste vi konstatera att den ekonomiska situationen och de raserade statsfinanserna inte medger en sådan uppräknig. Därför måste det nya förslaget rymmas inom ramen för vad nuvarande statsbidragssystem kostar.

Efter den deklARATIONEN vill jag gärna gå över till att något kommentera ett i övrigt enhälligt utskottsbetänkande. Men jag vill än en gång betona att denna enighet inom utskottet inte har sin grund i propositionens förslag.

Propositionens behandling av kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen har skapat, som jag sade tidigare, mycket stor och berättigad oro. Utan att ställa upp några som helst krav eller anvisa nya vägar för hur man skall klara kvalitetsfrågorna vill socialministern göra rent hus med de bestämmelser som i dag syftar till att upprätthålla en viss standard. Det kan naturligtvis sägas att de nuvarande normerna om personaltäthet och gruppstorlekar inte är bra och att de framför allt inte är den enda metod som garanterar en god kvalitet. Vi kan instämma i att man bör förenkla reglerna och minska detaljstyrningen så mycket som möjligt. Det tycker vi är riktigt, men det får inte ske på det sätt som regeringen föreslår. Om det förslaget renodlat genomförs kan det leda till allvarliga försämringar av kvaliteten.

Socialdemokraterna har som villkor för att detaljregleringen skall slopas sagt att målet för verksamheten liksom också de övergripande riktlinjerna för hur det målet med bibehållande av acceptabel kvalitet skall nås måste slås fast på ett betydligt klarare sätt.

Det betyder en från vår sida medveten strävan mot en fastare planerad och tydligare målinriktad verksamhet.

Det betyder vidare att man enligt vår mening från samhällets sida måste klargöra hur utbildning, fortbildning, arbetsplaner m. m. skall utformas och samspela. Vi menar att det t. ex. kan vara lämpligt att komplettera eller t. o. m. ersätta nuvarande barnomsorgsplaner med utvecklingsprogram för barnomsorgen, där också de kvalitativa aspekterna tas upp.

Bakom de här kraven från vårt håll ligger inte minst erfarenheter som de anställda inom barnomsorgen och många föräldrar har förmedlat till oss. Det är med stor tillfredsställelse som vi kan konstatera att det är ett enhälligt utskott som har kunnat ställa sig bakom dessa synpunkter.

Utskottet begär att regeringen skall ge riksdagen en redovisning av

planerna då det gäller det fortsatta arbetet på att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning, förslag om fastare mål och riktlinjer inom barnomsorgen.

Det finns anledning att särskilt understryka att utskottet begär att riksdagen skall få det här förslaget på sitt bord, innan ett nytt statsbidragssystem har trätt i kraft, och att det slutliga ställningstagandet i fråga om normer och rekommendationer skall ske först i anslutning till behandlingen av mål och riktlinjer för barnomsorgen.

Det ställningstagande som utskottet gjort tror jag är mycket viktigt, och det bör onekligen ge en stimulans i arbetet, lokalt i kommuner, i sociala centralnämnder och ute i barnstugorna, i syfte att få till stånd förändringar i arbetsätt och verksamhetsformer. Jag är helt övertygad om att inte minst de som är direkt engagerade i förskolans arbete hälsar den här delen av betänkandet, som i sig är ett mycket svidande underbetyg åt socialministern, med stor tillfredsställelse.

En annan fråga som utskottet lagt stor vikt vid är hur vi skall åstadkomma en utbyggnad av barnomsorgen fram till full behovstäckning. Det är naturligtvis förvånande att socialministern i sin proposition inte har behandlat den här frågan och i sitt anförande bara kallt konstaterar att ett enigt utskott har beställt en plan för den framtida utbyggnaden. Men utbyggnaden är nödvändig inte minst med hänsyn till att vi i dag måste konstatera att det första stora etappmålet, 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidshemsplatser, inte kommer att uppnås under detta år. De 100 000 blir sannolikt bara ca 70 000. De 50 000 blir sannolikt bara ca 30 000.

Det här är dystra siffror, och man förvånar sig över att de borgerliga regeringarna varit så passiva. Eller kanske man inte skall förvåna sig över den passiviteten?

Jag vet inte hur många gånger socialdemokratiska ledamöter och även representanter för andra partier har tagit upp denna fråga i kammaren och påtalat riskerna för att utbyggnaden inte skulle klaras, om inte regeringen var mera aktiv. Nästan vid alla tillfällen har dessa ledamöter fått höra att oron inför de risker som de pekat på varit överdriven. Det har försäkrats att regeringen har läget under kontroll – man har i propositioner och även i regeringsdeklarationer uttalat och försäkrat att utbyggnadsprogrammet skall fullföljas. Men de försäkringarna och de uttalandena, konstaterar vi i dag, har regeringen inte förmått att leva upp till. Löftena har hållit lika dåligt i detta avseende som på många andra områden.

Man skall naturligtvis glädja sig åt att vi inom socialutskottet ändå har lyckats samla alla partier bakom kravet att regeringen efter överläggningar med Kommunförbundet skall presentera riksdagen ett förslag om utbyggnad av barnomsorgen fram till full behovstäckning. Och jag hoppas att socialministern inte bara nöjer sig med att konstatera denna enighet, som jag hoppas också skall bekräftas av riksdagen så småningom, utan att socialministern aktivt tar itu med att arbeta för att denna plan snabbt skall läggas fram.

Herr talman! Jag tycker, trots en bristfällig och i många delar mycket dålig proposition, att socialutskottets betänkande i de delar där utskottet är enigt redovisar sådana förslag som kommer att vara av stor betydelse för en bra barnomsorg i framtiden. De socialdemokratiska motionerna som är väckta dels med anledning av propositionen, dels tidigare blir i stort sett tillgodosedda genom utskottets behandling. Utskottet beställer nämligen förslag om mål och riktlinjer för hur barnomsorgsverksamheten skall bedrivas och säger att frågorna om normer och rekommendationer slutgiltigt skall behandlas samtidigt med förslaget om mål och riktlinjer. Vi kan också konstatera att det finns en enighet om att detta skall ske innan ett nytt statsbidragssystem träder i kraft. Utskottet instämmer också i vårt krav på att riksdagen skall få en plan för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen fram till full behovstäckning. Det hade naturligtvis varit bra, om vi också hade kunnat enas om ett avslag på propositionens förslag om ett nytt statsbidragssystem, men vi får vara nöjda med att det i varje fall inte skall träda i kraft den 1 januari 1982. Det finns trots allt även här möjligheter att rätta till, innan förslaget hunnit förverkligas.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna och i övrigt till utskottets förslag där enighet råder.

Anf. 3 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Först vill jag säga att denna debatt om den framtida barnomsorgen är skandalöst försenad. Och nu när den äntligen kommer är innehållet skandalöst dåligt för barnen, för föräldrarna och för personalen. I den första regeringsdeklarationen från den borgerliga regeringen 1976 utlovades en proposition, som skulle innehålla fasta normer för personaltätthet och gruppstorlek för förskolan. Men löfte om propositionen kom inte förrän i propositionsförteckningen från januari 1980. Nu har vi nästan kommit fram till 1982.

Vpk har under många år varnat för att målpuffyllelsen från femårsplanen inte kommer att hållas. Nu kan det klart konstateras, och det gör också regeringen, att inte ens det mycket blygsamma löftet att bygga 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser inom fem år kommer att hållas. I en nyligen gjord undersökning som gjorts av Institutet för social forskning, och som, träffande nog, heter Planering på glid?, konstateras att löftet från femårsplanen missats med 30–40 %. Inte heller den långsiktiga planen med en total behovstäckning i mitten av 1980-talet, vad man nu menar med detta, kommer att kunna hållas. De senaste utbyggnadssiffrorna pekar nedåt, medan behovssiffrorna pekar uppåt. Det hjälper inte vad socialministern än säger – detta är fakta. Behovet är ännu större än vad som socialstyrelsen beräknar. Antalet barn i förskoleåldern med behov beräknas år 1985 vara nästan 400 000, och för skolbarn är siffran lika hög. Det är inte en dålig utbyggnad som behövs för att täcka det behovet. Eftersom i dag bara 19 % av förskolebarnen får plats och 7 % av skolbarnen.

Det är också stora variationer mellan olika kommuner, och det finns fortfarande kommuner, t. ex. Robertsfors, som inte har en enda plats för

förskolebarn eller skolbarn. I Robertsfors har man i stället gått den moderata vägen och försökt satsa på ett kommunalt vårdnadsbidrag.

Det finns också andra dokument som visar på den uruselt dåliga tillgången på platser. Nyligen lade familjestödsutredningen fram ett betänkande som visar att efterfrågan är störst när det gäller de minsta barnen. Enligt beräkningarna behövs det 82 000 platser för 0–2-åringarna och 55 000 platser för barnen i åldern 3–6-år. Herr talman! Hur man än räknar och beräknar uti kommunerna eller i utredningar kommer man fram till en enormt stor efterfrågan, och ingenstans är tillgången på platser tillräcklig, om man tar hänsyn till behovet.

I den proposition som detta betänkande från socialutskottet bygger på konstaterar regeringen att det råder en mycket stor brist på platser. Man vidgår att kortmålet inte kommer att uppfyllas. Man hävdar att denna brist skall kompenseras av familjedaghemmen, men i 1976 års beslut fanns inte familjedaghemmen med i beräkningarna. Jag tycker att en rimlig utgångspunkt för propositionen borde ha varit dels hur 1976 års beslut skall kunna uppfyllas, dels hur utbyggnaden i fortsättningen skall tryggas. Men några sådana ambitioner finns inte. Tvärtom tyder allt på att vad regeringen vill göra är att sätta ett tvärstopp för all vidare utbyggnad av både daghem och fritidshem. Vänsterpartiet kommunisterna menar att alla barn i åldrarna upp till 12 år måste garanteras en plats i barnomsorgen, i daghem eller i fritidshem, och att familjedaghemmen bara skall vara ett nödvändigt komplement – inte ett så stort alternativ som det faktiskt är nu och som det kommer att bli.

Vår inställning till utbyggnaden av barnomsorgen grundar sig framför allt på två förhållanden. Tillgången till daghem och fritidshem är en förutsättning för kvinnornas deltagande i arbetslivet och är därmed en jämställdhetsfråga av första rang. Daghem och fritidshem är också den bästa tillsynsformen om man ser till barnens behov av trygghet, social samvaro och kontinuitet. Dessutom ger dessa institutioner, under förutsättning att det finns välutbildad personal och en klar målinriktning för verksamheten, unika möjligheter att ge barnen värdefulla kunskaper och erfarenheter redan från mycket tidig ålder.

Herr talman! En gång i tiden, närmare bestämt 1976, avlämnades en reservation till socialutskottets betänkande nr 28. I denna reservation gick folkpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna ihop om följande skrivning:

”Det är enligt utskottets mening särskilt viktigt att normer fastställs beträffande gruppstorlekarna i förskolan och beträffande personaltäteten. Detta har framhållits i motioner som väckts av företrädare för centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna.

Då det gäller gruppstorleken anser utskottet att normen skall vara högst 10 barn i småbarnsgrupp och högst 15 barn i syskongrupp. Normen bör kunna uppnås stegvis.

Beträffande personaltäteten måste framhållas att frågan därom har starkt samband med såväl gruppstorleken som flera andra faktorer. Detta hindrar

dock inte att miniminormer bör fastställas, som bygger på barnstugeutredningens förslag.

Regeringen bör utarbeta erforderliga författningsbestämmelser för förskolans kvalitetsfrågor.”

Reservationen avgavs alldeles i början av året. På hösten kom regeringsdeklarationen, i vilken man lovade att följa upp reservationen. Moderaterna och socialdemokraterna slöt inte upp bakom reservationen. Att moderaterna inte gjorde det tycker jag inte är konstigt, däremot tycker jag att det är väldigt dåligt att socialdemokraterna inte gjorde det. Jag vill därför fråga socialdemokraterna: Var finns ni i kvalitetsdebatten? Hela tiden har ni stått utanför, och det gör ni i dag också. Det finns inte ett ord i någon reservation om kvalitetsförbättringar och om fasta normer, som behövs för att garantera en bra kvalitet.

Reservationen lämnades i mars 1976. Då var centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna eniga. I oktober samma år avgav den första Fälldinregeringen en regeringsförklaring, där det sades att ”normer fastställs för personaltätthet och gruppstorlek inom förskolan”. Nu säger Karin Söder att det finns inga normer i dag. Det är sant. Men ni har ju vid flera tillfällen lovat att det skulle bli sådana normer!

I den nu aktuella propositionen förklarar center- och folkpartiregeringen att man inte vill införa några normer för vare sig gruppstorlek eller personaltätthet. Man står alltså inte för sina åsikter från 1976 utan lämnar avgörandet helt åt kommunerna. Sett i samband med att man föreslår en försämring av statsbidragen försätter man därmed kommunerna i en mycket svår situation. Och man kan ha skäl att vänta sig att det i åtskilliga kommuner kommer att övervägas både ökningär av barngrupperna och försämringar av personaltättheten i förhållande till de rekommendationer som gäller i dag.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna menar att det behövs bindande normer för gruppstorlekarna inom barnomsorgen. För barn mellan 3 och 7 år och på fritidshemmen skall grupperna inte vara större än 15 barn, och för de mindre barnen inte större än 10 barn. När det gäller de utvidgade syskongrupperna menar vi att man kan tänka sig mellan 12 och 15 barn per grupp, beroende på hur många små barn och hur många stora barn det finns i gruppen.

Vi menar också att statsbidragen skall anknyta till personalkostnaderna och att det skall finnas bindande normer för personaltättheten. Vi tycker att socialstyrelsens normer är väl avvägda och bör fastställas som bindande för kommunerna. Vidare anser vi att det för varje barnstuga skall finnas en fast vikariepool som är dimensionerad till 20 %, dvs. en vikarie på fem anställda.

När det gäller statsbidraget var det från början tänkt, att det skulle motsvara kostnaderna för personalen, som man väl i dag beräknar till 75–80 %. Så blev det aldrig. Från början motsvarade bidraget 55 %. Sedan har det successivt urholkats och är nu nere under 50 %. I vissa fall har man talat om 46 %. Vad regeringen nu föreslår blir en ekonomisk katastrof för kommunerna i detta avseende. Regeringen undandrar mellan 200 och 300

Barnomsorgen

milj. kr. för kommunerna. Stockholms kommun förlorar med detta statsbidragssystem över 100 milj. kr., och min egen kommun, som är i stort behov av de här pengarna, förlorar 11 milj. kr. Jag menar att detta sätt att handskas med statsbidragen innebär att regeringen utdelar ett förödande slag mot utbyggnaden av barnomsorgen. I och med slopandet av alla normer – eller de tilltänkta normerna – blir detta också förödande för kvaliteten i barnomsorgen. Regeringen – och tyvärr nu också riksdagen – frånhänder sig allt ansvar för den framtida utvecklingen av barnomsorgen. Vänsterpartiet kommunisterna har yrkat avslag på regeringens proposition och avvisar den totala ansvarslöshet som präglar hela förslaget. Som en av folkparti- och centerregeringe ; första åtgärder är propositionen ett ganska intressant aktstycke. Den visar nämligen hur dessa partier har gjort en fullständig helomvändning i barnomsorgsfrågan. Man deklarerar visserligen fortfarande att det behövs en god barnomsorg, men denna deklaration berövas allt av sitt innehåll genom de förslag man ställer.

Karin Söder sade att alla barn har behov av en god barnomsorg, och det vill jag verkligen hålla med henne om. Men jag håller inte med henne när hon säger att detta också uttrycks i propositionen. Karin Söder säger att propositionen också främjar en bra utveckling av barnomsorgen. Jag tycker att det är rent ut sagt fräckt att påstå detta, när man samtidigt helt enkelt skjuter hela barnomsorgen i sank.

Vpk menar att statsbidragen till barnomsorgen skall vara uformade så att de tillgodoser två avgörande krav. För det första skall de stimulera till en kraftig utbyggnad av barnomsorgen med koncentration på daghem och fritidshem. För det andra skall de garantera en hög och jämn kvalitet inom barnomsorgen i landets alla kommuner. Inget av dessa krav uppfylls av det förslag till nya statsbidragsregler som läggs fram i propositionen – tvärtom. Om förslaget antas av riksdagen – vilket tyvärr kommer att ske – kommer det i stort sett att innebära ett stopp för utbyggnaden av daghem och fritidshem, medan man kan vänta sig en ökning av familjedaghemmen. Regeringens vägran att anknyta statsbidragen till för kommunerna bindande kvalitetsnormer kommer att leda till att man i kommunerna kan tjäna på att eftersätta kvaliteten. Redan nu är det ju faktiskt så att kvalitetsfrågorna i alltför stor utsträckning har blivit fackliga frågor.

Jag tyckte att Karin Söder var mycket aggressiv mot de kategorier i vårt samhälle som försöker värna om en bra barnomsorg. Jag blev väldigt bestört över den aggressiviteten i Karin Söders anförande. De fackliga organisationerna tvingas ju driva olika krav för att förbättra barnomsorgen i motsättning till stat och kommun, som faktiskt har det fulla ansvaret för verksamheten. Detta är ett orimligt förhållande, men det hänger samman med att de politiska partierna, med undantag av vpk och delar av socialdemokratin, aldrig förmått att formulera några klara mål för barnomsorgen, mål som kan vara vägledande för utbyggnadstakten och för en lösning av kvalitetsfrågorna.

Regeringspolitiken har också uttryckts konkret i kompletteringspropositionen. Efter att ha konstaterat att kommunerna inte kommer att fullfölja

sina utbyggnadsplaner säger man, att nya platser inom barnomsorgen måste skapas genom effektivare utnyttjande av befintliga resurser. Två uttryck har väldigt flitigt använts i barnomsorgsdebatten. Det ena är just att man skall utnyttja befintliga resurser och göra en omfördelning, det andra är flexibilitet. Omprioriterings- och rationaliseringsåtgärder skall vidtas i en helt annan utsträckning än tidigare. Den utvecklingen skall underlättas av att den statliga detaljregleringen av barnomsorgen slopas. Innebörden av detta är ett klart besked till kommunerna från regeringen: Vill ni ha in fler ungar i barnomsorgen, kläm in dem då! Men det skall ske på de institutioner som redan finns och utan några personalökningar. Vi vänder ryggen till!

Så förhåller sig regeringen till en av vår tids mest brännande sociala frågor. Gång på gång upprepar man att man vill minska den statliga detaljregleringen. Man försöker få detta att låta som något positivt i decentraliseringens och den kommunala självbestämmanderättens namn. Kommunerna skall lämnas "stor frihet", och man vill bidra till "flexibilitet" i utbyggnaden av barnomsorgen. Vad som i själva verket håller på att hända är att regeringen försöker koppla ett strypgrepp på hela barnomsorgen, både utbyggnaden och kvaliteten.

Regeringen uttalar inte heller att utbyggnad och höjd kvalitet skulle vara några mål för det nya statsbidragssystemet. Man nöjer sig med att ställa kraven att det skall vara enkelt, överskådligt och lättadministrerat.

Vpk anser inte att regeringens förslag till nytt statsbidragssystem kan godtas. Vi anser att statsbidragen skall utformas så, att de främjar en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen med målsättningen att varje barn skall ges rätt till en plats i samhällets barnomsorg. Vi menar också att statsbidragssystemet skall främja en kvalitativ förbättring av barnomsorgen och att det därför skall knytas till personalkostnaderna. Det innebär i dagsläget att staten skall svara för 75 % av kommunernas kostnader för barnomsorgen. Detta skulle lämna ett stort utrymme för kommunerna att höja kvaliteten, utöver de miniminormer som vpk anser skall gälla för ytnormer, gruppstorlek och personaltäthet. Vidare menar vi att riksdagen skall begära hos regeringen att den omedelbart skall uppta förhandlingar med kommunerna om en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Ett första etappmål bör vara att minst 50 000 platser i daghem och fritidshem är byggda eller i alla fall påbörjade senast hösten 1982.

Också statistiska centralbyrån säger att de nya reglerna för statsbidrag kommer att innebära att man gynnar familjedaghemmen i förhållande till daghem och fritidshem.

Om det här dåliga förslaget till statsbidragssystem går igenom, vilket det med all säkerhet gör i dag, leder det alltså till stora försämringar inom barnomsorgen. Redan finns det beslut ute i kommunerna som medför en dålig barnomsorg. Man har redan börjat nedrustningen av barnomsorgen. Exempel på s. k. besparingar är minskade öppettider, överinskrivningar, vikariestopp, minskat antal studiedagar, inga hemspråklärartjänster, fördröjd utbyggnadstakt och höjda taxor. Dessa besparingsobjekt är redan nu vanliga. Var och en förstår att besparingarna går ut över barnen och

personalens förhållanden.

Kritiken har, som Ivar Nordberg sade, varit mycket hård mot den här propositionen. Otaliga uppvaktningar har gjorts hos politiker i olika partier. Men det verkar som om dessa protestrop har varit förgäves. Inte på något sätt har partierna, förutom vpk, låtit sig påverkas. SFL har stått för en mycket stark kritik. Man är orolig för hela barnomsorgen och påpekar att regeringens förslag innebär en allvarlig kursändring för den. Regeringens förslag bör avvisas av riksdagen, säger man vidare. Man påpekar också att en utbyggd förskola är en lönsam investering för samhället och att frågan om barnomsorg är en viktig jämställdhetsfråga. Avslutningsvis framhåller SFL som sin uppfattning i skriften Förskola och fritidshem, att regeringen i denna proposition tagit större hänsyn till den kommunala självbestämmanderätten än till den kunskap som finns om barns behov.

Metodiklärarna är utifrån sina kunskaper också förskräckta över regeringens förslag. De är oroade över den kvalitetsförsämring inom barnomsorgen som kommer att bli följderna om denna proposition antas av riksdagen.

Till sist, herr talman, skall jag något beröra frågan om utbildningen. Vänsterpartiet kommunisterna har krävt en enhetlig utbildning för personalen inom barnomsorgen. Vi menar att en sådan utbildning skall vara fyraårig med ett praktikår inlagt i studietiden. I dag finns det två personalgrupper inom förskolan, förskollärare och barnskötare. Men med förskolans arbetssätt finns det inte fog för mer än en personalgrupp. Därför anser vi att de som i dag är barnskötare bör ges möjlighet till vidareutbildning till förskollärare.

En annan fråga, som också hör till utbildningen, är kravet på behörighet. Vänsterpartiet kommunisterna kräver behörighet för dessa tjänster. I propositionen säger sig regeringen inte vara beredd att förorda att behörighetskrav fastställs. Man sveper undan frågan genom att säga att man inte hyser några farhågor för att kommunerna inte skall anställa tillräckligt med utbildad personal. Man har inte velat förstå att det inte bara gäller den frågan. Vad det gäller är att få fram en bättre utbildning och att avskaffa tudelningen av personalen i kvalifikations- och lönehänseende.

Herr talman! Vi i vänsterpartiet kommunisterna menar avslutningsvis att det behövs ett kraftfullt statligt ansvarstagande för hela barnomsorgen, dels för att garantera utbyggnaden, dels för att säkra och förbättra kvaliteten.

Det som anförs i propositionen och i betänkandet är dåligt för barnomsorgen. Allt annat som sägs är felaktigt. Det hjälper inte att, som Karin Söder och i viss mån också Ivar Nordberg gjorde, krampaktigt försöka vända på argumenten. Vad som nu behövs är nämligen en kraftfull satsning på utbyggnaden och kraftfulla insatser för att garantera en bra kvalitet inom barnomsorgen.

Ivar Nordberg sade att det är en bred enighet bakom betänkandet. Ja, beklagligtvis är det så, måhända inte i fråga om de pengar som anslås men väl när det gäller kvaliteten. I den senare frågan sviker socialdemokraterna. Det har länge förväntats att socialdemokraterna inte tar upp kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till vpk-motionerna. De skulle, om de antogs, möjliggöra en bra barnomsorg. Jag yrkar avslag både på regeringens proposition – om det nu är möjligt att göra det – och på utskottets betänkande. De är båda lika risiga och dåliga.

Med anledning av applåder från åhörare på läktaren yttrade

Anf. 4 TALMANNEN:

Jag vill erinra om att opinionsyttringar från åhörarna ej är tillåtna.

Anf. 5 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det är många kraftfulla ord, eller hur jag skall uttrycka det, som i de två senaste anförandena har sagts om den proposition som har lagts fram, och i den senare delen också beträffande betänkandet. Jag utgår från att merparten var överord.

Det är riktigt att riksdagen har fått vänta på propositionen. Detta har jag tidigare från den här talarstolen beklagat: jag hade gärna velat framlägga propositionen tidigare.

Dessutom är det en ganska märklig argumentering som förekommer när man försöker nedvärdera de förslag som ligger i propositionen. Under en lång följd av år har det oupphörligen ställts krav på mindre av detaljreglering i barnomsorgen. Ivar Nordberg vederlade inte det påståendet, men han kom inte heller med några mer konkreta propåer när det gäller hur man delvis skall få till stånd en minskad detaljreglering men samtidigt kunna bibehålla vissa instrument. Jag blev inte riktigt på det klara med var socialdemokraterna står på den punkten. I övrigt har jag när jag läst den socialdemokratiska motionen förstått att socialdemokraterna i huvudsak instämmer i de förslag som ligger i regeringspropositionen.

Det är ju på det sättet att det är ute i kommunerna som man har det bästa förutsättningarna för att se vilka behov barnen har och vilka behov som finns i förhållande till sysselsättningen i kommunen i fråga för att – som vi fortsättningsvis måste säga – tillgodose kvinnornas möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Fortfarande är det dess värre så, att det i huvudsak är fråga om hur kvinnorna skall kunna komma ut i förvärsarbete.

Vad har då hänt som kan ha möjliggjort att flera kommit ut på arbetsmarknaden under de senaste fem åren? Ja, faktum är att även om vi ligger något efter den plan som fastställdes 1975 i överenskommelse med Kommunförbundet, så har regeringarna därefter ansträngt sig för att prioritera barnomsorgen. Vi har också fått en kraftig utbyggnad av den, även om planen inte till alla delar är fullföljd. Om detta vittnar också ökningen av statsbidraget. Jag vill upprepa att statsbidraget under denna femårsperiod har ökat från 800 miljoner till 5,4 miljarder.

Detta är ett faktum – det går icke att bestrida. Sedan kan man naturligtvis tala om vilka som tog initiativet och vilka som stödde utbyggnaden, men det faktum att regeringen har fullföljt och successivt medverkat i den uppräknade av statsbidraget som var överenskommen kvarstår.

Därutöver är det ett förhållande som jag ännu en gång måste peka på. Man måste ju bestämma sig för huruvida barnomsorgen är en tärande eller en närande del av samhället. Jag har uppfattat de föregående talarna så, att de i tidigare sammanhang ansett att den verksamhet som förekommer inom barnomsorgen – men som också möjliggörs genom en god barnomsorg – är en ekonomisk tillgång i samhället, i första hand för kommunerna. Det betyder alltså att de kommuner som har byggt ut sin barnomsorg också har kommit i åtnjutande av statsbidrag i större utsträckning än andra kommuner – och det beror i hög grad på sysselsättningssituationen – samtidigt som man där också får inkomster: man får intäkter både från dem som arbetar inom barnomsorgen och från dem vilkas yrkesarbete möjliggörs genom barnomsorgen. Man får på det sättet i de områdena även en högre konsumtion, som bidrar till att stimulera det ekonomiska livet genom både de kommunala insatserna och statsbidragsinsatserna. Detta är ett faktiskt förhållande.

Vad jag nu föreslår, och som riksdagen förhoppningsvis kommer att ställa sig bakom, är att vi skall fördela statsbidragen på sådant sätt att denna stimulans dels kommer alla barn till godo, dels kommer andra områden till godo där det i dag föreligger ett obligatoriskt krav när det gäller deltidsförskolan men som inte får några statsbidrag.

Det framgår inte riktigt av den socialdemokratiska reservationen vad socialdemokraterna har för planer när det gäller deltidsförskolan i framtiden. Tänker de fortfarande låta förskolan vara en obligatorisk del, medan kommunerna minsann får stå för kostnaderna själva? Om socialdemokraterna framhårdar med detta förhållande, får kommunerna det svårare att integrera och komma fram till bra lösningar.

Jag vill sedan ta upp detta med kvaliteten. Det verkar som om man, när man har läst propositionen, har glömt att riksdagen har antagit en socialtjänstlag som inkluderar barnomsorgen. Riksdagen har alltså, på förslag av regeringen, lagt fast vilket ansvar kommunerna har för barnomsorgen. Dessutom har socialstyrelsen, av regering och riksdag, i uppdrag att kontinuerligt följa utvecklingen på barnomsorgens område. Detta är ett faktiskt förhållande, som man har tagit upp i utskottsbetänkandet. Men det innebär icke någon svidande vidräkning med vare sig socialministern eller någon annan minister. I betänkandet har man bara skrivit vad som faktiskt redan är fastslaget och som under arbetets gång under hösten har kommit till uttryck i att socialstyrelsen, som jag tidigare nämnde, har lagt fram förslagen "Förskolans pedagogiska verksamhet – mål och inriktning" och "Förskola – lågstadium". De är ett utomordentligt instrument i arbetet på att skapa god kvalitet i förskolan. Och detta har socialstyrelsen gjort på riksdagens uppdrag.

I övrigt står det klart angivet i propositionen att de målsättningar för barnomsorgsverksamheten som tidigare är fastslagna, som det har rått en bred enighet om och som byggde på barnstugeutredningens förslag ligger kvar. Vi har inte tagit bort någon målsättning, vilket debatten här kunde ge intryck av. Vi är tvärtom fortfarande på offensiven när det gäller att utveckla goda metoder. Det finns ute i landet en lång rad projekt inom den s. k.

MAFF-verksamheten, mångsidigt användbara förskolor och fritidshem, som vi följer med stor uppmärksamhet för att kunna ge barnomsorgen för framtiden en god kvalitet. Därför tar jag det inte som någon knäpp på näsan, eller hur man nu vill uttrycka det, att riksdagen har skrivit in detta om kommunernas ansvar och begärt förslag på detta område. Det är nämligen i högsta grad angeläget att vi fortsätter att diskutera och utveckla kvaliteten inom barnomsorgen.

Denna proposition innebär icke något tvärstopp. Tvärtom finns det inom ramen för statsbidragssystemet utrymme att utveckla barnomsorgen. En del kommuner säger sig komma att förlora mycket på denna proposition och det nya statsbidragssystemet. Vi har studerat det ingående. Det är intressant att det då har visat sig att en av de kommuner som har bråkat mest har bland den lägsta personaltätheten. Men den kommunen har i alla fall fått lika mycket i statsbidrag. Det visar att det system som vi i dag har är orättvist. Och det gynnar inte den kommun som har en god kvalitet.

Jag vill till sist, herr talman, peka på det förhållandet att den enda norm som tidigare har varit bindande är ytnormen. Den tar vi nu bort. Men kommunerna har lärt sig hur de skall hantera ytorna för barnen. Vi ger dem den flexibilitet som de har velat ha. Och det är ett allvarligt angrepp på det demokratiska sättet att arbeta i kommunerna, om man misstror kommunerna så till den milda grad som har framkommit här i dag.

Jag tycker att det är bra att personalen är aktiv och för en dialog med politikerna för att få god kvalitet på utbyggnaden av barnomsorgen. Detta kommer till uttryck i det beslut som skall fattas här. Det gäller t. ex. barngruppernas storlek. I stället för en tidigare icke bjudande rekommendation går man nu i politisk ordning in och rekommenderar.

Anf. 6 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om statsbidrag vill jag först och främst än en gång deklarerar, vilket jag gjorde i mitt inledningsanförande, att vi från socialdemokratisk sida ställer oss positiva till att man förenklar systemet så mycket som möjligt och avbyråkratiserar det så mycket som möjligt. Vi är därför beredda att ansluta oss till det s. k. procentbidragssystemet, som i och för sig också Karin Söders förslag bygger på.

Men vad vi inte kan acceptera i socialministerns förslag är den snedvridning som förslaget för med sig och som innebär att väldigt många kommuner förlorar stora summor och kan leda till inte bara försämrad ekonomi för kommunerna utan också till att den fortsatta utbyggnaden påverkas i negativ riktning. Det är ju ingen engångsförlust som kommunerna gör, utan det är en förlust som följer med år efter år. Och ju mer man är villig att bygga ut barnomsorgen, desto mer förlorar kommunen i jämförelse med vad nuvarande statsbidragssystem skulle ge. Jag vill bara ta några exempel.

Norrköpings kommun förlorar 15 milj. kr. på detta förslag. Lund förlorar över 6 miljoner, Västerås nära 8 miljoner, Borås 9 miljoner och Jönköping 6 miljoner. Den region som vi nu befinner oss i, med de omkringliggande stora kommunerna Botkyrka, Haninge, Huddinge m. fl., som sannerligen inte har

någon stark ekonomisk situation utan fortfarande dras med allvarliga ekonomiska problem, förlorar sammantaget över 200 milj. kr., om vi innefattar också Stockholms kommun. Det är alltså den förlust som bara denna region kommer att drabbas av. Som jag förut påpekade förlorar många kommuner belopp som motsvarar – om man skall ta in pengarna på andra vägar – en skatthöjning på ungefär 50 öre.

Så allvarlig är alltså den förlust som många kommuner gör om detta förslag tillåts gå igenom. Det är det som vi inte kan acceptera, utan vi kräver ett helt nytt förslag.

När det gäller kvalitetsfrågorna vet jag inte om Karin Söder har lagt märke till att utskottet är enigt på den punkten. Låt mig då säga att enigheten består i att man av regeringen skall beställa mål och riktlinjer för den framtida verksamheten som tar upp frågan om hur barnomsorgen skall organiseras, vilket innehåll den skall ha, på ett betydligt fastare och bestämdare sätt än vad nuvarande riktlinjer ger vid handen.

Anf. 7 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det var inga överord som jag presenterade i mitt anförande, utan det var tyvärr sanningen om vad som kommer att hända när det gäller barnomsorgen.

Karin Söder säger att vi har fattat beslut om socialtjänstlagen och att barnomsorgen ingår där, och det är riktigt. Men vad som kommer att hända är att kommunerna inte klarar detta – de har inte klarat det under många år. Vi har från vpk:s sida i denna talarstol krävt mer resurser till kommunerna för att klara barnomsorgen. Vi har varnat för det förhållande som nu faktiskt råder, dvs. att kommunerna inte klarar barnomsorgen. Vad man nu gör är att överlämna åt kommunerna att själva fixa detta, och det gör de inte, vare sig när det gäller utbyggnaden eller kvaliteten.

Karin Söder säger vidare att kommunerna har de bästa förutsättningarna för att veta vilka brister som finns och vilka resurser man har, och det är också riktigt. Men vad man framför allt vet är vilka resurser man inte har. Man har faktiskt väldigt små resurser, och med detta statsbidragssystem undandras kommunerna flera hundra miljoner. Det drabbar framför allt fattiga kommuner som min hemkommun väldigt hårt.

Det är inte fråga om någon misstro mot kommunerna. Vi har under många år, under täckmanteln den kommunala självbestämmanderätten, fått höra att man måste lita på kommunerna. Men det har ju visat sig att det inte går att lita på dem, när de inte får de resurser som de verkligen behöver ha.

Planerna hålls inte, utan någon liten förskjutning blir det, säger Karin Söder. Men det är faktiskt fråga om 30–40 % förskjutning. Så stor är skillnaden mellan det som skulle ha varit måluppfyllelse och resultatet.

Vi har ansträngt oss, säger Karin Söder vidare. Men är det verkligen så, Karin Söder? Det tycker jag inte att man har gjort vare sig i den förra socialdemokratiska regeringen för några år sedan, i de borgerliga regeringarna eller här i riksdagen. Det man gjort är helt enkelt att man har övergett barnomsorgen. Man kan visserligen säga att penningmängden har ökat år

efter år, men behovet är ju så enormt stort. Därför måste penningmängden och resurserna öka ännu mycket mera.

Vi vet också att kvaliteten inom barnomsorgen på många ställen är mycket dålig och behöver en kraftig förstärkning. Det förslag som nu läggs fram, där man tar bort alla garantier när det gäller normer och dessutom undandrar kommunerna resurser, kommer – som jag sade tidigare, även om Karin Söder betraktar det som överord – att innebära ett strypgrepp på kommunernas barnomsorg.

Anf. 8 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! I sitt tidigare inlägg återopade Inga Lantz Robertsfors. Jag tycker inte att Robertsfors skall behöva utsättas för falska påståenden. Inga Lantz sade nämligen att där kanske inte fanns några daghemsplatser alls. Jag bad en av mina medarbetare gå ut och ringa till Robertsfors och ta reda på hur det förhöll sig med den saken, och jag kan tala om att man där redan 1978 hade 80 barn i daghem, 16 i familjedaghem och 92 i deltidsskolor. Enligt planeringen kommer man 1983 att ha 125 barn i daghem, 76 i familjedaghem och 100 i deltidsskolor. Totalt har man omkring 550 barn.

Jag vill med detta vederlägga de påståenden som här har gjorts beträffande Robertsfors. Vi skall så långt vi har möjlighet hålla oss till sanningen. Vi skall lämna korrekta uppgifter om dem som inte är här och kan försvara sig.

Jag skulle också vilja säga några ord om de frågor som Ivar Nordberg tog upp.

När det gäller effekterna i det långa loppet av det statsbidrag som jag har föreslagit har jag sagt att vi skall utvärdera dessa för att se vilka konsekvenserna blir. Det tycker jag är rimligt och riktigt. Jag har uppfattat att också socialdemokraterna, när de satt i regeringsställning, vid genomförandet av nya reformer ville göra en uppföljning av dem för att se vad de fick för effekter. Det skall vi naturligtvis göra också med det här förslaget. Det ligger inte i mitt, i något regeringspartis eller någon annans intresse att barnomsorgsutbyggnaden stannar av. Tvärtom är det viktigt att den får fortsätta. Målet om en full behovstäckning ligger självfallet fast.

Det är intressant att konstatera en sak beträffande de siffror som Ivar Nordberg redovisar för att påvisa att vissa kommuner skulle förlora på detta. Det blir en omfördelning, det har jag medgivit. Det är också så, som jag har uttalat tidigare, att de som i dag inte får någonting ut av statsbidraget ändå måste få sin berättigade del. Varenda person i det här landet som har en förvärvsinkomst, som egenföretagare eller som löntagare, är faktiskt med och bidrar till barnomsorgen, för man betalar ju barnomsorgsavgift. Då är det väl rätt och rimligt att också de som bor i glesbygd med låg sysselsättning – och i de områdena skall vi förvisso också arbeta för att få fram sysselsättning – får någonting tillbaka och inte bara får svara för kostnaderna för deltidsskolorna, som de får göra i dag. Det är ju våra barn det är fråga om. Varje förälder som betalar en barnomsorgsavgift har ju rättighet att få någonting tillbaka. Det är faktiskt en rättvisefråga. Dessa kommuner kommer alltså att vinna en del.

Jag vill något belysa dagens statsbidragssystem. Här rörde sig Ivar Nordberg med siffror på 8 milj. kr. och 6 milj. kr. Jag har ingen anledning att betvivla detta. Men vi har ett ärende liggande hos oss, där en kommun har överklagat ett beslut om bidrag till barnomsorgen. Ett litet antal barn – mindre än tio – avgör huruvida man skall få 4 milj. kr. mer eller mindre enligt de nuvarande bestämmelserna. Jag vill upprepa att med de nuvarande bestämmelserna gynnas de som har en lägre personaltäthet och en lägre kvalitet, eftersom de får lika mycket oavsett vilken kvalitet de har på barnomsorgen. Därför är det för mig en gåta hur man kan vara så indignerad i detta avseende, när vi försöker åstadkomma rättvisa.

Därutöver är det faktiskt på det sättet att kommunernas likviditet i dag är mycket god. Jag vill inte på något sätt underskatta kommunernas situation – de har varit mycket ambitiösa i sitt arbete att bringa ned de kommunala utgifterna. Men det måste ändå vara möjligt att med den goda likviditet man har i dag göra omprioriteringar, så att man också kan tillgodose barnomsorgens behov. Detta är en fråga som bör behandlas i demokratisk ordning i kommunerna.

När det till sist gäller målsättningar och riktlinjer, kan man konstatera att riksdagen i enlighet med utskottets förslag gör en beställning. De partier som står bakom denna beställning i utskottet har varit eniga om huvuddragen i de målsättningar som gällt hittills. Därför uppfattar jag det så, att man här skriver fast det arbete som de facto redan pågår. Jag uppfattar alltså inte detta som någon kritik. Snarare är det att betrakta som en hjälp på vägen i det viktiga arbetet att få en bättre barnomsorg.

Anf. 9 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag utgår ifrån att även om Karin Söder inte har upptäckt vad utskottet skriver, så har hennes medarbetare gjort det, nämligen att de normer och rekommendationer som Karin Söder i sin proposition föreslår skall tas bort omedelbart, de kan inte tas bort förrän riksdagen har fått ett förslag från regeringen om mera fasta bestämmelser vad det gäller mål och riktlinjer för verksamheten. De båda sakerna skall ha en slutgiltigt gemensam behandling innan ett statsbidragssystem får träda i verkställighet. Det är vad utskottet beställt av Karin Söder. Det är ett mycket viktigt inslag när det gäller att inte bara bevara utan också försöka förbättra kvaliteten inom barnomsorgen.

Jag vill som en bireplik till Inga Lantz ändå säga att hon tydligen inte vare sig läst de socialdemokratiska motionerna eller än mindre tagit del av vad som sagts i debatten av socialdemokratiska ledamöter när det gäller kvalitetsfrågorna.

Så till frågan om statsbidraget, Karin Söder! Som försvar för det dåliga förslaget säger socialministern att det skall utvärderas så att man kan se vilka konsekvenser det eventuellt kan föra med sig. De konsekvenserna kan, Karin Söder, bedömas redan nu. De kommuner som försöker leva upp till en utbyggnad av barnomsorgen kommer att bestraffas. De kommer att få känna av piskan. De kommer att få starkt försämrade statliga bidrag. Detta

kommer att riskera den framtida utbyggnaden av barnomsorgen.

Karin Söder säger också att de som satsat på god kvalitet har kommit i en dålig situation när det gäller statsbidragssystemet – man har inte tagit hänsyn till det. Men kan inte Karin Söder sitt eget förslag? Det förslag som Karin Söder lägger fram innebär att man fryser dagens nivå beträffande kvalitet och tillåter bara årliga uppräknings med hänsyn till den kostnads- och löneutveckling som skett inom den offentliga sektorn.

Man fryser alltså fast de olika kvalitetsnivåer som i dag finns ute i kommunerna och ger inga förutsättningar att förbättra kvaliteten i kommuner där man inte har nått tillräckligt långt i dag. Det är innebörden av Karin Söders förslag, och det är också en mycket allvarlig brist i det förslag som finns i propositionen.

Anf. 10 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker i och för sig att Ivar Nordberg skall vara tyst beträffande kvaliteten, för där anser jag att han har svikit mycket.

Men först beträffande Robertsfors: Det finns stora skillnader mellan kommunerna när det gäller utbyggnadsprogram inom barnomsorgen. Den rapport som vi talade om tycker jag att Karin Söder skall läsa. Den är från oktober 1980, och där säger man att det i botten på behovstäckningsligan finns många kommuner. Jag kan räkna upp flera, så att jag inte bara pekar ut Robertsfors. På förskolebarnsidan är det Malung, Ödeshög, Tjörn, Nybro och Nässjö. Daghems-service saknas helt i Idre, Storfors, Sorsele och Storuman. Och på skolbarnssidan ligger Robertsfors, Arjeplog och Pajala allra sämst till med en behovstäckning som är lika med noll.

Jag tog upp Robertsfors därför att man går en annan väg där och skall försöka att få kommunalt vårdnadsbidrag. Det tycker jag är väldigt dåligt och hemskt farligt.

Karin Söder säger – och det är något nytt – att kommunernas likviditet är mycket god. Det har vi inte märkt någonting av i min kommun. Det är en nyhet som i så fall får tillskrivas den här debatten.

Beträffande att det skulle finnas förutsättningar att omprioritera i kommunerna vill jag säga: Det gäller de två termer som jag tog upp i början, flexibilitet och befintliga resurser. Något annat sätt finns inte för att utöka verksamheten eller åstadkomma en kvalitativt barnomsorg.

Utskottet tror att genom att ansvaret läggs på kommunerna kommer det inte att bli sänkta ambitioner beträffande kvaliteten. Det anser också Ivar Nordberg. Utskottet säger vidare att man skall avvakta med det slutgiltiga ställningstagandet till normer och rekommendationer i fråga om regeringens förslag till målsättning för barnomsorgen. Men det går ju inte att lita på det. Vad som behövs är ett beslut nu.

Jag tycker att detta är ett mycket dåligt alibi för att klara sig från bristen på kvalitetsförbättringar – också för Ivar Nordberg när det gäller hans parti. Vad som behövs är ett beslut nu.

Utskottsskrivningen gäller inte juridiskt. Det behövs en lagstiftning på det här området – det har vi från vpk sagt under många år. Det finns liknande fall

där man försökt skriva fast någonting men där skrivningen inte haft någon juridiskt bindande verkan alls.

Utskottsskrivningen i det här hänseendet betyder faktiskt ingenting alls. Och det vet ni som har skrivit det mycket väl.

Socialdemokraterna har aldrig värnat om kvaliteten. Det visar sig också genom att de inte motsätter sig de kvalitetsförsämringar som inträder, eftersom man inte föreslår beslut om normer och garantier för barnomsorgen. Det finns socialdemokrater som varit ute och rest i den här frågan – ganska mycket. Kjell-Olof Feldt är en av dem, och en, som också är välkänd för Ivar Nordberg, är från Huddinge kommun. Jag är besviken på socialdemokraterna när det gäller kvaliteten.

Anf. 11 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Helt kort: Jag kan mitt eget förslag till statsbidragssystem. Ivar Nordberg. Vad jag refererade till var hur det nuvarande statsbidragssystemet fungerar.

Sedan är det just sådant som kvalitet och möjlighet att gå vidare med barnomsorgsutbyggnaden som är viktig att följa i den utvärdering som skall äga rum.

Vidare är det att konstatera att vad vi föreslår är att den pedagogiska ledningen i motsats till tidigare skall vara statsbidragsberättigad. Det är någonting nytt.

Så till Inga Lantz: Mer än hälften prutades strax – plötsligt gällde Robertsfors nollsiffra skolbarn. Det var intressant att höra.

Anf. 12 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Tillgång på god barnomsorg är nödvändig för jämställdhet mellan kvinnor och män, för valfrihet för familjerna och för en trygg och stimulerande uppväxt för barnen.

Den plan på 100 000 daghemplatser som vi beslöt om här för ett antal år sedan har inte hållit, och det är allvarligt. Men man måste ändå konstatera att ingen annan del av kommunernas offentliga verksamhet har vuxit så snabbt som barnomsorgen. Båda dessa saker är fakta, och de är viktiga att notera. Det går inte att säga att vare sig kommunerna, staten eller regeringarna har övergett barnomsorgen – då är man inte på verklighetens mark. Ingen annan del har vuxit så snabbt – men ändå är behoven fortfarande stora. Det måste alltså vara så också i framtiden att barnomsorgen sätts främst.

Vi vet att den offentliga verksamheten över huvud taget inte kommer att få särskilt mycket ökade resurser under den närmaste tiden. I det läget är kommunerna fortfarande en gynnad part. Där anser vi att det finns ett visst utrymme för ökning av verksamheten. Vi diskuterar om det är 1 % eller 2 % – där kan man ha delade meningar – men kommunerna är gynnade i förhållande till statlig verksamhet och i förhållande till privat verksamhet.

Inom kommunerna skall barnomsorgen och äldreomsorgen sättas främst, därom råder också enighet. Det är någonting mycket viktigt. Tyvärr kommer en rätt stor del av detta utrymme att gå åt bara för att klara ändringar i

befolkningssammansättningen, och det kommer alltså inte att räcka för att möta den brist som finns i dag. I stort sett det enda som vi kan öka på under de närmaste åren är ändå barnomsorgen. Det är viktigt att det råder enighet om det. Självklart måste då den barnomsorg som vi erbjuder också vara av bra kvalitet.

Barnomsorgen

När man har konstaterat detta, har man också sagt att även om vi skulle lyckas förverkliga alla de planer som finns nu – ja, t. o. m. mer än de planer som kommunerna har i dag – så kommer utbyggnaden inte att klara den efterfrågan och det behov som finns med hänsyn till hur många föräldrar det är som redan yrkesarbetar eller vill yrkesarbeta.

Vad skall man då dra för slutsatser av detta? Jag kan inte finna att man kan dra någon annan slutsats än att nu måste vi verkligen på allvar undersöka om vi kan använda de resurser som vi redan satsar på barnomsorg – och de är betydande – på ett bättre sätt, med bevarad kvalitet eller i vart fall med en kvalitet som vi anser är god. Det måste vara en huvudpunkt i en situation där man inte kan klara att bygga ut så snabbt att man möter efterfrågan. Vi är ju egentligen ense om att vi inte kan det med de resurser som finns f. n.

Nu är det också från en annan synpunkt viktigt att se om man kan utnyttja resurserna bättre. Det gäller nämligen att få förståelse för kraven på att den verksamhet som har varit gynnad under lång tid skall få fortsätta att vara gynnad i kampen om de kommunala resurserna under ytterligare tid. Då måste vi som arbetar för ökad barnomsorg visa att vi är beredda att skärskåda verksamheten och se om resurserna används på ett så bra sätt som möjligt. Annars kommer vi att få höra hur de som företräder andra verksamheter slår ner på att man där och där inte använder resurserna inom barnomsorgen på ett bra sätt, så den behöver inga mer resurser. Det kommer att bli svårt att få det samförstånd omkring barnomsorgen som vi har haft under en tid om man inte är beredd att se över organisation och arbetssätt. Det tror jag är ett klart faktum för var och en som har varit ute och talat med människor i kommunerna, framför allt de som har något inflytande på kommunernas ekonomi. Så här är det, och det kan vi inte komma ifrån.

Då är det viktigt hur man gör detta. Kommer man uppifrån – från staten, från ledningen i de kommunala förvaltningarna eller från kommunalpolitikerna – och säger att nu skall vi skriva in fler barn, nu skall vi ha en automatisk överinskrivning med så och så många procent, får man självfallet en omedelbar motreaktion både från dem som arbetar inom barnomsorgen och från dem som har sina barn där. Och det är ju inte vad vi vill. Tendenser till sådana motsättningar har verkligen inte saknats. När man tar upp omprövningen av verksamheten är det därför viktigt att man gör det i samarbete mellan personal, föräldrar, socialförvaltning och kommunens politiska förtroendemän.

Det är bra att utskottet är enigt om att uttala sig för ett bättre utnyttjande av resurserna inom barnomsorgen. Det är bra att det politiska stödet finns här ifrån riksdagen. Det är också bra att företrädare för personalen – i vart fall för förskollärarna, som uppvaktat oss i socialutskottet – har förklarat sig villiga att rekommendera sina medlemmar och lokala organisationer att vara

med i ett konstruktivt arbete, att gå igenom organisation och arbetssätt och se om man kan utnyttja resurserna på ett bättre sätt.

Om man bara slår ifrån sig och avvisar alla förslag med argument som att detta går inte att genomföra, för då blir kvaliteten sämre, och det vill vi inte vara med om, får man en konfrontation omkring barnomsorgen som endast barn, föräldrar och de som arbetar inom barnomsorgen blir lidande på. Därför tycker jag att det är viktigt att lyfta fram det uttalande som gjordes inför utskottet. Jag är förvissad om att det också finns möjligheter att förverkliga det ute i kommunerna.

Vad staten kan göra är att underlätta för kommunerna och för dem som arbetar inom barnomsorgen att se över verksamheten. Statsbidragssystemet har på senare tid varit ett hinder för att få en fungerande verksamhet, som tar hänsyn till de lokala förhållandena och som gör det möjligt att utnyttja resurserna effektivt och möta den efterfrågan som har funnits. Därför behövs ett nytt statsbidragssystem som ger kommunerna större frihet.

Den enda bindande regel som finns i dag är ytnormen, dvs. att socialstyrelsen skall godkänna hur många barn som skall vistas i vissa lokaler. Detta har varit en olycklig betoning av lokalfrågorna i förhållande till personalfrågor och andra kvalitetsfrågor. Det är bra att ytnormen tas bort. Det är bra också från den synpunkten att då kan man utan att vara bunden av orimliga kvalitetskrav bättre utnyttja gamla lokaler för barnomsorg, lokaler som tidigare använts för andra ändamål. Självfallet skall man bygga efter alla konstens regler när man bygger nytt, men också då får man ta hänsyn till de ekonomiska förhållanden som vi lever i. Men det är bra att man kan vara litet mer öppen än hittills framför allt när det gäller att utnyttja gamla lokaler som tidigare använts för något annat.

Som liberal är jag principiell anhängare av decentralisering, att man flyttar besluten närmare dem som är berörda. Men det är klart att vi rikspolitiker många gånger uppträder på det sättet att vi säger oss gärna vilja ha lokal självbestämmanderätt på alla områden bara inte i just de frågor som vi själva sysslar med. Där vill vi gärna vara med och styra. Jag har verkligen arbetat för att man skall få fastare kvalitetsnormer för framför allt personaltätthet och gruppstorlekar inom barnomsorgen. Jag tycker fortfarande att det är viktiga saker. Men jag måste erkänna att det i dag är viktigare att man kan förändra och utveckla verksamheten. I dagens situation, med de stora behov och de begränsade resurser som vi har, är detta viktigare än att vi från statens sida sätter upp detaljerade regler. Kvaliteten måste självfallet vara bra, men vi måste i den här situationen sätta solidariteten med dem som väntar i kön främst. Det är bland mycket annat den viktigaste jämställdhetsfrågan.

Det är självklart att socialstyrelsen har ett ansvar. Socialministern har redan pekat på det. Det ansvaret följer av socialtjänstlagen – ett ansvar för att ge ut allmänna råd och ett ansvar för tillsyn. Regering och riksdag fränsäger sig inte heller sitt ansvar genom att man i dagens situation avstår från detaljerade regler. Men visar det sig att kommunerna inte lever upp till sitt ansvar med den frihet som de nu får, då måste naturligtvis frågan om kvalitetsnormer tas upp igen. Det följer av socialstyrelsens ansvar enligt

socialtjänstlagen, och det följer också naturligtvis av vårt politiska ansvar här i riksdagen.

I stort sett är statsbidragssystemet den enda punkt där utskottet inte är enigt. I övrigt har vi inte haft någon direkt kritik att rikta mot propositionen. Jag känner inte igen beskrivningen när någon kallar utskottsbetänkandet för en vidräkning med regeringen eller propositionen. Så läser inte jag den – det kan jag försäkra. Vad vi vill är att regeringen nu skall gå vidare, lägga fram en plan för utbyggnad till full behovstäckning och lägga fram mål och riktlinjer för barnomsorgsverksamheten för diskussion här i riksdagen.

Jag tycker inte att socialministern behöver uppfatta detta som kritik ett enda dugg. Jag är övertygad om att hon uppfattar detta som ett stöd. Vi vet ju alla att var man än verkar, så är det konkurrens om resurserna. Jag skulle kunna tänka mig, utan att veta något närmare om det, att det finns en konkurrens inom regeringen om vad man skall få lägga fram för förslag i fortsättningen. Då tror jag att vi har gett socialministern ett bra stöd genom de uttalanden som vi har gjort i utskottet.

Även när det gäller statsbidragsbestämmelserna är vi i långa stycken ense i utskottet. Vi är ense om principen att stödet skall avse en viss andel av kostnaderna, alltså den s. k. procentprincipen, och vi är ense om att kommunerna skall ha en betydande frihet. Oenigheten gäller egentligen bara två punkter. Den ena är vilket underlag man skall ha för att beräkna statsbidragen – skall man ha hela barnomsorgen eller skall man låta vissa delar, framför allt deltidförskolan, vara utanför? Den andra är procenttalet, dvs. hur många procent det skall vara.

Jag är övertygad om att det i längden är omöjligt att hålla deltidverksamheten utanför om man väljer procentlinjen. Det är omöjligt att förklara varför just denna del av barnomsorgen inte skall få något stöd. Därför tycker jag att det är lika bra att bestämma sig för att ge stöd. Det kan inte sägas vara någon snedvridning när man låter alla verksamheter få samma stöd. Det är motsatsen till snedvridning.

När det gäller procenttalet vill jag för dagen nöja mig med att citera vad utskottet säger i betänkandet. Vi skriver: "Utskottet konstaterar att regeringen i propositionen (s. 36) anger att statsbidragets nivå bör bestämmas utifrån den kostnadsfördelning som i dag föreligger mellan stat och kommun och att det skall göras en utvärdering av det nya bidragssystemet." Vidare säger vi:

"I propositionen (s. 36) uttalas att, sedan effekterna och erfarenheterna av det nya bidragssystemet kan överblickas, bidragsnivån kan behöva omprövas med hänsyn till såväl utvecklingen av kostnaderna för verksamheten som den statsfinansiella situationen samt allmänna kommunalekonomiska överväganden.

Utskottet vill framhålla att man därvid särskilt bör bedöma vilken effekt spärregeln --- haft och om det finns behov av denna. Även i övrigt bör konsekvenserna av de nya reglerna övervägas, bl. a. såvitt avser effekterna för kommuner som redan nu har en väl utbyggd omsorg på heltid."

Jag tycker det är viktigt att man pekar på detta med spärregeln. Det hör till

den delen av förslaget som jag är minst entusiastisk över, och jag tycker det vore värdefullt, framför allt för att minska krånglet men också från kvalitetssynpunkt, om man skulle kunna avstå från spärregeln. Jag hoppas att det skall bli möjligt så småningom när man följer utvecklingen. Det sista som jag citerade knyter ju väl an till den motion som Bonnie Bernström har väckt om att studera effekterna för kommuner som har en väl utbyggd barnomsorg på heltid.

Nu är utskottet enigt om att de nuvarande reglerna skall få gälla under 1982 och att man skall få de nya reglerna från 1983. Det är inget underkännande av principerna i förslaget. Det är att ge kommunerna bättre tid att anpassa sig till de nya reglerna som utskottets majoritet alltså helt ställer sig bakom.

Här talar man om katastrof och liknande. Det är klart att 200 miljoner hit eller dit eller t. o. m. en något större summa på ett anslag på 5,4 miljarder innebär ingen katastrof. Det ordet passar inte. Men för en enskild kommun kan ju verkningarna vara mera kännbara – det kan vi inte komma ifrån. Men då skulle jag vilja peka på en sak, nämligen den att då det görs sådana här ändringar blir det ju för vissa kommuner bättre och för andra sämre, även om den totala ramen skulle vara oförändrad. När man diskuterar detta stirrar man sig ju blind på effekterna i just övergångsögonblicket. Man ser hur det skulle bli vid helt oförändrad verksamhet, från ett år till nästa. Men det är ju inte så man skall se på det hela. Här ger ju reglerna möjlighet att anpassa sig till de nya förutsättningarna, att utnyttja sina resurser bättre. Vi har i dag kommuner som t. ex. inte kan få stöd för alla platser, därför att mer än en tredjedel av platserna efterfrågas bara på deltid. Kommunerna har sökt dispens, men regeringen har inte kunnat ge någon. Därför har reglerna över huvud taget inte kunnat utnyttjas. Det finns också andra lösningar i det nuvarande systemet. Därför skall man inte bara räkna med vad som händer vid oförändrade förutsättningar. Här finns en möjlighet för kommunerna att arbeta på ett annat sätt. I utskottet har vi, och det är en liten nyhet, föreslagit att man under det här året, då man väntar på nya regler, med initiativrätt skall kunna ge dispens från tvåtredjedelsregeln, så att kommunerna på det sättet kan börja att anpassa sig efter nya förutsättningar.

Herr talman! Jag började med att säga att det råder enighet om att barnomsorgen skall sättas främst när det gäller det lilla utvecklingsutrymme som finns i kommunerna. Detta är en stor tillgång för alla oss som vill ha mer barnomsorg i det mycket kalla ekonomiska klimat som f. n. råder och som kommer att råda under flera år framåt när det gäller all kommunal verksamhet. Barnomsorgen skall sättas främst så länge det finns efterfrågan. Så länge det finns föräldrar som vill yrkesarbeta och som inte kan få en bra barnomsorg för sina barn skall barnomsorgen också byggas ut.

Det finns trots den politiska enigheten motstånd mot detta på många håll. Man pekar på orättvisan mellan dem som får plats och dem som inte får plats. Man pekar på att inget stöd går till de familjer där barnen inte är i barnomsorg, därför att en av föräldrarna är hemma. Som jag var inne på tidigare, finns det personer ute i kommunerna som granskar den här verksamheten mycket noga för att se om resurserna utnyttjas bra eller om det

är fråga om slöseri. Jag tror att vi måste vara öppna för en diskussion. Vi som anser oss företrädare barnomsorgen måste också ha sinne för rimliga proportioner, när vi talar om ekonomin i sammanhanget. Vi måste erkänna att barnomsorgen har varit en gynnad verksamhet i förhållande till andra. Gör vi inte det kan vi inte vinna förståelse hos dem som företräder andra synpunkter och som talar för andra aktiviteter, när vi fortfarande kräver en ökning av resurserna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i alla delar och vill sluta med att betona, att trots att vi nu får en rätt intensiv debatt om några punkter i förslaget, råder det en bred enighet om att barnomsorgen i konkurrensen om det kommunala resurserna skall sättas främst under flera år framåt. Och den enigheten skall vi slå vakt om.

Anf. 13 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus har talat mycket om resursutnyttjande. Jag vill gärna säga att jag är beredd att instämma i mycket av vad han har sagt. Självfallet skall de befintliga resurserna utnyttjas så effektivt som möjligt. Enligt min mening är det emellertid felaktigt att tro att ett effektivare resursutnyttjande skall kunna leda till så stora besparingar att de kompenserar de stora förluster som många kommuner gör, om det nya statsbidragssystemet införs.

Jag tycker dessutom att det finns lika stor anledning att diskutera hur befintliga ekonomiska resurser skall utnyttjas i framtiden. Vad Gabriel Romanus, liksom regeringen, talar för är ju att staten i detta läge skall prioritera en verksamhet som är fullt utbyggd, nämligen den allmänna deltidsförskolan. Men frågan är ju om det inte är ännu nödvändigare att prioritera de befintliga ekonomiska resurserna till områden där det fortfarande råder stor brist, nämligen barnomsorgs- och fritidshemsverksamheten. Om man vill ha en fortsatt ökad utbyggnad av barnomsorgen borde man prioritera resurserna till den verksamheten. Men de borgerliga partierna gör med detta förslag och det kommande beslutet tvärtom.

Om man från borgerligt håll tycker att vissa kommuner är missgynnade, har man möjlighet att exempelvis via den kommunala skatteutjämnningen kompensera dem och tillgodose de behov som finns i de kommunerna. Rimligen bör det inte ske på detta sätt via ett enskilt statsbidrag.

Gabriel Romanus säger att det är 200 milj. kr. som försvinner, och det är ingen katastrof – det kan inte leda till att utbyggnaden försvåras. Men, Gabriel Romanus, det är inte bara 200 milj. kr. som försvinner. Det är vad regeringen redan har prutat, och det är, väl att märka, på 1980 års verksamhetsnivå. Men därtill omfördelas ytterligare ca 500 milj. kr. Det är alltså totalt 700 milj. kr. som försvinner från de kommuner där behovet av utbyggnaden är störst.

Anf. 14 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus säger att "tidigare har jag arbetat för fastare normer när det gäller gruppstorlek och personaltätet". Jag förmodar

att han äsyftar den reservation som avgavs 1976 och kanske också regeringsdeklarationen. Och sedan säger han: "Men som liberal vill jag ha självbestämmanderätt, och det är nu viktigare att slippa detaljregleringen." Det är en fantastisk helomvändning som folkpartiet har gjort. Vilket är motivet för den? Av erfarenhet vet vi att det verkligen behövs detaljregleringar, fasta och bindande normer för kvaliteten inom barnomsorgen.

Så säger Gabriel Romanus: "I solidaritet med de köande föräldrarna kan vi inte ta i den här frågan." Jag tror att de föräldrar och barn som köar vill ha både en plats och en bra barnomsorg. Därför måste statsbidragssystemet utformas så att det stimulerar till både en bra utbyggnad och en god kvalitet.

Och så kommer det en brasklapp på slutet: "Men om kommunerna inte klarar friheten att förbättra kvaliteten, då skall vi återkomma." Under många år har man sagt detta: Klarar kommunerna inte detta så får vi återkomma. Vad man i dag gör är att man överlämnar barnomsorgen helt åt kommunerna, och kommunerna kommer inte att klara detta.

Så till frågan om flexibilitet. Där säger Gabriel Romanus: "Vi skall på allvar undersöka hur vi skall använda resurserna. Vi skall utnyttja de befintliga resurserna bättre." Detta leder faktiskt till försämrad kvalitet. Sanningen är den att resurserna är alldeles för små – det har de varit hela tiden – för att vi skall kunna få en bra barnomsorg. Vi kan t. ex. titta på Huddinge kommuns barnomsorgsplan för de närmaste fem åren för att bättre utnyttja de befintliga resurserna: förbättringar i inskrivningsgraden – det innebär överinskrivningar –, samutnyttjande av lokaler, förändringar av öppethållandetider, ytterligare inskrivning med större barngrupper, enklare lokaler för fritidshemmen och en privatisering av barnomsorgen i form av trefamiljsystem eller andra varianter som inte är bra för vare sig barnen eller personalen. Det är vad som kommer att ske när man skall använda befintliga resurser. Om det bara vore så att man skulle använda befintliga resurser så som begreppet ger ett intryck av, då vore man kanske inte så rädd. Men det ligger mycket annat bakom dessa farliga ord.

Anf. 15 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar att Ivar Nordberg och jag är helt överens – det framgår också av utskottsbetänkandet – om att man i det här läget måste använda rätt stora ansträngningar åt att bättre utnyttja de resurser vi har. Det betyder inte att vi skall sluta att tillföra resurser till barnomsorgen – det måste fortfarande vara vad som sätts främst inom det begränsade utrymme vi har när det gäller att få nya resurser. Men detta räcker inte för att möta efterfrågan. Därför måste vi alltså utnyttja resurserna bättre.

Jag tror inte heller att man i dag kan säga att det för varje kommun kommer att gå jämnt ut med hjälp av ett bättre resursutnyttjande. Det är bl. a. därför som vi i majoritetens yttrande säger att vi anser att man skall följa utvecklingen för kommunerna mycket noga.

Men jag har litet svårt att följa med när Ivar Nordberg säger att det är fel om staten nu prioriterar allmän deltidsskola, vilket man skulle göra enligt

propositionen. Men vad propositionen föreslår är ju att all barnomsorg skall få samma andel, inte att någon skall särskilt prioriteras eller särskilt diskrimineras. Vad jag har sagt är bara att även om ni nu tar avstånd från detta i er reservation, så kommer ni säkert att finna att det i längden är omöjligt att försvara att deltidsverksamheten skall hållas utanför – både av rättviseskäl och av krångelskäl. Om man tar bort tvåtredjedelsregeln – och alla erkänner att den har överlevt sig själv – måste man också acceptera att deltidsgrupper får stöd. Annars måste man gå in igen med nya, krångliga regler, som vi inte vill ha.

Dessutom är det ändå ganska svårt att försvara att här ger man stöd till daghem och här ger man statligt stöd till skolan, men den allmänna förskolan skulle man inte ge stöd. Av vilket skäl? Hur skall man i längden kunna förklara det? Man kan göra det under en övergångstid, men i längden är det omöjligt. Därför är det lika bra att ta det här steget, när man nu går över till ett enklare statsbidragssystem.

Jag är medveten om att det här också är fråga om en omfördelning i övergångsskedet. Men jag påminner än en gång om att det ändå är ofrånkomligt, om man skall ändra på statsbidragsreglerna, att man får en viss omfördelning mellan kommuner. Accepterar man inte det, så kan man aldrig ändra på några regler. Man skall inte stirra sig blind på vad som gällt vid ett visst tillfälle, utan man skall vara öppen för att kommunerna kan utnyttja situationen till att ändra sin verksamhet och därmed dels få ut mer av de resurser de har, dels anpassa sig till de nya statsbidragsreglerna. Sedan får man följa utvecklingen och se till att det inte blir några skadliga verkningar. Det är ju det som utskottet har sagt i sitt betänkande.

Anf. 16 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag har vid flera tillfällen i dag sagt att den förlust som många kommuner gör är en förlust som inte bara känns det första året. Det är en förlust som dessa kommuner känner av år efter år framöver, både i den befintliga verksamheten – lägg märke till det – och i den nyttillkommande verksamhet som man vill bygga ut.

Om kommunerna fråntas dessa ekonomiska resurser, så finns – det kan jag hålla med om – stora risker för att kommunerna tvingas göra prutningar, som kan få skadliga konsekvenser på kvaliteten inom barnomsorgen. Detta är en allvarlig sak som jag tycker att även Gabriel Romanus, som har varit en så varm förespråkare för en god kvalitet i daghemsverksamheten, borde försöka inse.

Gabriel Romanus var med när vi införde det i dag gällande systemet. Vid den tidpunkten, då det var total enighet om utformningen av detta system, sade vi oss att vi inte ger något statsbidrag till deltidsförskolor. I stället prioriterar vi statens insatser och stöd till kommunerna på det område där bristen och behoven är störst, nämligen den övriga barnomsorgsverksamheten.

I dag konstaterar vi att det etappmål som vi då ställde upp – 100 000 barnomsorgsplatser och 50 000 fritidshemsplatser – inte tillnärmelsevis har

uppnått. Än mindre har vi nått fram till full behovstäckning. Om vi hade varit framme vid tidpunkten för full behovstäckning, hade jag kunnat förstå argumentationen om att deltidsförskolorna ur förenklingssynpunkt borde in i systemet, men så länge som vi har så stor brist när det gäller barnomsorgs-verksamheten i övrigt bedömer jag det som absolut nödvändigt att de resurser vi förfogar över prioriteras till det området. Jag tycker det är beklagligt att i varje fall folkpartiet och Gabriel Romanus inte är beredda att ställa upp på det.

Anf. 17 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jag är för en god kvalitet, och det är bl. a. därför jag tycker att procentlinjen är bra; den ger ju mer stöd till dem som har högre kvalitet. Jag medger att spärregeln kan få olyckliga verkningar, och det är en av orsakerna till att man skall studera hur den slår.

När det system som vi har nu infördes var vi eniga om att ge stöd bara till heltidsomsorgen och den integrerade deltidsomsorgen, men det har ju visat sig att det systemet inte fungerar längre. Skall man gå över till att ge stöd enligt procentmodellen, kan man inte i längden hålla deltidsverksamheten utanför. Det är det jag har försökt att visa.

Men det finns ett skäl till. Vi anser att vi skall ha kommunal barnverksamhet också för de barn som har en av föräldrarna hemma, eftersom det har ett pedagogiskt angeläget syfte. Jag trodde att både socialdemokraterna och vpk var för det. Då borde de inte kritisera att också den verksamheten får en viss stimulans från staten.

Inga Lantz frågade om motiven för att jag inte i dag kräver de normer som jag tidigare har varit anhängare av. Jag tyckte att jag ägnade ungefär sju minuter av mitt första inlägg åt att förklara det, och om det inte gick fram till Inga Lantz tror jag inte att det lönar sig att redovisa argumenten en gång till.

Däremot vill jag gärna betona att detta att jag pekar på socialstyrelsens ansvar för tillsynen och för att ge råd inte är någon brasklapp, inte är något speciellt för den här verksamheten, utan en väsentlig del av socialtjänstlagen, som hänger samman med hela vår syn på socialstyrelsens roll. Jag vet inte om vpk var mot beslutet också i den delen när det gäller socialtjänstlagen och det beslut om socialstyrelsen som riksdagen tog tidigare, men det kan jag i så fall inte hjälpa. Vi andra anser att socialstyrelsen skall ha den rollen och att det är en viktig del av dess funktion att just utöva tillsyn.

Om det är någonting i den sociala verksamheten – vare sig det är reglerat, som barnomsorgen har varit tidigare, eller mindre reglerat, som övriga delar av socialtjänsten är – som inte fungerar eller där standarden är för dålig, skall man också slå larm. Det tillhör socialstyrelsens ansvar. Jag tycker att det är en värdefull huvudprincip för lagstiftningen, som vi har också på andra områden, att det råder rätt stor frihet för kommuner och landsting – och för den delen också för andra verksamheter – men att en statlig myndighet utövar tillsyn och har till uppgift att slå larm. Vi skall inte gå in från statens sida och detaljreglera, godkänna ritningar och bestämma om allting, utan vi

skall försöka ge kommuner och andra en frihet, som t. ex. kan utövas tillsammans av föräldrar, personal och i detta fall kommunalpolitiker.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Barnomsorgen

Anf. 18 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar är mycket viktigt. De förenklingar i statsbidragsbestämmelserna inom barnomsorgen och på andra områden som föreslås i propositionen är mycket välkomna. Ivar Nordberg sade att vi har väntat länge på denna proposition, och det vill jag gärna instämma i. Men propositionen avgavs omedelbart efter det att den nuvarande regeringen tillträdde.

Ivar Nordberg sade också att det var stora förväntningar på den här propositionen, och även det vill jag instämma i. Låt mig säga till Ivar Nordberg att en saklig granskning av de beslut som vi senare i dag kommer att fatta och en uppföljning av dem säkerligen gör att de tidigare förväntningarna kommer att infrias. Jag vågar dock påstå att den debatt som har förts – och som även Ivar Nordberg har deltagit i – mer har präglats av indignation än av saklighet.

Praktiskt taget alla som har arbetat med barnomsorg ute i kommunerna vet att den nuvarande statliga detaljregleringen har lagt hinder i vägen för många förslag till förenklingar, förbättringar, billigare lösningar och anpassningar till de skilda förhållandena, bl. a. strukturella, i våra kommuner.

Jag hade under åren 1977 och 1978 tillfälle att besöka ett stort antal daghem i kommuner från Norrbotten ner till Skåne. Där träffade jag och diskuterade med personal och ansvariga politiker. Vid dessa samtal kom det alltid fram att de nuvarande detaljregleringarna hade fördyrat och försvårat anpassningen och utnyttjandet av barnomsorgen. Därvidlag, Ivar Nordberg, utgjorde socialdemokraterna inget undantag. Kritiken var lika stark från socialdemokratiska socialnämndsordförande och kommunalråd som från andra.

Ivar Nordberg talade här om att vissa kommuner förlorar på det föreliggande förslaget. De som har räknat fram siffrorna och de som kritiserar det nya statsbidraget har, som Gabriel Romanus nämnde, inte räknat in de fördelar och vinster som ligger i ett bättre utnyttjande av redan befintliga daghem. Det betyder alltså ett utökat antal barn i barnomsorgen.

Jag kan inte säga att det förvånar mig att Ivar Nordberg reagerar när vi försöker skapa ett rättvisare system på detta område. Han sade att det råder total enighet om det nuvarande statsbidragssystemet, och det är riktigt. Däremot rådde det inte total enighet om det beslut som fattades år 1976 om statsbidrag till deltidsskolorna. Även då motsatte sig centern, mot samtliga övriga partier, att det statsbidraget skulle tas bort. Kan inte Ivar Nordberg tänka sig att också de kommuner har gjort förluster som under åren efter 1976 inte har haft statsbidrag för den verksamheten? Är det en

alldeles omöjlig tanke för Ivar Nordberg?

Om vi nu fattar ett beslut om ett visst system och börjar tillämpa det, men finner att det inte fungerar riktigt bra, då får vi inte, Ivar Nordberg, vara så prestigebundna att vi inte kan ändra på det. Jag är medveten om – det har vi också sagt i utskottet – att vi måste följa upp även detta system. Bli det så att det inte fungerar tillfredsställande, då får vi naturligtvis på nytt se över det.

Det nya system som vi nu skall besluta om – och som det har talats om i olika anföranden här – ger större valfrihet och bättre möjligheter för kommunerna att själva och utifrån sina egna utgångspunkter utforma sin barnomsorg. Det nya systemet kan – som jag ser det – också innebära att de knappa ekonomiska resurser som vi gemensamt förfogar över kan utnyttjas bättre och på ett mer effektivt sätt.

I den debatt som har förts har det också ofta sagts att ett genomförande av propositionens förslag skulle försämra kvaliteten inom barnomsorgen. Personal och föräldrar har uttryckt sin oro över detta. Men jag vill understryka att de förslag som finns i propositionen och den skrivning som utskottet har gjort inte leder till någon försämrad kvalitet. Tvärtom kan kvaliteten höjas och barnomsorgen fungera bättre i kommunerna, om personalen, föräldrarna och barnen själva har större möjligheter till påverkan.

Sedan vill jag säga att kvalitet inom barnomsorgen inte bara handlar om ytnormer och personaltäthet – det framgår ofta i debatten att man begränsar den till det, men det finns flera faktorer som påverkar barnomsorgen. Stora nybyggda lokaler, rationellt utformade, samt ett stort utbud av material är inte alltid en garanti för god kvalitet. Mindre lokaler, naturligt belägna i barnens hemmiljö, kan många gånger vara till fördel för verksamheten, eftersom kvaliteten i barnomsorgen i hög grad bygger på samspelet mellan barn, personal och föräldrar, på samspelet inom personalgrupperna och på hur dessa – med hänsyn till ålder och tidigare yrkeslivserfarenhet, som det står i propositionen – är sammansatta. Likaså är kontinuiteten i verksamheten mycket viktig ur kvalitetssynpunkt, liksom stabila vuxenkontakter är ett annat mycket viktigt kvalitetskrav.

Daghemmen är nu i stort sett dimensionerade för heltidsutnyttjande. De resurser som vi har i dag och de resurser som kommer att stå till vårt förfogande i framtiden måste utnyttjas så, att så många som möjligt av dem som i dag står utanför barnomsorgen men som efterfrågar platser där också kan få sådana.

Hur ser då efterfrågan på barnomsorg ut? Ja, det framgår ju av propositionen, men jag skall ändå ta upp några siffror här.

Den undersökning som SCB har gjort på uppdrag av socialdepartementet visar i vilken utsträckning barnfamiljerna önskar få del av samhällets barnomsorg. Undersökningen visar att barnomsorg efterfrågades av hälften av alla förskolebarn, vilket motsvarar 348 000 förskolebarn. Av dessa önskades plats i daghem för 219 000 barn, i familjedaghem för 122 000 barn och i övrigt barnomsorg för 5 000 barn.

En annan viktig fråga – som aktualiseras i denna undersökning och redovisas i propositionen och som är väsentlig för planeringen och utnyttjandet av barnomsorgen – är vilka vistelsetider som efterfrågas. Undersökningen visar att 65 % eller 226 000 av de 348 000 för vilka barnomsorg efterfrågades behövde fyra eller fem dagar per vecka. Av dem behövde 194 000 barnomsorg under minst fem timmar per dag och 32 000 omsorg mindre tid än fem timmar per dag, medan 85 000, eller 24 %, behövde omsorg en till tre dagar per vecka, och 28 000 behövde en mer oregelbunden omsorg.

Denna undersökning visar med all tydlighet att barnomsorgsbehovet är starkt varierande. Detta måste innebära att planeringen också måste ske utifrån det behov som föreligger. Behovet varierar mellan olika kommuner men också mellan olika delar inom en och samma kommun. Därför måste vi ha större flexibilitet i barnomsorgen i fråga om lokaler och barngruppernas storlek, bl. a. med hänsyn till barnens vistelsetider osv.

Ett kvalitetskrav som ofta förs fram gäller personaltäckningen. Antalet barn per anställd har successivt minskat i medeltal, och 1979 var 4,1 barn per årsanställd i daghemmen. Kostnaden per plats var 1980 enligt uppgifter från socialstyrelsen 41 500 kr. i medeltal. Många daghem har en beläggning på mellan 50 och 70 %, och det innebär en högre kostnad per barn. Om en kommun har en beläggning på 60 % motsvarar det en kostnad per barn och år på ca 60 000 kr.

Såsom statsbidragen i dag är utformade försvårar de ett effektivt utnyttjande av daghemsplatserna. Det som förvånar mig är att man när det talas om *utbyggnaden* av daghemsplatserna aldrig talar om *utnyttjandet* av daghemsplatser – det är ju ändå en mycket väsentlig fråga.

Ivar Nordberg sade ändock här det positiva att det förslag som utskottet lägger fram kan innebära en bra barnomsorg i framtiden – jag tror att orden föll på det sättet. Det var ju ändå ett erkännande. Men när Ivar Nordberg går ut så hårt mot propositionen då det gäller normer och rekommendationer och talar om att det som utskottet har skrivit är ett svidande nederlag för eller underbetyg åt propositionen vill jag säga till Ivar Nordberg att jag faktiskt tycker att Ivar Nordberg har anledning att tala med litet mindre bokstäver. Socialdemokraterna har ju ett förflutet i denna fråga som absolut inte är något att skryta med.

Jag tog upp frågan om deltidsförskolan litet grand, men jag skall inte utveckla detta, för denna fråga kommer Karin Israelsson att ta upp i sitt inlägg.

Det beslut som vi skall fatta här om någon timme innebär en klar decentralisering. Vi överlämnar beslutanderätten om hur barnomsorgen skall utformas till kommunerna själva, eftersom det ju ändock är de som bäst vet hur den skall ordnas. Det är de som känner de lokala förhållandena och det är kommunerna som kan organisera förskolan med hänsyn till varje situation som råder och med hänsyn till barnens behov i resp. kommun. Denna frihet innebär naturligtvis ett stort ansvar för kommunerna, och jag

förutsätter och är övertygad om att kommunerna i nära samråd med personal och föräldrar väl kommer att förvalta detta ansvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 19 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! Nu har vi haft möjligheten att avlyssna dels den nuvarande socialministern, dels två f. d. socialministrar. Alla tre har ställt upp för att försvara den föreliggande propositionen och framför allt förslaget om nytt statsbidragssystem. Jag måste säga att den senaste argumenteringen sannernligen inte gjorde systemet bättre än det har varit.

Jag kan trösta Rune Gustavsson med att min personliga tro är att detta förslag över huvud taget aldrig behöver sättas i sjön, utan att vi kommer att få en socialdemokratisk valseger nästa gång. Detta kommer att garantera att ett nytt förslag till statsbidragssystem kommer att presenteras riksdagen, och då behöver vi inte befara de allvarliga konsekvenser som i annat fall skulle kunna föreligga om det nuvarande förslaget skulle gå igenom.

Jag vill sedan i och för sig gärna tacka Rune Gustavsson för att han rättade mig när jag påpekade vilken stor enighet som rådde när det nuvarande statsbidragssystemet genomfördes. Det är riktigt att centern framförde det krav som han själv här åberopade. Jag är som sagt tacksam för att Rune Gustavsson rättade mig på denna punkt. Det är kanske detta krav som utgör grunden för det förslag som i dag ligger på riksdagens bord.

Sedan tyckte Rune Gustavsson att det var bra att jag hade pekat på att det rådde enighet i utskottet beträffande stora delar av betänkandet. Det gör det ju, bortsett från statsbidragssystemet. Men jag vill hävda att den enigheten mera grundar sig på de förslag och krav som bl. a. reses i de socialdemokratiska motionerna än på vad som tas upp i propositionen.

Anf. 20 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Rune Gustavsson sade att det i debatten varit mera irritation än saklighet. Det är väl sant till hälften. Det har varit irritation, men det har också varit en stor saklighet i debatten om barnomsorgen när det gäller att kritisera det förslag som framlagts från olika utgångspunkter.

Rune Gustavsson säger att de statliga detaljreglerna har lagt hinder i vägen för en bättre kvalitet inom barnomsorgen. Man tar alltså den statliga detaljregleringen som ett alibi för att slippa fatta beslut om bindande normer som skulle garantera en bra barnomsorg.

Rune Gustavsson säger vidare att fler platser skall kunna ordnas inom redan befintliga daghem. Vad innebär det? Det innebär, som jag försökt säga i tidigare inlägg, att i barngrupperna skall flera barn pressas in inom de befintliga resurserna, när det i stället behövs mindre barngrupper än vad som finns på många ställen i dag. All tillgänglig forskning visar också på behovet av att barngrupperna inte görs alltför stora och på att det behövs en ökad personaltäthet.

Rune Gustavsson säger att kvalitet inte bara är ytnormer och personaltäthet minsann! Jo, de är mycket viktiga hörnstenar i fråga om kvaliteten.

Tillgången till väl utbildad personal i tillräckligt antal är en av de viktigaste hörnstenarna. Barngruppernas storlek är en annan viktig hörnsten. Frågan om ytor är, liksom frågan om sex timmars arbetsdag, en viktig hörnsten när det gäller kvaliteten.

Rune Gustavsson kommer sedan tillbaka till debatten om att platserna inom barnomsorgen inte utnyttjas på rätt sätt. Det finns faktiskt en undersökning som visar att frånvaro som gör att man inte utnyttjar resurserna – som det heter – och som beror på sjukdom, semester, mormorsbesök osv. kan hållas låg om endast heltidsplaceringar accepteras och om det inte förekommer några outnyttjade platser. Man kan ändå inte i dessa fall komma upp till ett platsutnyttjande som är mer än högst 80 %. Det är alltså fråga om en naturlig avgång när det gäller den faktiska närvaron, och jag tycker att vi bör komma ihåg det i denna debatt, där det gång efter annan klagas på att barnen inte är närvarande som de borde vara. De kan faktiskt inte vara närvarande från halv sju på morgonen till sex på eftermiddagen – och inte heller Rune Gustavsson kan mena att de skall vara det.

Jag skulle vilja fråga Rune Gustavsson, liksom jag frågade Gabriel Romanus: Vad är orsaken till helomvändningen när det gäller att garantera en bra kvalitet inom barnomsorgen? Vad är den verkliga orsaken till att man nu struntar i dessa frågor?

Anf. 21 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag försvarade här detta nya förslag till nytt statsbidragssystem. Ivar Nordberg, men jag är inte så prestige bunden som Ivar Nordberg tycks vara, utan jag kan tänka mig att om inte detta system fungerar får vi tänka om. Men Ivar Nordberg vill tydligen hålla kvar det system som inte fungerar.

Jag vill sedan säga till Ivar Nordberg: Ta inte ut segern i förskott! Vi har val nästa år i september. Underförstått var kontentan av Ivar Nordbergs anförande följande: Om det skulle bli så att vi vinner valet, så skall inte de kommuner som nu icke har statsbidrag till deltidförskolan tro att de kommer att få det i och med en socialdemokratisk seger.

Jag sade, Inga Lantz, att det var mer av indignation än av saklighet i debatten. Och den indignationen har lett till irritation. Det förstår jag mycket väl, därför att Inga Lantz ju inte är sen att spela upp indignationsnummer, bl. a. från denna talarstol.

Jag har sagt att vi skall utnyttja de resurser som finns i daghemmen i dag, därför att daghemsplatserna inte utnyttjas på det sätt som de borde. Vi måste se till att befintliga resurser utnyttjas. Det innebär att vi med de daghem som vi i dag har skall kunna bereda fler barn som nu står utanför barnomsorgen tillfälle att utnyttja denna.

Sedan rekommenderar också jag – Gabriel Romanus har tidigare gjort det – Inga Lantz att läsa vad utskottet har skrivit om kvalitetsfrågorna.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Barnomsorgen

Anf. 22 IVAR NORDBERG (s) replik:

Herr talman! Rune Gustavsson kanske inte lyssnade, men jag sade redan i mitt huvudanförande att om vi vinner valet, så kommer vi att lägga fram ett nytt förslag. Nu i den senaste repliken sade jag att jag tror att vi vinner valet. Och då behöver inte det här förslaget, som Rune Gustavsson står bakom, sättas i sjön.

Det är i och för sig riktigt att de kommuner som Rune Gustavsson talar om inte kommer att få ett förbättrat stöd via statsbidragssystemet med mindre än att de bygger ut barnomsorgsverksamheten i övrigt. Men i den mån de kommunerna är i behov av stöd på olika sätt, har vi att använda oss av regionalpolitiken, av skatteutjämningspolitiken eller andra instrument.

Jag vill sluta med att konstatera att kontentan av det som Rune Gustavsson sade blir att han är beredd att ta från Norrköping 15,2 milj. kr., från Lund 6,3 milj. kr., från Västerås 7,6 milj. kr., från Borås 9 milj. kr., från Jönköping 6 milj. kr., från Huddinge 10 milj. kr. och från den här regionen totalt sett över 200 milj. kr. Det är alltså vad Rune Gustavsson står och talar sig varm för.

Anf. 23 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! För en vecka sedan besökte jag Västerås. Också där skulle man utnyttja befintliga resurser bättre. Man hade ett förslag – och det har diskuterats i andra kommuner också, har jag hört. Jag talade med personal på en barnstuga om det här. Barnen i fritidshem är ju väldigt hårt ansatta i den här besparingsjakten. Förslaget skulle få den effekten att barnen på morgonen skulle gå till *ett* ställe och möta *en* grupp av barn och nya lokaler. Sedan skulle de gå till skolan och därefter till sitt fritidshem. Barnen skulle alltså under dagen bollas mellan tre grupper.

Att "utnyttja de befintliga resurserna bättre" innebär således att man i många stycken behandlar barn som om de vore tennsoldater. Jag skulle vilja fråga Rune Gustavsson: Förstår Rune Gustavsson inte vad det här innebär för barnen – att det är väldigt dåligt för barnen? Det är *en* effekt när det gäller orden "att utnyttja befintliga resurser bättre". Förstår Rune Gustavsson inte vad det innebär för barnen? Förstår han inte att det innebär en kraftig kvalitetsförsämring för barnen? Om inte har han väldigt litet insikt i frågan och väldigt litet fantasi.

Till sist skulle jag vilja säga att det faktiskt är så, att barnen är vår framtid. Barnen måste få kosta. Det har här sagts från Karin Söders sida att det faktiskt, om man nu skall räkna i kronor när det gäller barns hälsa och framtid, är samhällsekonomiskt lönsamt att göra på detta sätt. Jag skulle vilja hävda att barn måste få kosta. Vi får inte räkna så kortsiktigt som man nu tvingas göra ute i kommunerna, därför att vi fattar beslut i denna fråga i dag här i riksdagen.

Sedan har jag inte fått något svar från centern och folkpartiet på frågan varför man har ändrat sig så enormt när det gäller kvalitetsfrågorna. Jag beklagar, men jag har läst och läst detta betänkande, och ändå hittar jag ingen förklaring till den här undanflykten och helomvändningen.

Anf. 24 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill till Ivar Nordberg bara säga att jag inte har talat för en kommun eller en liten grupp av kommuner. Jag har talat för att vi skall skapa rättvisa mellan kommunerna. Och de resurser som finns i fråga om statsbidrag skall delas rättvist, så att inte en del kommuner helt får bekosta den här verksamheten med egna kommunala medel, utan att staten träder in.

Sedan ännu en gång: Jag rekommenderar Inga Lantz att resa runt och diskutera litet grand ute i daghemmen och inte bara göra det inom ett litet område. Då tror jag att Inga Lantz skall finna att det är betydande resurser som i dag inte utnyttjas bl. a. på grund av de alltför detaljreglerade bestämmelserna.

Barnen är vår framtid, och de måste få kosta. Ja visst, det är ju därför som vi prioriterar verksamhet av det här slaget. Men vi kommer ändå inte ifrån den ekonomiska biten. Vi måste ju se till att de medel som ställts till förfogande används på det bästa sättet samt att de som i dag inte får del av samhällets barnomsorg bereds den möjligheten.

Anf. 25 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Propositionen om förenklade statliga regler inom barnomsorgen understryker kommunernas ansvar för barnomsorgen. Det är ett stort och viktigt ansvar för utformningen av och kvaliteten på verksamheten, ett ansvar som jag är övertygad om att kommunerna kommer att förvalta väl. Familjen har huvudansvaret för barnens fostran och trygghet. Barnomsorg i olika former är ett viktigt komplement till familjen och ett nödvändigt stöd för föräldrarna. Det ligger ju i kommunens eget intresse att ge kommunens barn en kvalitativt bra och pedagogisk omsorg samt trygg uppväxttid. Möjligheterna att åstadkomma god kvalitet ökar också i och med att den statliga detaljregleringen slopas och man ges möjlighet att finna förnuftiga och goda lösningar anpassade efter behov och omständigheter.

Särskilt ytnormen har många gånger varit ett direkt hinder för kloka, lokala lösningar. Den s. k. tvåtredjedelsregeln har förorsakat många problem. Kommunerna har i dag lång erfarenhet av barnomsorgen. De känner bäst till behov, omständigheter och förutsättningar och bör vara bäst ägnade att bedöma hur barnomsorgen skall utformas samt hur de skall möta den efterfrågan som finns.

Dessutom säger socialutskottet i betänkandet att det bör ankomma på socialnämnden i varje kommun att fastställa riktlinjer för det pedagogiska arbetet inom förskolan i kommunen. Det är nödvändigt att personalen får en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klara riktlinjer för verksamhetens innehåll. Regeringen bör enligt utskottet lägga fram en redovisning rörande målsättning och riktlinjer för riksdagen.

Genom mer preciserade mål och riktlinjer får kommunerna ett gott stöd i arbetet med att vidareutveckla barnomsorgsverksamheten och att skapa god kvalitet. Ett sådant pedagogiskt program är vad vi från moderat håll krävt i många år.

Väl utbildad personal är viktig för kvaliteten i barnomsorgen. Det är därför angeläget att understryka vikten av att kommunerna anställer personal som är utbildad för barnomsorgen, och att personal som är anställd men som inte genomgått utbildning får möjlighet att göra detta. Eftersom tillgången på utbildad personal successivt ökar, är det möjligt för kommunen att på det sättet slå vakt om kvaliteten i verksamheten.

Propositionen föreslår att statsbidraget skall utgå med 40 % av kommunens bruttokostnader. I bidragsunderlaget får ingå kostnader för daghem, fritidshem, familjedaghem, deltidsförskola och öppna förskolor. Detta innebär att det blir större neutralitet i fråga om bidrag till olika former av kommunal barnomsorg och att deltidsförskolan och öppna förskolor får statsbidrag, vilket är mycket positivt.

Deltidsförskolan har en viktig pedagogisk och social funktion. Det är av mycket stor betydelse att barn i sexårsåldern får en samlad pedagogisk gruppverksamhet som förberedelse inför skolan, något som också framhålls i en motion av Görel Bohlin och Evy Möller.

Att den öppna förskolan får statsbidrag kommer att innebära en stimulans till utbyggnaden. Den öppna förskolan är en viktig del i barnomsorgen, och den innebär bl. a. ett betydelsefullt komplement till familjedaghemmen. Den är också viktig för barn och hemmavarande föräldrar.

Att särskild regel enligt betänkandet kommer att tillgodose enskilda institutioner är betydelsefullt ur kvalitets- och valfrihetssynpunkt. En av förutsättningarna är att verksamheten är angiven i kommunens barnomsorgsplan. Jag vill därför framhålla vikten av att kommunerna tar med de enskilda institutionerna i sina barnomsorgsplaner. De enskilda institutionerna utgör en mycket värdefull del i barnomsorgen.

De nya reglerna innebär att det blir större likställdhet mellan olika former av kommunal barnomsorg, och med detta följer större valfrihet. Visserligen återstår mycket innan total rättvisa och valfrihet åstadkoms för barnfamiljerna. Bl. a. måste skattesystemet ta hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. En vårdnadsersättning till småbarnsföräldrar skulle ge valfrihet mellan vårdarbete i hemmet och förvärvsarbete eller möjliggöra en kombination av förvärvsarbete och vårdansvar och valfri form av barnomsorg. Likaså bör avdragsrätt för styrkta barntillsynskostnader införas. Men den här reformen är ett steg i rätt riktning. Inte förrän man har skapat förutsättningar för reell valfrihet vet vi egentligen vilka behov och önskemål barnfamiljerna har. Vad vi vet i dag är att alla familjer inte är lika. Familjer och barn har olika behov, och för att möta dem måste vi skapa så mycket valfrihet och variation som möjligt. Familjerna får inte styras. Vi måste ha barnens bästa som riktmärke. Familjepolitiken måste vara inriktad på att ge valfrihet och rättvisa mellan olika sätt att fördela vårdarbete och förvärvsarbete och mellan olika former av barnomsorg. Jag vill understryka vikten av att familjeekonomiska kommittén snarast möjligt redovisar sina överväganden när det gäller en vårdnadsersättning.

I propositionen föreslogs dock att det nya systemet skulle träda i kraft den 1 januari 1982. Från moderat håll har framhållits i motion 1980/81:2215 av

Elisabeth Fleetwood och Birgitta Rydle att de nya reglerna då skulle innebära stora ekonomiska och även andra svårigheter för kommunerna, eftersom beslutet med anledning av propositionen fattas så sent att kommunerna inte hinner anpassa sin verksamhet efter den.

I och med att det moderata kravet på att det nya statsbidragssystemet skall uppskjutas till den 1 januari 1983 tillstyrks av socialutskottet, får kommunerna ett år på sig. De nya reglerna innebär ju att kommunerna får möjlighet att mycket effektivare utnyttja sina resurser. Kommunerna kan effektivisera sin barnomsorgsverksamhet utan att hindras av regelsystem som binder verksamheten i vissa organisatoriska former som egentligen inte har något värde i sig.

Det system vi har i dag har medfört svårigheter och krångel just på grund av den statliga detaljregleringen, och därför kan en minskad statlig reglering leda till en förenkling av både den statliga och den kommunala administrationen och därmed också till besparingar. Kommunerna kan också lättare anpassa barnomsorgen till de krav, omständigheter och behov som finns i den enskilda kommunen. Men för att underlätta förändringar och förenklingar under året innan de nya reglerna träder i kraft föreslår utskottet, med stöd av sin initiativrätt, att regeringen skall kunna ge dispens från den s. k. tvåttredjedelsregeln vid beräkning av statsbidraget för 1982.

Enligt propositionen kan bidragsnivån behöva omprövas då effekterna och erfarenheterna av det nya systemet kan överblickas. Utskottet framhåller att man därvid särskilt bör bedöma vilken effekt spärregeln haft, vilket jag anser viktigt att undersöka. Även i övrigt bör konsekvenserna av reglerna övervägas, bl. a. effekterna för kommuner som redan nu har en väl utbyggd omsorg på heltid. Detta är naturligtvis nödvändigt, även om jag är övertygad om att den minskade statliga regleringen av barnomsorgen kommer att ge kommunerna så goda möjligheter till effektivisering och anpassning att kommunerna kommer att klara av sitt ansvar för barnomsorgen på ett mycket bra sätt, i synnerhet som ikraftträdandet skjutits till den 1 januari 1983. I samband med utvärderingen bör möjligheten att göra en viss del av statsbidraget prestationsrelaterad övervägas, dvs. att bidraget utgår per barn i barnomsorgen. Bidraget bör då alltså utbetalas per barn som får tillsyn inom ramen för den kommunala barnomsorgen med samma belopp oavsett tillsynsform. Bidraget skulle kunna utgå med helt resp. halvt bidrag för hel- resp. deltidspatser. Om detta har hemställts i en motion av Nils Carlshamre m. fl. Motionen säger bl. a.:

”Fördelen med det av oss förordade prestationssystemet är uppenbar. Det stimulerar kommunerna till rationellt resursutnyttjande och medger möjlighet till god omsorg om ett större antal barn till en given kostnad. Kommunerna får största valfrihet. Enskilda initiativ, t. ex. förskolor i ideell, kristen eller annan enskild regi, blir än mer lönsamma att inränga i barnomsorgsplanerna. Det är i nuvarande trängda ekonomiska läge synnerligen angeläget att ta vara på enskilt bedrivna komplement till den kommunala barnomsorgen. Från kommuner som anlitar enskilda förskolor är det omvittnat att kostnaderna för driften av dessa ligger synnerligen

mycket lägre än i de rent kommunala förskolorna. Det kan t. ex. röra sig om halva kostnaden utan att krav på kvaliteten i omsorgen behöver efterges.”

Det är därför betydelsefullt att utskottet klart har sagt att möjligheterna och effekterna av att i vart fall viss del av statsbidraget görs prestationsrelaterad bör belysas.

Motion 1980/81:714 av Elisabeth Fleetwood och Ann-Cathrine Haglund behandlar frågan om huvudmannaskapet för fritidshemmen. Vi anser att det är angeläget att undersöka huruvida en ändring av huvudmannaskapet för fritidshemmen skulle underlätta samarbetet mellan olika fritidshem och skolan och därigenom medföra ett smidigare genomförande av den samlade skoldagen. Det är därför positivt att utskottet anser att regeringen bör överväga vilka konsekvenser den samlade skoldagen får för fritidshemsverksamheten.

Jag vill dock här betona att det är viktigt att alla resurser för barn och ungdom som över huvud taget finns i en kommun samordnas och att det är samsyn och samverkan mellan olika personalkategorier. Det är inte bara för den samlade skoldagens skull som samverkan är nödvändig, utan det är för barnens och ungdomarnas skull.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 26 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1981/82:1 har en stor mängd motioner rörande barnomsorgen behandlats. Intresset för och kravet på en god barnomsorg är syftet med dessa motioner. Huvudskälet till betänkandet är dock den proposition som i våras lämnades till riksdagen och som behandlar bl. a. regelsystemets förenkling.

För alla som praktiskt handlagt det nuvarande statsbidragsförfarandet ute i kommunerna upplevs de förenklingar som nu blir möjliga som mycket välkomna. Möjligheten att utnyttja befintliga resurser i form av småhus och lägenheter störs då ej längre av hinder i form av onödigt dyra ombyggnader. Kommunerna har i dag en bred erfarenhet av barnomsorgsverksamhet. I samarbete med personal och barnens föräldrar finns alla förutsättningar för att en god kvalitet för barnens bästa erhålls.

Verksamheten har inte vuxit i den utsträckning som planerats. Detta till trots har barnomsorgen en mycket snabb tillväxt ute i kommunerna. Detta har för barnens del i alltför stor utsträckning inneburit att kvaliteten i barnomsorgen ej alltid varit hög. I utredningsbetänkandet Bra daghem för små barn beskriver man personalsituationen i ett flertal kommuner under uppbyggnadsskedet.

Personal flyttar ofta mellan olika daghem. För barnen innebär detta att personal försvinner och ersätts av ny som i sin tur snart försvinner. Personalen som arbetar i barnomsorgen är ung och relativt nyutbildad och tillhör alltså själv i stor utsträckning kategorin småbarnsföräldrar. Personalomsättningen har varit störst i storstadsregionerna och då ofta i de områden där barnen också har de största sociala problemen.

I den utsträckning som äldre personal tillkommer i takt med att åren går och yrkeserfarenheten växer kommer också dessa problem delvis att lösas. Hög personalomsättning drabbar i första hand barnen. Deras tillvaro splittras genom täta byten i vuxenkontaktorna. Detta är olyckligt.

Små daghem belägna inom bostadsområdet och med kontakter utåt till föräldrar och dagbarnvårdare och med öppen förskola ger för barnen en lugnare miljö. Det är viktigt att barnets kamratkrets behålls och att vistelsemiljön är den barnet känner till.

Betydelsen av den öppna förskolans verksamhet kan inte nog understrykas. Jag hälsar med tillfredsställelse möjligheter till statsbidrag även för den verksamheten. I glesbygden ger den möjlighet för barn och föräldrar att träffa varandra. Under ledning av kunnig personal förmedlas kunskap om barns behov, och föräldrarna får kontakter och möjligheter till information och erfarenhetsutbyte.

I förorter och bland invandrargrupper spelar den öppna förskolan också en mycket stor roll.

Deltidsförskolan skall, enligt socialtjänstlagen, utgöra ett komplement till övrig förskoleverksamhet. Jag har mycket svårt att förstå de yrkanden man från socialdemokraternas håll lägger fram därför att man inte vill tillstyrka statsbidrag till deltidsgrupporna. Sverige består dock inte enbart utav tätorter. Vi har en stor landsbygd, och vi har glesbygd. För barn som bor i den miljön finns det också behov av denna verksamhet. Hittills har kommunerna varit skyldiga att ställa platser till förfogande, men utan att erhålla något statsbidrag.

Jag kan intyga att det är en solidarisk reform som nu kommer att genomföras. Glesbygdskommunerna har ofta låg egen skattekraft och låg kvinnlig förvärvsfrekvens. Det har inneburit att en stor kostnad har lagts på dessa kommuner för denna verksamhet. Jag vill inte hålla med dem som påstår att det nya statsbidragssystemet gynnar de kommuner som inte byggt ut barnomsorgen. Jag kan ge många exempel på det motsatta och på att man i dag upplever nuvarande statsbidragssystem som synnerligen orättvist. Många beskriver situationen i de små kommunerna som katastrofal. Kravet på barnomsorg i dessa kommuner gäller oftast deltidssorg. Är då barnantalet lågt, finns det knappast underlag för daghem. Men jag kan försäkra att den barnomsorg som i dessa kommuner erbjuds i form av vistelse i familjedaghem är av mycket god kvalitet.

Den förvissningen att deltidsskolan fullgör en stor uppgift för barnen och har klarat av samarbetet med lågstadiet har övertygat oss om den stora betydelse denna omsorgsform har. Deltidsförskolan bedrivs regelbundet och med en planering som kan genomföras, då barnen går dagligen. Det besked som dessa kommuner nu får, att öppna förskolan och deltidsgrupporna erkänns som så värdefull verksamhet att statsbidrag utgår, hälsas med tillfredsställelse.

I glesbygd kommer daghem inte att kunna öppnas. Familjedaghem anvisas när det finns behov av barnomsorg då föräldrarna förvärsarbetar eller studerar. Hittilldags har alltså dessa kommuner för sin verksamhet ej erhållit

det statliga stöd som rätteligen borde ha kommit dem till del.

Behovet av tillsyn och behovet av barnomsorg tycks ibland vara två skilda behov. Allt fler föräldrar väljer arbetstider som gör det möjligt för dem att själva vara tillsammans med sina barn så mycket som möjligt. Detta bör vara det naturliga – familjen är den fasta punkten i barnens tillvaro. Ytterligare möjligheter för föräldrar att välja att själva vårda barnen måste utredas. I familjeekonomiska kommittén arbetas, som det står omnämnt i utskottsberäkningarna, för en lösning i form av vårdnadsbidrag. Detta skulle ge en full valfrihet för föräldrar.

Också frågan om tillsynen för föräldrar med kortare arbetstid måste lösas ute i kommunerna. De regelförenklingar som föreslås ger nu kommunerna större möjligheter att tillskapa sådana tillsynsformer som då krävs. Här klarar ett flexibelt system av förändringar, medan ett stelt, bundet system står sig slätt.

Barnomsorgen är fortfarande en expansiv verksamhet. Många "barnsjukdomar" tycks ha läkt ut, och nya former för att bereda barnen tillsyn och omsorg prövas. Barnens situation i dag kommer att präglade deras vuxentillvaro framöver. Därför prioriteras denna verksamhet i kommunerna, men även föräldrarna och boendemiljön har stor betydelse för barns uppväxtmiljö. Samhällsplanerarna har här ett stort ansvar. Närhet mellan arbete, boende och service gynnar inte minst barnen. Ett fortsatt offensivt arbete är nödvändigt inom flera områden av samhället för att tillgodose barnens behov. Detta gäller även inom barnomsorgen.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 1981/82:1.

Anf. 27 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag vill uttrycka min glädje över att utskottsmajoriteten har enats om ett statsbidragssystem för den kommunala barnomsorgen från den 1 januari 1983. Detta kommer – tillsammans med borttagandet av ett antal tvingande normer – förhoppningsvis att leda till att kommunerna kan använda knappa resurser på ett för barnen bättre sätt. Det kommer också att leda till en större rättvisa mellan tätortskommuner och glesbygdskommuner, genom att deltidsförskolan får del av statsbidraget.

Enligt vår uppfattning, herr talman, får förslaget bara ses som en etapplösning. Även om kommunerna får större valfrihet i sin utformning av barnomsorgen leder det inte till större valfrihet för de barnfamiljer som föredrar andra vårdformer än den kommunala barnomsorgen. Det leder inte heller till större rättvisa mellan dem som har tillgång till kommunal barnomsorg och dem som inte har det. Ändå står det klart att köerna till den kommunala barnomsorgen under överskådlig tid kommer att vara mycket långa, såvida inte rättviseskapande insatser görs, och det av flera skäl.

Först och främst tar inkomstbeskattningen i dag ingen hänsyn till hur många som skall leva på en inkomst. Skatten blir i stort sett densamma, vare sig det är en hel familj som skall leva på inkomsten eller en enda person. Detta har lett till att allt färre barnfamiljer kan klara sin ekonomi på en enda

inkomst, även om de skulle vilja göra det. Det skatteförslag som har lagts fram av folkpartiet, centern och socialdemokraterna kommer inte heller att leda till några förbättringar för dessa familjer.

Samtidigt stöds ensidigt en enda vårdform för barnen, nämligen den kommunala barnomsorgen. De föräldrar som avstår från sin lön för att själva ta hand om barnen får inget stöd, inte heller de som själva vill eller måste betala en dagmamma eller en barnflicka privat.

Detta har lett till sådana köer till den kommunala barnomsorgen att många föräldrar som verkligen önskar en plats får vänta förgäves. Det har också beräknats att föräldrar till ungefär 150 000 småbarn som inte kan utnyttja den kommunala barnomsorgen eller som inte får plats där, måste betala en dagmamma eller en barnflicka svart för att över huvud taget ha råd eller möjlighet att förvärvsarbeta. Detta är naturligtvis orimligt, för barnfamiljerna, för dagmammorna, som går miste om social trygghet, och för skattemoralen.

Hårdast drabbar den nuvarande familjepolitiken flerbarnsfamiljerna, som har minst möjlighet att utnyttja den kommunala barnomsorgen. Det kan ha sitt intresse att nämna att en trebarnsfamilj som har en enda inkomst måste ha en inkomst på över 103 000 kr. för att klara sig över existensminimum, dvs. för att uppnå en nivå som är lägre än lägsta folkpensionsstandard. Jag tycker det är intressant att nämna den siffran just därför att den s. k. brytpunkten för högavlönade har uppgetts ligga ungefär vid den inkomstnivån.

I den allmänpolitiska debatten för några veckor sedan hävdade jag att denna förment så jämlika familjepolitik i mångt och mycket har blivit en politik för de starka.

Är föräldrarna klara med sin utbildning och har fasta jobb när barnen kommer, får de ut betydande belopp i föräldrapenning det första året. Får de sedan plats på dagis och sedan på fritids och har barn som orkar med detta, samtidigt som de själva har jobb som de trivs med, kan de naturligtvis inte klaga på utformningen av samhällets stöd. Det kan uppgå till ungefär 400 000 kr. eller mer under ett enda barns första nio år.

Men hur går det för ett par som får barn innan de är färdiga med sin utbildning, eller som bor på en plats där det är svårt för båda att få arbete, eller som inte fått plats på dagis, eller som har många barn eller som helt enkelt önskar ta hand om barnen själva under dessa få och snabbt flyende småbarnsår? Vilket stöd ger samhället dem? De får kanske 13 500 kr. i föräldrapenning det första året och ett enda lekskoleår.

Och vilken valfrihet har den reellt ensamstående föräldern, om hon eller han inte orkar med att både förvärvsarbeta och samtidigt fungera som både mor och far för barnen? Stora daghemssubventioner eller kanske några år på socialbidrag är ofta de enda alternativ som bjuds.

Det kan också ha sitt intresse att nämna att statistiska centralbyråns s. k. ULF-undersökning, där familjerna delades upp efter facklig tillhörighet, visade att ungefär dubbelt så stor andel av barnen i SACO-gruppen som i LO-gruppen drar nytta av den kommunala barnomsorgen.

Förvärvsarbete för båda föräldrarna och daghemsvård för barnen är en bra lösning för många familjer. Men den passar inte alla, och den får därför inte ensidigt stödjas. Statistik från socialstyrelsen visar att mer än 138 000 förskolebarn saknade plats i den kommunala barnomsorgen i slutet av förra året. Bristen är särskilt stor när det gäller deltidsarbetande och för de minsta barnen. Samtidigt kan driftskostnaden för en nybyggd daghemsp plats för ett barn under tre år beräknas närma sig 70 000 kr. om året.

Den socialdemokratiska partikongressen har uttalat sig mot förslag om 20 000 nya daghemsp plats per år. Det visar att också socialdemokraterna är medvetna om att kommunernas möjlighet att bygga i kapp bristen är begränsad. Även äldreomsorg och handikappvård hör till de prioriterade områden som tillsammans med barnomsorgen skall rymmas inom den samhällsekonomiskt försvarbara, knappa ramen för utbyggnad. Även för dem som kanske inte har så mycket till övers för valfrihetstänkandet måste därför rättvisetänkandet spela en väsentlig roll när det gäller utformningen av familjepolitiken under de kommande åren.

Herr talman! Vi menar att varje familj själv måste få söka sig fram till den lösning som passar den bäst när det gäller arbetsfördelning och när det gäller barnens vård. Samhället kan göra mycket för att underlätta en sådan valfrihet för familjerna, men det kan aldrig ske genom att man ensidigt stöder ett enda alternativ och missgynnar andra. Vi menar att man på sikt måste få ett skattesystem som tar större hänsyn till en familjs verkliga ekonomiska bärkraft, till hur många som skall leva på inkomsten. I avvaktan på ett sådant skattesystem är det särskilt viktigt att det samlade stödet till barnomsorgen läggs om, så att det blir mer rättvist fördelat mellan de föräldrar som kan och vill utnyttja den kommunala barnomsorgen och de föräldrar som vill eller måste ordna sin barnomsorg på annat sätt.

Som ett första steg mot en lösning har vi motionerat om ett skattefritt vårdnadsbidrag på 4 800 kr. per barn mellan ett och tre års ålder, att betalas inom ramen för nuvarande stöd till barnomsorgen. Utskottet besvarar motionen med att hänvisa till familjeekonomiska kommittén. Utskottet säger:

”Enligt vad utskottet inhämtat behandlar familjeekonomiska kommittén f. n. olika frågor som avser införande av vårdnadsbidrag. Utskottet utgår från att kommitténs överväganden redovisas snarast möjligt.”

Jag tolkar detta som att utskottet är enigt i sin inställning till att det är bråttom med att få fram en tillfredsställande lösning på dessa problem. Vi kommer för vår del att göra vårt yttersta för att så snart som möjligt få en lösning som innebär ett steg mot ökad valfrihet och ökad rättvisa och som på det sättet kan tillgodose alla barnfamiljer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! Det är mycket i den proposition och det utskottsbetänkande som nu behandlas som är bra. Det framgår inte minst av den stora enigheten i socialutskottet.

Det är ett rättmätigt behov hos föräldrar som förvärvsarbetar att kunna känna sig lugna för att barnen under den tid föräldrarna arbetar får en trygg tillsyn. I det kravet instämmer vi alla.

Herr talman! Jag skulle vilja säga något om barnen. Jag vill börja med att konstatera att det har skett en glidning när det gäller den vedertagna synen på förskolor sedan barnstugeutredningen en gång i tiden lade fram sitt betänkande. Och då syftar jag på en glidning i uppfattningen om barnens behov av förskoleplatser. Glidningen är märkbar på många sätt, och jag ser den delvis som ett nedvärderande av hemmet och familjen som uppväxtplats för barnen.

Till riksdagens ledamöter har sänts en kopia av det anförande som Svenska facklärarförbundets ordförande höll inför några riksdagsledamöter. Jag citerar ur anförandet:

”Förskolan och fritidshemmet har blivit och är ett nödvändigt komplement till hemmet. Detta gäller alla barn oavsett om föräldrarna förvärvsarbetar eller ej.”

Herr talman! Det är det senare konstaterandet som jag reagerar mot och som på visst sätt återfinns i utskottets ställningstagande till olika motioner.

Barn som har hemmavarande förälder bör inte få ta en dyrbar daghemsplats i anspråk. Att så ändå sker kan vi konstatera runt om i vårt land. Vi har på många orter en stor brist på daghemsplatser, men det finns också åtskilliga kommuner som har svårt att fylla sina förskoleplatser, och man fyller dem då med barn som inte har behov av tillsyn i så måtto att det finns en hemmavarande förälder i familjen.

Först och främst: Fördelningen av platser i den kommunala barntillsynen blir med det nya statsbidragssystemet helt och hållet en rent kommunal angelägenhet. Jag tycker det är bra. Det hindrar emellertid inte att utskottet skulle ha kunnat göra några markeringar om vilka som egentligen skall anses berättigade till förskoleplats, eftersom det här trots allt rör sig om mycket stora kostnader för såväl stat som kommun. Vad socialutskottet säger saknar inte betydelse som riktlinje för kommunernas handlingsätt.

Jag har själv under den allmänna motionstiden, då det nya statsbidragssystemet inte var känt, motionerat om att plats för barn med under lång tid hemmavarande förälder inte skall räknas som underlag för statsbidrag. Jag är helt medveten om det riktiga i att avslå motionen, eftersom en sådan beräkning inte är förenlig med det nya statsbidragssystemet. Jag kan däremot inte acceptera att man inte vill göra några som helst principiella uttalanden i fråga om det riktiga i att barn som kan få tillsyn i hemmet ändå utnyttjar daghemsplats.

Än mer oroad blir jag av utskottets behandling av en motion av Göran Karlsson, i vilken framförs att barn till arbetslösa föräldrar som får arbete

skall ha förtur till daghemsplats. Låt vara att det nya systemet inte ger underlag för att riksdagen skall bestämma om den kommunala fördelningen av daghemsplatser och att också den motionen avslås. Det är säkert riktigt. Men det är vad utskottet skriver med anledning av motionen som gör mig betänksam. Planeringsgruppen hade i sitt betänkande föreslagit att barn till föräldrar som blivit arbetslösa skulle ha rätt att behålla sin plats. När det gäller motivet därtill citerar jag: "Vi vill emellertid framhålla att det för barnens del är angeläget att inte plötsliga avbrott görs i barnomsorgen." Utskottet ansluter sig nu till gruppens uppfattning att det i och för sig kan vålla mer problem att låta barn till arbetslösa föräldrar få förtur än att behålla platserna.

Vad är det egentligen man menar? Kanske är det i stället så att en ofrivilligt hemmavarande förälder skulle uppleva det som mycket positivt att få tillbringa tiden tillsammans med sina barn och förstärka samhörigheten med dem – något som ofta är svårt i den allmänna ruschen med tidiga daghemstransporter och sena hemkomster. Detta fordrar dock att man har visshet om att när arbete erbjuds står en daghemsplats åter till förfogande.

Det har också blivit allt vanligare att kommunerna – med samma motiv: att avbrott i daghemsvistelsen skall undvikas – låter en familj som får ett nytt barn behålla daghemsplatsen för det andra barnet eller de andra barnen i familjen, detta trots att familjen har en hemmavarande förälder kanske ända upp till ett år. Detta är fel av två olika orsaker.

Viktigast tycker jag är hänsynen till barnets känslomässiga utveckling. Kommunerna anser helt enkelt att det är bättre för barnet att få fortsätta på daghemmet trots att mamma är hemma med ett nytt litet syskon. Man förmenar därmed barnet att i hemmet få uppleva den så viktiga tiden av det nya syskonets första år. Vilka känslomässiga konsekvenser kan det inte få för barnet att på morgonen behöva lämna hemmet när det nya syskonet får stanna hemma hos mamma eller pappa?

Självfallet bör vi också lägga ekonomiska synpunkter på ett sådant här förfarande. Har vi – stat och kommun – råd att betala höga kostnader för barn som inte har praktiskt behov av tillsyn? Svaret måste bli nej, och det är bara att hoppas att flertalet kommuner har mod att göra den bedömningen. Risker är dock stora, när det finns ett överflöd av platser.

Vi skall inte glömma bort hemmet som en naturlig uppväxtplats. Det finns hem med många barn där det är praktiskt omöjligt för båda föräldrarna att arbeta – och det innebär inte att dessa barn får en sämre uppväxtmiljö. Vi – och därmed menar jag också socialutskottet – måste kunna erkänna att hemmet ofta, men inte alltid, utgör den bästa uppväxtmiljön för små barn. Skall vi till fullo acceptera Fackläraförbundets uppfattning att alla barn har det bäst på daghem, då har vi tagit ett stort steg mot ett samhälle där också alla barn skall uppfostras kollektivt – och ett sådant samhälle har vi moderater motsatt oss.

Onsdagen den
25 november 1981

Barnomsorgen

Herr talman! Det är med stor tveksamhet som jag läst och granskat regeringens proposition. Inte därför att jag är emot principen för bidragen – tveksamheten är beroende av den låga nivå som de föreslagna procentbidragen till barnomsorgen har. För de kommuner som inte är beredda att prioritera barnomsorgen kan bidragsnivån bli ett argument för att lägga armarna i kors och säga: Nu finns det inte längre pengar till daghem. De kommunalpolitiker som alltid varit emot kvinnors rätt att försörja sina barn kan nu få vatten på sin kvarn.

Men politik är det möjligas konst, och det har inte minst folkpartiets kommunfullmäktige-grupp i Stockholm visat med sitt budgetförslag, där man, trots att man också föreslår oförändrad skatt, lägger sig på en högre daghemsutbyggnad än vad de andra partierna gör. Och om folkpartiet i Stockholms kommunfullmäktige kan finna utrymme, trots begränsade resurser, kan också andra partier göra det.

Men vad som är avgörande i Stockholm är att väljarna ställer starka krav på en utbyggd barnomsorg. Framför allt i de berörda grupperna är det ett starkt krav att få en heltäckande barnomsorg. Det kravet finns också bland väljarna i många andra kommuner – det visar inte minst jämställdhetskommitténs utredning Kvinnors arbete, där 300 000 av de 500 000 kvinnor som i dag är hemma säger att de skulle vilja ha arbete om det fanns tillgång till arbete eller barnomsorg. Kommunalpolitikerna får därmed inte slå sig till ro utan måste tvärtom låta barnomsorgen fortfarande vara en starkt prioriterad verksamhet.

Utskottet har behandlat propositionen, granskat den och stramat upp den. Av särskild betydelse i detta sammanhang är det uttalande som börjar i sista stycket på s. 31: "Även i övrigt bör konsekvenserna av de nya reglerna övervägas, bl. a. såvitt avser effekterna för kommuner som redan nu har en väl utbyggd omsorg på heltid. I sammanhanget bör belysas möjligheterna och effekterna av att i vart fall viss del av statsbidraget görs prestationsrelaterat."

Nu skulle jag vilja ha en förklaring från Karin Söder, som tyvärr inte är här – jag tycker det vore en fördel om socialministern satt och bevakade denna debatt, eftersom hon vet vilka diskussioner det har varit om det föreslagna statsbidraget. Annars får någon representant för utskottsmajoriteten förklara vad detta "överväga" betyder. Det är nämligen avgörande för det framtida ställningstagandet i fråga om barnomsorgen som kommer senare. Jag tror också att det mot bakgrund härav är viktigt att påpeka att folkpartiet, som har haft ett sammanträde med sin partistyrelse under helgen och behandlat motioner till sitt landsmöte, beslutat att det inte skall vara någon sänkning av statsbidraget i förhållande till nuvarande regler. Det betyder att regeringen måste återkomma till frågan. Jag vill ha närmare besked om vad detta med "överväga" betyder, vilka konkreta former det vill ta.

Vad jag starkt ogillat i socialdemokraternas förslag är att de inte vill att statsbidraget till barnomsorgen skall omfatta deltidsförskolan. Denna behöver ett starkt stöd, och den behöver också byggas ut för att omfatta alla

barn. Enligt mitt förmenande bör den omfatta alla barn från tre års ålder. Det är ett krav som många har ställt i debatten under flera års tid. Det krävs därför att barn som inte deltar i den kommunala heldagsomsorgen också får del av det kulturutbud, det pedagogiska utbud och den gruppsamvaro som deltidsförskolan ger. Det är angeläget att deltidsförskolan byggs ut för barnens skull och för att kommunerna skall kunna erbjuda en mångfald av lösningar inom barnomsorgen som alternativ till den helt privata, som ofta är ett alternativ som påtvingats föräldrarna, oavsett deras förvärvsintresse. Någon form av stöd till alla barn är därför viktigt.

Det är lika viktigt att kommunerna utnyttjar resurserna bättre än f. n. och framför allt att kommunerna tänker om vad gäller den centraliserade styrningen av daghemmen. Ge ett större ansvar till de enskilda daghemmen, så kommer också det kostnadsmedvetande som redan i dag finns hos personalen att bättre slå igenom!

Herr talman! Principen om procentbidrag för all barnomsorg är viktig, men den föreslagna bidragsnivån är för låg. Utskottet har nu beslutat låta ikraftträdandet ske ett år senare. Det finns fördelar med detta. Men de krav som utskottet nu ställer på regeringens agerande i frågan om fortsatt utbyggnad av barnomsorgen kan också betyda att man kan åtgärda riskerna när det gäller heldagsomsorgen. För folkpartisterna i regeringen måste nu vad folkpartiets partistyrelse beslutat vara vägledande.

Jag vill också säga några ord om de andra motioner som har behandlats i anslutning till denna proposition. bl. a. en av de moderata motionerna, 2217 av Ingegerd Troedsson m. fl., som tar upp kravet på ett vårdnadsbidrag som skall finansieras genom sänkning av statsbidraget till den kommunala barnomsorgen. Om man vill spela ut utsatta grupper mot varandra, då skall man göra precis som Ingegerd Troedsson och de andra moderaterna har föreslagit. Ett vårdnadsbidrag är ingen ersättning för kommunal barnomsorg. De allra flesta familjer vill förena arbete och familj, men det är ytterst svårt att klara av barnomsorgen med de krav på trygghet som de flesta föräldrar ställer, också med hänsyn till kostnaden för privat barnomsorg, och därför är inte vårdnadsbidrag ett alternativ till den kommunala barnomsorgen. Detta är alltså ett väldigt cyniskt förslag.

Ingegerd Troedsson sade också i debatten att man skall ha ett alternativ till den enda barnomsorgsform som i dag erbjuds. Då skulle jag vilja säga att med det föreslagna statsbidraget kommer en mångfald lösningar på barnomsorgen att erbjudas, även om det är kommunerna som kommer att vara huvudmän. Vad är det för fel på kommunala trefamiljssystem, vad är det för fel på deltidsförskolan, vad är det för fel på den öppna förskolan? Det är väl inte att det är kommunen som arrangerar detta? Det är väl det huvudsakliga innehållet som skall vara avgörande? Enligt regeringens förslag till konstruktion av bidraget till barnomsorgen kommer tusen blommor att få blomma inom barnomsorgen, och det är också viktigt.

Ingegerd Troedsson har även sagt att de i dag hemmavarande föräldrarna inte får ut särskilt mycket av samhället. Jag skulle vilja säga att det är en fantastisk sak som vår föräldraförsäkring i dag erbjuder. Utan att ha betalt in

ett öre i skatt kan föräldrar det första året de är hemma med barnen få 13 000 kr. Man får också ett hemmamakeavdrag, och man får barnbidrag. De familjer med många barn där en av föräldrarna är hemma med sina barn får nu också flerbarnstillägg – det utbetalas till alla familjer. Den som är hemma och sköter sitt barn får från den 1 januari ATP-poäng för de första tre åren, och man får deltidsförskola för sina barn. Den föreslagna konstruktionen av statsbidragssystemet för barnomsorgen kommer att erbjuda större möjligheter för de familjer som är hemma och vårdar sina barn att också få del av den kommunala barnomsorgen.

Detta är en hel rad åtgärder åt de familjer som har en hemmamake. Jag tycker det är viktigt att tala om det och inte skapa onödiga motsättningar mellan dem som har dagisplats och dem som inte har det och mellan dem som är förvärvsarbetande och dem som inte är det.

Sedan vill jag säga något till Ingrid Sundberg, som tog upp frågan om barn vars föräldrar är hemma på heltid. Man måste komma ihåg att barnomsorgen fyller en väldigt viktig funktion för de barn som är utsatta i sina familjer. Tyvärr fungerar inte alla familjer i det här samhället så som vi skulle vilja att de gjorde. Det finns exempelvis alkoholism i många familjer. För barn i sådana familjer är den kommunala barnomsorgen väldigt viktig. Barn förstår inte varför man skall flytta på dem, när det är fråga om förändringar i familjesituationen. Om det kommer ett nytt syskon uppfattar det äldre barnet det många gånger som ett straff, om det skall behöva lämna sin dagisplats, sina kompisar och sin invanda miljö. Att föreslå något sådant är inte att ta hänsyn till barnen.

Anf. 30 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte offra många ord på Bonnie Bernströms inlägg. Jag tycker att det vittnar om en total okänslighet för att det finns människor i vårt land med olika önskemål och olika behov när det gäller barnomsorgen.

Vårdnadsbidraget har aldrig någonsin utgetts för att vara en ersättning för kommunal barnomsorg. Men det är fel, som det är i dag, att många föräldrar som inget högre önskar än att få en plats för sitt barn i den kommunala barnomsorgen förgäves får vänta på plats, förgäves får stå i kö, samtidigt som det finns andra föräldrar som inget högre önskar än att under de här korta åren få vara hemma hos sina barn, om de hade den ringaste ekonomiska möjlighet till det.

Jag hoppas innerligt att Bonnie Bernströms inlägg inte är representativt för folkpartiet. Om det är det skulle det betyda att den liberala valfriheten, som innebär att samhället skall försöka ge valmöjligheter för alla olika människor, helt har flugit sin kos.

Anf. 31 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Ingegerd Troedsson gör det enkelt för sig när hon förnekar att hon föreslår vårdnadsbidraget som en ersättning för den kommunala barnomsorgen. Om förslaget går ut på att de pengar som i dag går till den

Barnomsorgen

kommunala barnomsorgen i stället skall gå till vårdnadsbidrag, då blir det en ersättning. Det är mot detta som vi vänder oss. Valfrihet betyder att man har en mångfald av olika vårdformer att erbjuda familjerna. Med den föreslagna konstruktionen av statsbidraget till barnomsorgen kommer det att finnas en mångfald, som ger stöd åt alla grupper i samhället och också ger den valfrihet som är så viktig ur liberal synvinkel. Vad Ingegerd Troedsson föreslår är att man skall få tillbaka de problem som vi hade i början av 1970-talet, då man fick stå och stampa i kommunala daghemsköer utan att få plats. I dag får man plats i den kommunala barnomsorgen, även om väntetiden är lång. Man får dock plats till slut – det är viktigt att betona.

Anf. 32 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Bonnie Bernström är rörande okunnig om förhållandena på det här området. Om man väntar tillräckligt länge får man plats, säger Bonnie Bernström. Ja, det är klart. Men har man så stor glädje av en plats som man får när barnet är tio år, om man skulle ha behövt platsen när barnet var ett eller två år?

Det är 138 000 som står i kö i dag. T. o. m. socialdemokraterna inser att det är orealistiskt att räkna med att man skall kunna bygga ut 20 000 platser om året. Det betyder att vi får räkna med att det är betydande köer hela 1980-talet igenom. Är det då inte önskvärt att man använder en liten del av det stöd som samhället i dag satsar på den kommunala barnomsorgen för att underlätta för de föräldrar som skulle föredra andra vårdformer och på det viset minska köerna till förmån för dem som föredrar kommunal barnomsorg?

Alla grupper i samhället skall få stöd, sade Bonnie Bernström. Det är just det vi vill. Vi menar att den här vårdnadsersättningen skall komma alla barn till godo. Sedan kan man, när man fått det bidraget, själv välja vad som är bäst – att använda bidraget till att själv ta hand om barnen eller att använda det till att betala en motsvarande högre avgift för den kommunala barnomsorgen. De som använder sig av den kommunala barnomsorgen får ingen som helst försämring, men köerna minskar. Bonnie Bernström borde också förstå att det är ett samhällsintresse att vi får en rättvisare politik.

Anf. 33 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Ingegerd Troedsson slänger ur sig invektiv och tramsiga kommentarer. Jag skulle vilja kontra dem med att säga att Ingegerd Troedsson på ett rörande sätt visat en oförmåga att analysera siffror.

138 000 barn står i kö till den kommunala barnomsorgen, men de flesta av dessa barn är ett år. Så småningom, när barnen har fyllt tre år, har de flesta av dem fått en kommunal barnomsorg. Det är inte så, att det finns en konflikt mellan dem som har dagisplats och dem som inte har det, utan det är fråga om hur länge varje enskild förälder får vänta. Ingen behöver i dag vänta på kommunal barnomsorg tills barnet har fyllt tio år. Tyvärr är det kanske några som förlorar den kommunala barnomsorgen, när barnet fyllt sju år.

Jag tror det är väldigt viktigt att betona att den föreslagna bidragskon-

struktionen ger ett stöd till alla familjer. Den ger faktiskt ett mycket angeläget stöd till hemmaföräldrar i dag. I debatten om hemmaföräldrar har man huvudsakligen koncentrerat sig på de materiella problemen och glömt bort de andra problemen som är mycket stora. Det är problem som gäller hur man skall kunna få några timmar per dag för sig själv, hur man skall kunna klara sina tandläkarbesök, hur man skall kunna få hjälp med lekskoleplats. När det gäller dessa problem ger den här bidragskonstruktionen en lösning. Man ger de föräldrar som är hemma ett oerhört viktigt stöd som också behövs för barnens skull. Detta förnekar alltså Ingegerd Troedsson.

Anf. 34 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att i huvudsak beröra motion 1979/80:1194, som rör huvudmannaskapet för deltidsskolan.

Enligt nuvarande 5 § barnomsorgslagen är kommun skyldig att anvisa barn som är kyrkobokförda i kommunen eller som stadigvarande vistas där plats i förskola fr. o. m. höstterminen det år då barnet fyller sex år. Syftet med 5 § är givetvis bl. a. att säkra en gruppverksamhet med pedagogisk träning inför skolstarten. I dag är många av sexåringarna placerade i daghem. Grupperna inom daghemmet är ofta organiserade i s. k. syskongrupper, innerymmande barn i åldrar varierande från ett år ända upp till tolv år i samma grupp.

I motion 1979/80:1194 påpekas att deltidsskolan på sina håll, genom de utvidgade syskongrupperna, tenderar att uppslukas av daghemsverksamheten och att detta vore olyckligt med hänsyn till behovet hos barnen av en åldersmässigt samordnad gruppverksamhet inför skolstarten. De flesta barn ser fram emot detta, emot att få börja lekas, känna sig på väg att bli stora, på väg in i skolans värld.

I motionen ifrågasätts också om inte ett enhetligt huvudmannaskap skulle underlätta samordningen mellan deltidsskolan och skolans verksamhet och underlätta en smidig skolstart.

I proposition 1980/81:205 uttalar sig socialministern odelat positivt för de utvidgade syskongrupperna och hänvisar till att flera remissinstanser uttalat sig för de åldersblandade grupperna. Samtidigt påpekas i propositionen att socialstyrelsen har för avsikt att ge ut en mera samlad information om de åldersblandade syskongrupperna och om erfarenheterna av denna försöksverksamhet, som det ju är fråga om.

Jag ser fram emot den redovisningen, men vill gärna här uttala min tveksamhet. I många kommuner, där man har åldersblandade grupper, försöker man inom daghemmets ram att ordna åldersavskilda aktiviteter. I de stora daghemmen kan detta låta sig göras, men i de små lägenhetsdaghemmen är det svårt.

Det finns avsevärda fördelar med de åldersblandade grupperna, det är jag medveten om, bl. a. ur administrativ synpunkt och t. ex. för att barnen slipper byta grupp. Det finns emellertid också ett behov, särskilt hos de större barnen, av att umgås med jämnåriga, och risken finns att de större barnen vägrar att gå till dagis och leka med småbarn. En nackdel, som jag ser det, är

också risken att deltidsförskolan försvinner, en träning tillsammans med jämnåriga inför skolarbetet, som barnen behöver, och som man visserligen försöker tillmötesgå inom stora barnstugor, men som många barn inte får möjlighet till som det är nu.

Barnens behov skall vara utslagsgivande, sade socialministern nyss, och det instämmer vi alla i.

Nyligen har regeringen tillsatt en utredning för att kartlägga och utvärdera erfarenheterna av den försöksverksamhet med samverkan mellan förskola och skola som har bedrivits litet överallt i landet. Det betonas emellertid att kommittén skall "begränsa sitt arbete till denna kartläggning" utav den försöksverksamhet som pågår. Efter begäran av riksdagen har kommittén fått tilläggsdirektiv för att utreda för- och nackdelar med en sänkt skolpliktsålder.

Det är inte säkert att en kartläggning av nuvarande försöksverksamhet ger besked om vilka problem som finns. Det finns kommuner där man är negativ till utvidgat samarbete mellan förskola och skola eller där man inte förstår vilka samverkansmöjligheter som finns, t. ex. beträffande lokalanvändning, och värdet av olika samverkansmöjligheter.

I de kommunerna har man givetvis inte någon försöksverksamhet alls. Kartläggningen kommer då inte att omfatta dessa kommuner eller belysa den intressanta frågan om varför attityderna där är negativa, var hindren finns och vad de består av.

Herr talman! Det är utomordentligt angeläget att konsekvenserna av det nuvarande delade huvudmannaskapet för förskola och skola blir belysta. Jag hade tänkt fråga socialministern om hon ansåg att denna fråga skulle behandlas av Förskola-skola-kommittén som en självklar del. Nu har socialministern gått men, herr talman, jag utgår från att det är närmast ofrånkomligt att även huvudmannaskapsfrågan behandlas av kommittén och avvaktar, som det har sagts i betänkandet, den "skyndsamma" utredningen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 35 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 36 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Det är inte mycket att tillägga i den här debatten, som nu har pågått ganska länge. I motion 1979/80:1192 har emellertid jag tillsammans med några andra ledamöter tagit upp frågan om behörighet för tjänst för förskollärare och fritidspedagog. Jag vill därför något ta tiden i anspråk för att poängtera betydelsen av att man också på dessa platser får utbildade människor.

Vi säger i vår motion att det är viktigt att de föräldrar som har barn i barnstugorna ges garantier för att barnen blir rätt omhändertagna. Jag tror att så också sker. Vi utbildar omkring 4 600 förskollärare varje år, och det gör vi för att kunna uppfylla de kvalitetskrav som vi har på arbete inom

barnstugor. Vi har emellertid arbetslösa förskollärare samtidigt som vi har andra anställda. Det är viktigt att man ser till att få en utbildad kår på hela detta område.

Både i propositionen och i utskottsbetänkandet säger man nej till kravet på behörighet. Ett nej kan emellertid läsas på olika sätt. Eftersom man i propositionen visserligen säger nej till kravet på behörighet men likväl fastslår att utbildning är viktig, tycker jag ändå att propositionen andas en positiv inställning till frågan. Kanske man dock hyser för stor tro till kommunerna. Dessa har ibland svårt att hävda kvalitetskravet – det kan finnas ekonomiska aspekter bl. a. På kommunerna läggs i framtiden ett stort ansvar, om de inriktningar som vi har på barnomsorgen skall kunna följas. Med det beslut som fattas i dag om den framtida utbyggnaden kommer det att ställas större krav på att klara av barnomsorgen och att utbilda personal på detta område.

Utskottets uttalande är ännu mer positivt. Man säger visserligen nej till behörighetskravet men fastslår att det är viktigt att ha personal som kan ta hand om uppgifterna och som förstår barnen. Utskottet skriver: "Utskottet vill därför framhålla angelägenheten av att det vid förskolor och fritidshem anställs personal som genomgått utbildning till förskollärare, fritidspedagog eller barnskötare ---."

Herr talman! På grund av den goda skrivning som har gjorts och det som har sagts från talarstolen förutsätter jag att man vid utbyggnaden av barnomsorgen försöker se till att kvaliteten på utbildningen blir bra. De ungdomar som i dag får utbildning bör också få anställning efter utbildningstiden.

De anställda har starkt engagerat sig i barnomsorgsfrågan. Det är förstärkt. Jag tycker att man tillsammans med de fackliga organisationerna borde försöka lösa den här frågan. Det vore en styrka om representanter för facket tillsammans med representanter för kommuner, politiker och andra samarbetar för att få en god barnomsorg här i landet.

Det brukar vara populärt att yrka bifall till motioner som är avstyrkta. Jag kommer inte att göra det, det leder ingenstans. Men jag vill stryka under att vi som har motionerat i denna fråga kommer att nogsamt följa utvecklingen och försöka se till att vi får en utbildning som gagnar barnen, föräldrarna och samhället.

Anf. 37 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker det är dåligt av Lennart Bladh att inte yrka bifall till sin utmärkta motion. Den stämmer överens med vpk:s krav på behörighet för dessa tjänster.

Lennart Bladh konstaterar att det i både propositionen och utskottsbetänkandet har sagts nej till krav på behörighet samtidigt som man säger att det är viktigt med en bra utbildning inom barnomsorgen. Och så säger Lennart Bladh att det är "en god skrivning" i denna fråga. Jag håller inte med om det. Det är ett viktigt kvalitetskrav att man får behörighetskrav också på dessa tjänster. Jag förstår inte vad det skall vara för skillnad på att ha en tjänst

inom förskolan och inom det allmänna skolväsendet. Regeringen och nu också riksdagen är inte rädda för att kommunerna inte skall anställa utbildad personal i tillräcklig omfattning. Det är denna förtröstan och förlitan på att kommunerna skall klara frågan utan lagstiftning som vi från vänsterpartiet kommunisterna inte kan dela.

Så säger Lennart Bladh att man kan läsa ett nej på olika sätt. Han försöker liksom få det här till att i alla fall vara något positivt. Men ett nej är ju faktiskt ett nej, och man säger nej till behörigheten. Jag tycker att det hade varit just av Lennart Bladh att yrka bifall till sin motion, som är en bra motion.

Anf. 38 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag delar Inga Lantz uppfattning att det är en bra motion, men jag tar mig friheten att själv bedöma om jag skall yrka bifall till eller avstå från att yrka bifall till densamma. Om det sedan är dåligt eller bra – den bedömningen. Inga Lantz, tar jag inte alls så hårt.

Här har jag bara garanterat att jag har följt dessa frågor under rätt många år och att jag kommer att följa dem också framdeles. Jag håller med om att man kan läsa ett ja eller ett nej på olika sätt. Men, Inga Lantz, man kan ibland försöka se positivt även på den mörkaste sidan – och jag menar nog att det i detta fall inte är så mörkt som det ser ut. Ett löfte att arbeta offentligt för dessa frågor tillsammans med de fackliga organisationerna tror jag ger mer än ett yrkande om bifall till en motion som är avstyrkt.

Anf. 39 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Nu försöker Lennart Bladh här föra in en brasklapp. Det är den vanliga gången – att man argumenterar på det sättet att händer det ingenting skall jag väcka en motion till. Jag tycker detta är att smita undan i en mycket allvarlig kvalitetsfråga. Men det är precis så som socialdemokraterna har gjort tidigare i debatten om kvaliteten. Man smiter undan, man tar inte sitt ansvar. Så gör Lennart Bladh också i den här debatten om sin egen motion.

Anf. 40 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Om alla de ord Inga Lantz har sagt i den här salen om barnomsorgen skulle ha burit frukt, så skulle det ha fört mycket långt på olika områden. Inga Lantz har förmåga att kritisera, överdriva och spela ut i stället för att jobba sakligt och fast och verkligen försöka vinna framgång med sina inlägg. Ibland kan man spela för galleriet, och det har Inga Lantz gjort här i dag på ett mycket hårt sätt.

Anf. 41 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att anföra några synpunkter i anledning av motion 1979/80:848, som handlar om rätt till barnomsorg för ofrivilligt arbetslösa.

Det förekommer med jämna mellanrum att föräldrar – ofta unga ensamstående mammor – inte kan ta erbjudet arbete därför att barnpassning

inte kan ordnas, eller att de inte får barnpassning därför att de inte har arbete. Då är de inne i ett ekorrhjul, som de har svårt att ta sig ur. Det är angeläget att barnpassningen så anpassas att det går att ta erbjudet arbete -- det blir säkert i längden billigast också för samhället.

Motionen är välvilligt behandlad av utskottet, men det finns skäl att understryka att vad utskottet skrivit om motionen verkligen kommer till praktiskt utförande och att kommunerna handlar därefter. Utskottet skriver: "Det kan emellertid finnas skäl för socialstyrelsen att exempelvis i samband med information till kommunerna om den i detta betänkande behandlade reformen erinra om vad utskottet ovan anför." Jag förutsätter att detta får betraktas som ett uttalande från riksdagens sida och att det är en självklarhet att denna fråga föranleder rejäl uppmärksamhet från socialstyrelsens sida.

Utskottet har också skrivit -- och det är det man syftar på i det tidigare citatet: "Enligt utskottets mening framstår det som angeläget att den som förlorar en barnomsorgsplats till följd av att han eller hon blir arbetslös skall kunna få tillbaka platsen om han eller hon erbjuds ett arbete." Jag förutsätter att det också kan innebära att den som blir arbetslös inte omedelbart förlorar barn tillsynen.

För dagen nöjer jag mig med vad utskottet anför, men jag kommer givetvis att noga följa frågan och är beredd att återkomma om inga förbättringar sker med anledning av vad riksdagen kommer att uttala här i dag. Jag inser, herr talman, det meningslösa i att yrka bifall till motionen mot ett enligt utskott.

Anf. 42 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Egentligen gäller mitt anförande motion 1639, men det får bli en sista sak. Först vill jag fråga: Vad sysslar vi med?

Jag har personligen ingen invändning mot förslaget om "ett nytt och förenklat statsbidragssystem för barnomsorgen", som det heter på s. 6 i betänkandet. Men när jag finner ordet "kvalitetsfrågor" på samma sida med redovisning av de fyra avsnitten -- "Utrymmesstandard m. m. i daghem och fritidshem, Barngruppernas storlek, Personaldimensionering och Personals utbildning m. m." -- kommer frågan: Vad sysslar vi med? Gäller det barnen?

Omsorg är ett fint ord. Jag kan inte låta bli att tänka på Andersens saga om Kejsarens nya kläder. Alla tror att det är fråga om barnomsorg. Men det är ju vuxenomsorg -- möjligen. Det gäller att se till, att de vuxna får fritt från barnen. I det långa loppet skall det visa sig att detta även är dålig omsorg om de vuxna.

Håller vi inte i Sverige på med något som är en gigantisk bluff: att vi vårdar barnen, att vi tar hand om barnen? Resultatet? Jag skall peka på ett:

I förra veckan fick vi höra att barnen som kommer till lågstadiet i grundskolan nu är bråkiga och oroliga. Förr var klass 1 den lugna klassen. Nu är det stora problem för lärarna.

Så sades det: Hälften av barnen kommer från splittrade hem eller hem där det aldrig funnits mer än en förälder. Och dessa barn -- observera -- talar inte

om far eller mor, mamma eller pappa, nu för tiden. De talar om "dom vuxna".

Vilken triumf för jämlikheten! Jag tycker att jämställdhetskommittén bör införa det i sin meritförteckning: "Dom vuxna!"

Dessa skadade barn kommer givetvis i stor utsträckning från förskolan. Vad skall de säga en dag som vuxna – de som blir det – om vår omsorg? Vad skall de säga om oss som konstruerat den värld där de revs sönder, där oron var allt och friden intet?

Socialministern talade nyss om "behovet av utvecklande pedagogisk verksamhet". Utvecklande till vad?

Barnvännen Inga Lantz talade om behovet av "en god barnomsorg", och hennes nöd var den ekonomiska katastrof hon såg om för vissa kommuner och att de borgerliga var emot en utbyggd barnomsorg.

Många har här ropat efter kvalitet och andra efter 100 000 nya platser. Var då?

Platserna på fängelserna är slut – det repeteras av massmedia dag efter dag. Får jag fråga: Har det möjligen något samband med barnomsorgen?

Det finns hus, hem, goda byggnader mer än någonsin, fulla med prylar, med videospelare, med TV, med allt – utom utrymme för barnen. Utom kärlek. "Dom vuxna" har ordnat barnomsorgen utanför väggarna.

Jag mötte en parad på gågatan mellan Sergels torg och Hötorget i dag. I blåsten, i stormen som nästan var apokalyptisk. En parad av barn med vårdare. Barn – kinkande, förmanade: Håll i plastkassen! Kom hit! Gör inte så där! Tyst nu!

Paraden var barn i fina kläder, inte undernärda på bröd, försedda med ledare kl. 12.20 i dag. Men ingen far eller mor. "Dom vuxna!"

Varthän, tappra trupp i novemberblåsten? Till lyckan? Eller Christiania? Eller fängelserna? Eller kanske till en vanlig vardagstillvaro, som kan bli bra?

Givetvis måste vi ha förskolor och barndaghem. Ja visst, i nödfall.

Jag kan i stort instämma i Ingrid Sundbergs anförande, där hon talade om att vi är emot kollektiv uppfostran. Men egentligen ville jag säga något om motion 1639 av Sven Johansson, Börje Stensson och mig. Där talar vi, för det första, för att förskolan ges samma etiska målsättning som den övriga skolan, för det andra för att det klarare anges på vilka grunder barnens livsfrågor skall besvaras.

Jag tycker att motionen i all sin korthet tar upp någonting väsentligt och redovisar det riktigt. Så läser jag vad utskottet skriver, och det går kanske inte att skriva annat i dag. Utskottets svar är förmodligen mycket uttömmande – ett uttryck för högsta vishet. Vi får hoppas att "de stora religiösa högtiderna ägnas uppmärksamhet". Lucia och jultomte?

Anf. 43 GABRIEL ROMANUS' (fp):

Herr talman! Bonnie Bernström ställde några frågor till i första hand socialministern och i andra hand någon från utskottet. Eftersom jag vet att socialministern är förhindrad att närvara här, då hon befinner sig på annat

håll för att slåss för mer resurser till det sociala arbetet, skall jag försöka svara å utskottets vägnar.

Vad menar utskottet med sina uttalanden om utvärdering av statsbidragssystemet. frågar Bonnie Bernström. Låt mig citera ur utskottsbetänkandet: "I propositionen uttalas att, sedan effekterna och erfarenheterna av det nya bidragssystemet kan överblickas, bidragsnivån kan behöva omprövas med hänsyn till såväl utvecklingen av kostnaderna för verksamheten som den statsfinansiella situationen samt allmänna kommunalekonomiska överväganden." Detta sägs alltså mot bakgrund av att man tidigare har uttalat att syftet är att relationerna mellan staten och kommunerna vad gäller kostnadsfördelningen skall vara oförändrade.

I betänkandet framhålls vidare: "Utskottet vill framhålla att man därvid särskilt bör bedöma vilken effekt spärregeln haft och om det finns behov av denna. Även i övrigt bör konsekvenserna av de nya reglerna övervägas, bl. a. såvitt avser effekterna för kommuner som redan nu har väl utbyggd omsorg på heltid."

Såvitt jag förstår innebär det att regeringen noga skall följa effekterna av bidragssystemet. Det bör självfallet ske varje år inför framläggandet av budgetpropositionen för att utröna om det finns anledning att föreslå ändringar. Det bör i detta fall ske dels när det gäller bidragsnivån i stort, dels vad gäller effekterna för kommuner av olika slag. Jag tror inte man skall tolka det så att varje kommun skall ha full kompensation för vad de eventuellt kan komma att förlora vid övergången till det nya systemet. I så fall vore det inte möjligt att ändra reglerna utan att öka totalramen. Däremot bör man undersöka hur kommunerna anpassar sig till de nya reglerna och överväga om det kan finnas behov av kompletteringar. Vi vet att det finns olika möjligheter att kompensera kommuner med särskilda svårigheter. Jag behöver inte här närmare gå in på det, men det är en sak som regeringen får fundera på. Jag tycker också det är viktigt att ha som utgångspunkt vad socialministern tidigare sade, nämligen att barnomsorgen inte skall vara ett besparingsobjekt. Tvärtom skall den sättas i främsta rummet inom ramen för vara begränsade resurser.

Till det Ingegerd Troedsson sade tidigare vill jag påpeka följande. I det partiprogram som folkpartiet arbetar efter och i det förslag till nytt partiprogram som kommer att framläggas finns kravet på ett vårdnadsbidrag till familjer med små barn med. Jag noterar att Ingegerd Troedsson har tagit intryck av en del av de synpunkter av kritisk natur som vi har framfört mot vad som tidigare har kommit från moderat håll. Det tycker jag naturligtvis är bra. Vad vi emellertid inte är beredda att gå med på är att man tar pengar från barnomsorgen.

Jag skall avstå från att ta upp en skattedebatt, även om det vore frestande att göra det efter att ha lyssnat till Ingegerd Troedsson. En sådan debatt hör kanske inte riktigt hit. För mig är det dock litet svårt att förstå den matematik som går ut på att man överför pengar från barnomsorgen till alla andra områden, samtidigt som man säger att det ändå inte blir sämre för barnomsorgen. Det måste vara en speciell moderat matematik, som jag inte

får att gå ihop. Jag tror inte heller att det går att komma ifrån att effekten skulle bli att det blir svårare för kommunerna att bygga ut barnomsorgen. Det skorrar ju litet illa samtidigt som man klagat över orättvisorna mot dem som inte får plats i barnomsorgen.

Herr talman! Det finns säkert de som tycker att Tore Nilssons svavelosande predikan över barnomsorgen bör förbigås med tystnad. Jag tror inte det. Effekten av de synpunkter han framförde kan nämligen bli att en del av de människor som har sina barn i barnomsorgen får skuldkänslor och dåligt samvete. De tror kanske att sannolikheten för att deras barn skall hamna i fängelse ökar därför att de tas om hand i barnomsorgen. Det måste sägas ifrån att det inte är på det viset. Det är inte heller så att jämställdhetskommittén betraktar det som en positiv effekt att barn inte identifierar de vuxna, utan talar om dessa i största allmänhet. Lyckligtvis har den moderata ledamoten i jämställdhetskommittén inte samma uppfattning som Tore Nilsson därvidlag.

Anf. 44 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus citerade ett stycke i betänkandet som handlar om att bidragsnivån kan behöva omprövas, bl. a. med hänsyn till den statsfinansiella situationen. Det tycker jag är en farlig anmärkning, eftersom just den statsfinansiella situationen inte kommer att vara särskilt angenäm framöver.

Men eftersom Gabriel Romanus också har hänvisat till det som Karin Söder sade om att barnomsorgen inte skall vara ett besparingsobjekt och att ordet "överväga" i det här fallet betyder att man kan komma att kompensera kommuner som har en väl utbyggd heldagsomsorg, kan jag väl nöja mig med detta.

Men vad jag skulle önska är att man kunde ge besked om hur pass aktivt man kommer att arbeta för detta och hur aktiv man kommer att vara i sina överväganden. Kommer man att ha kontrollgrupper? Och när skall man då återkomma?

Anf. 45 TORE NILSSON (m) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus använde i ett uttryck ordet "svavelosande". Om jag någon gång tar det i min mun använder jag det om någon som svärjer. Jag tycker att Gabriel Romanus borde välja sina ord bättre. Men det var en klyscha som han nu använde, och jag vill förlåta honom.

Jag efterlyser sammanhanget mellan orsak och verkan. Jag har inte sagt att man går till fängelserna – även om somliga går dit. Men vad vi måste fråga är om inte det välfärdssamhälle som vi ville skapa har blivit någonting helt annat. Jag delar oron hos de föräldrar som tror att detta djupast bottnar i att vi inte tar hand om våra barn så som vi borde, utan menar att det har blivit så att vi för det som vi kallar välfärd har låtit just de svaga och de utsatta grupperna lida, och den svagaste gruppen är just barnen. Sedan kommer det en dag när de förstår vad som har hänt, och då kommer de att anklaga oss.

Kan Gabriel Romanus svära sig fri den dagen – om jag får använda ordet svära här – så får han väl vara glad. Men jag för min del känner att man en dag kommer att säga: Du satt med i den församling som lagstiftade. Trodde du verkligen att det var barnomsorg? Trodde verkligen människorna det?

Runt omkring i landet, vart jag än reser, möter jag människor som säger att så många barn som möjligt bör få vara hemma och att det är den bästa barnomsorgen. Att vi skall ha barndaghem och barnstugor är ofrånkomligt, men vi skall sträva efter att så många barn som möjligt får vara hos dem som bäst kan ta hand om dem. Jag tror alltfört – i ljuset av mänsklighetens långa historia – att det är just hos föräldrarna, just hos mor och far.

Sedan till vad som sades om jämställdhetskommittén. Om barnen, som för tio år sedan sade "mamma och pappa", nu säger "dom vuxna", dvs. använder samma ord för båda föräldrarna, har vi väl kommit långt!

Anf. 46 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Tore Nilsson uppmanar mig att välja mina ord bättre. Ja, jag skall försöka, herr talman, och jag ber om ursäkt, om jag har använt något olämpligt ord!

Men just det gör ju Tore Nilsson själv efter att ha hållit en utläggning här som går ut på att för de barn som är på daghem är risken större att de hamnar i fängelse, att de föräldrar som sätter sina barn på daghem visar brist på kärlek och att det skulle ligga i jämställdhetens intresse att barn inte kan identifiera sin mamma och pappa. – Jag tror att kommentarer här är överflödiga, herr talman!

Jag skulle vilja påpeka för Bonnie Bernström att det som jag citerat gällde att man skall bedöma effekterna och erfarenheterna av det nya bidragssystemet och se efter om man kan behöva ompröva bidragsnivån med hänsyn till utvecklingen av kostnaderna för verksamheten, den statsfinansiella situationen och allmänna kommunalekonomiska överväganden, och att detta skall göras mot bakgrund av propositionens utgångspunkt att det skall vara ett oförändrat kostnadsförhållande mellan stat och kommuner.

Anf. 47 TORE NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Gabriel Romanus exegetik är litet egendomlig.

Jag har inte sagt att enskilda föräldrar visar brist på kärlek men att samhällets system är sådant att föräldrarna drivs ut i förvärvsarbete. Det brukar också betonas – och det har betonats i oändlighet i 30–40 år – att det är det riktiga. Jag angriper inte någon enskild, men jag har träffat väldigt många föräldrar som just av kärlek till barnen sagt att de skulle önska att det vore annorlunda i samhället. Gör någonting för att skapa ett samhälle där vi kan ta hand om våra barn!

Sedan säger Gabriel Romanus att jag har påstått att de barn som går på barndaghem senare oftare hamnar i fängelse än andra. Det har jag inte sagt. Men systemet i vårt samhälle är sådant att barn rivs sönder, och därför får vi en större andel människor som inte klarar sina vardagsuppgifter. Det är helt

enkelt större chanser att det går bra för barnen, om man ger dem kärlek i hemmen. Vi kommer då också om 15, 20 eller 30 år att få andra föräldrar, som har blivit mindre trasiga när de var barn.

Vi måste börja om från början, om vi skall få bort det negativa från vårt samhälle och på lång sikt också få ner kostnaderna för kommunerna. Inga Lantz är ju så rädd för att kommunerna skall få stora utgifter. Jag tror att vi helt måste börja tänka om, om vi skall få ett bättre Sverige.

Anf. 48 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Förskola-skola-kommittén har berörts av några talare. Jag vill bara lämna några sakuppgifter.

Det har här betonats, och det med all rätt, hur viktigt det är att vi gör barnens övergång från förskola till lågstadium så mjuk och problemfri som möjligt. Det har också betonats av SIA-utredningen, barnstugeutredningen och i den nya läroplan som vi antog för något år sedan.

Förskola-skola-kommittén har fått i uppgift att se över vad man ute i kommunerna har gjort för denna samverkan. Bl. a. Görel Bohlin var, såvitt jag kunde förstå, litet oroad av att direktiven var något snäva och att det kanske skulle innebära att kommittén bara tittade på försöken och sedan hade bilden klar för sig. Jag kan lugna henne med att kommittén arbetar seriösare än så.

Vi har t. ex. gått ut till alla kommuner i landet med en enkät till skolstyrelse och socialförvaltning. Vi har frågat: Hur ser er samverkan mellan förskola och skola ut? Hur görs övergången så fin som möjligt? Vi vet att det finns en rad olika sätt att jobba på – från en mycket långt gående integrering till praktiskt taget ingen kontakt alls. Jag tror att Görel Bohlin på denna punkt kan vara lugn. Detta arbete bedrivs seriöst, även om det som sagt skall bedrivas skyndsamt.

Jag kan inte, när jag ändå står här i talarstolen, undgå att säga ett par ord om Tore Nilssons inlägg. Jag skall vakta mina ord, för det skulle vi ju göra, men jag beklagar Tore Nilsson, som tydligen har så liten erfarenhet av daghem och förskola. Det är helt klart att förskola och daghem är ett komplement till hemmet. Men den pedagogiska verksamhet som finns i en bra förskola och ett fint daghem är en tillgång för barnen.

Tore Nilsson sade att det inte är barnomsorg utan vuxenomsorg. Jag påstår att det verkligen är fråga om omsorg på ett riktigt sätt. Jag önskar att Tore Nilsson hade möjlighet att, som jag personligen har, få uppleva den fina miljön i ett bra daghem. Jag önskar att han kunde få se alla de små barnen sitta runt matbordet, vänta på varandra, räcka varandra saker, vänta tills alla har ätit färdigt, tacka för maten, hjälpa till att duka ut och göra de små sysslor som man har återkommande varje vecka. Jag tror att detta är en fin stimulans för dessa ungar. Och jag vet att barns vistelse på daghem har ingenting med föräldrars kärlek till sina barn att göra. Jo, det kan ha det. Föräldrar som har känsla för barns utveckling inser att daghem kan vara ett fint komplement.

Anf. 49 TORE NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tackar Kerstin Göthberg för den fina tonen. Jag tror säkert att hon riktigt beskriver vissa daghem. Det finns sådana daghem som hon berättade om, och jag tror att det är så som daghemmen skall vara. Men bevisligen finns det också andra. Och jag måste fråga: Varför har det, i dag jämfört med förut, blivit så stor skillnad i negativ riktning, om det är sant att det är lika bra eller nästan lika bra att ha barnen i daghem som att vårda dem hemma?

Jag vill bara hänvisa till vad en känd svensk läkare för två år sedan uttalade på en nordisk kongress för barnläkare i Reykjavik. Överallt i tidningarna stod att han då hade sagt: Det är bäst för de små barnen att vara hemma hos mor och far. Jag tror inte att Kerstin Göthberg motsäger mig här. Om vi innerst inne är överens – oerhört många svenskar är det – bör vi också sträva efter att så långt som möjligt se till att detta blir möjligt.

Vi har också den ekonomiska sidan, där vi alltså härvidlag på ett helt annat sätt kan hjälpa dem som behöver vara hemma och ta hand om barnen. Det är ingenting som är så dyrt som dessa platser på barndaghem m. m. Inte minst den ekonomiska sidan av saken borde göra att vi tänker över om vi inte har börjat i galen ända.

Anf. 50 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Det är helt klart att vi har bra daghem och mindre bra daghem, lika väl som vi har skolor som fungerar mycket bra och skolor som fungerar sämre. Vi har arbetsmiljöer som är dåliga, och vi har arbetsmiljöer som är bra. Det är då vår sak att se till att kvaliteten på alla dessa olika områden blir så bra som möjligt.

Tore Nilsson säger att det är allra bäst för småbarn att vara hemma hos mamma – det är ju alltid fråga om mamma. Ja, jag kan hålla med om det så långt som när det gäller barn i trygga hem i fin miljö. Men vi vet att det i dag finns väldigt många barn, vilkas hemförhållanden och miljö är sådana att vistelsen på daghemmet eller förskolan är den trygga punkten i tillvaron, stimulansen och utvecklingen för dem.

Anf. 51 TORE NILSSON (m) replik:

Herr talman! Gör någonting! säger Kerstin Göthberg. Och motion 1639 av Sven Johansson m. fl. måste väl uppfattas som ett försök att göra någonting. Där har vi som tror på just den etiska målsättningen, som västerlandet är byggt på, och kristendomens betydelse efterlyst klara regler när det gäller denna verksamhet, dvs. förskolans etiska målsättning. Jag tycker att vi har gjort någonting där.

”Gör någonting!” är en maning till oss alla att se till att hemmen om 20–25 år i större utsträckning är harmoniska. Jag vet bara ett botemedel, och det är att gå tillbaka till källorna, till den gamla grunden som Sverige är byggt på och måste byggas på.

Anf. 52 LILLY HANSSON (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i den här debatten, men jag tycker att Tore Nilssons inlägg inte kan få stå helt oemotsagda. Och jag vill inledningsvis instämma i vad Kerstin Göthberg tidigare har sagt i den här frågan.

Tore Nilsson säger att den värsta klassen för lärarna nu egentligen är första klass i småskolan, därför att det finns så mycket oroliga barn där. Det skulle i stor utsträckning bero på att barnen vistas på daghem, att de kommer från splittrade hem, att de inte haft förmånen att få vårdas i hemmen hos föräldrarna, hos mamma. Jag undrar om Tore Nilsson har sett ett TV-inslag som jag såg och där denna fråga om de oroliga barnen i första klass var uppe. På en fråga från reportern om lärarna trodde eller hade sett att det var barn som hade vistats på daghem som var de mest oroliga, så blev svaret ett klart nej – det hade ingenting med den saken att göra. Det var barn som kom från alla sorters hem, hem där föräldrarna var hemma och splittrade hem, och det var barn som hade varit på daghem. Det fanns inte alls någon sådan skillnad. Låt oss alltså ta bort den myten.

Det finns splittrade hem, sade Tore Nilsson. Ja, det finns tyvärr alltför många splittrade hem. Men eftersom det är så tycker jag att vi vuxna och samhället har ett mycket stort ansvar för att stötta upp de barn som kommer från sådana familjer. Vi får inte säga att det är dina och mina barn, för det är våra barn, och vi har alla en skyldighet att se till att de här barnen får en trygg uppväxt. Då är daghem och barnomsorg över huvud taget ett viktigt komplement till hemmet. Barnomsorgen övertar inte hemmets roll, men den är ett komplement till den vård barnen får i sitt hem. Särskilt viktig är den för barn som kommer från splittrade hem, som bara har en förälder. Men kvaliteten i barnomsorgen är otroligt viktig. Man måste ha en god personaltäthet och en bra utbildning för dem som skall ha hand om barnen. Därför är det ännu mer nödvändigt att vi ser till att samhället tar ansvaret för att vår barnomsorg byggs ut och förbättras.

Vi kräver goda kvalifikationer och betyg på alla områden i det här samhället. Men när det gäller att bli förälder, då krävs det ingenting. Man tar för givet att i och med att man blir förälder, då är man kvalificerad att ta hand om sitt barn. Men alla är inte det. Jag tror ändå att de allra flesta föräldrar gör det bästa de kan. Att hemmen på något sätt skulle vara mer kärlekslösa nu än tidigare tror jag inte. Låt oss därför slippa diskussionen om daghem kontra vård i hemmet. Det är två vårdformer som kompletterar varandra. Men vi skall komma ihåg att det är vi vuxna som har ansvaret för att det hela blir så bra som möjligt.

Anf. 53 TORE NILSSON (m) replik:

Herr talman! Lilly Hansson talade om att de oroliga barnen fanns i ettan – jag har läst om detta i pressen, men jag har inte sett det TV-program Lilly Hansson nämnde. Jag sade emellertid att de finns i *förskolan*. Redan där är barnen oroliga, och det är svårt att få dem lugna. Jag har inte sagt att de som

sköter om barnen i förskolan rör för att det är problem, men samhället har blivit sådant och vi lever i en värld som har blivit sådan att vi har de problemen.

Lilly Hansson talade också om kraven på föräldrarna och om att de inte klarade situationen, och det är riktigt. Men jag sade: Låt oss börja från början och se till att de som växer upp får en annan grund att stå på, när de kommer till det stadium och den ålder då de skall bilda hem!

Vi har också diskuterat om hemmen nu är mera kärlekslösa. Måhända är de inte det, men föräldrarna har mindre tid. Det är mera jäkt och fler saker som skall skötas utanför hemmet. Det är inte en medveten kärlekslöshet, utan tillvaron är så konstruerad att barnen inte får den ömhet och närhet de behöver.

När jag lyssnade till Lilly Hansson kom jag att tänka på vad som stod i en broschyr som jag har sparat och där det också talas om "våra barn". Den är utgiven av LO. När jag läste den satte jag ett frågetecken i kanten: Har LO barn? Jag kan hålla med om att LO-föräldrar liksom föräldrar från annat håll har ansvar, men vad det först gäller är att föräldrarna så långt som möjligt skall kunna ta hand om sina barn. Vi skall försöka kämpa för att alla som kan vårda sina barn hemma verkligen får göra det och för att flera av dem som vill göra det också skall få den möjligheten. Om vi uppnår detta tror jag inte att vi behöver fler daghemsplatser, för vi har nog många i dag. Men de som absolut måste ha daghemsplatser skall få det.

Anf. 54 LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Men, Tore Nilsson, de oroliga barnen i förskolan kommer ju också någonstans ifrån. Det var väl bakgrunden till att Tore Nilsson kom in på detta med daghem och splittrade hem.

Ömhet och närhet talar Tore Nilsson om, och det är precis vad barnen behöver, plus en fast hand. Men det har alla vi vuxna skyldighet att ge dem. Det är inte enbart föräldrarna som har den skyldigheten. Alla vi vuxna som finns i det samhälle där barnen finns har den skyldigheten. Barnen behöver känna ömhet och närhet till fler vuxna, och det är där vårt ansvar ligger.

Sedan frågar Tore Nilsson om LO har barn. LO som organisation har inte några barn. Men de allra flesta medlemmar i LO-kollektivet har barn, och de barnen behöver en god barnomsorg.

Anf. 55 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag vill först tacka Kerstin Göthberg för hennes redovisning av den enkätundersökning bland kommunerna som ligger till grund för kommitténs arbete. Jag tror emellertid att det vore värdefullt för kommittén att också få veta vilka möjligheter kommunerna har att erbjuda sexåringarna en samlad gruppverksamhet som förberedelse inför skolan. Jag menar att hur samverkan mellan förskolan och skolan fungerar också beror på hur året innan har utnyttjats, dvs. hur det går för barnen i skolstarten beror mycket på

vilken pedagogisk träning barnen har fått före skolstarten, t. ex. inom ramen för daghemsverksamheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 56 ANDRE VICE TALMANNEN:

Om det vid något tillfälle under den förestående voteringen uppkommer lika röstetal och kammaren beslutar att återförvisa ärendet till utskottet kommer varje avsnitt i utskottets hemställan som försetts med särskild rubrik att betraktas som ett ärende. Återförvisningsbeslutet kommer därför att avse endast det avsnitt inom vilket lika röstetal uppkommit.

Utbyggnad av barnomsorgen

Mom. 1 (målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för motionerna 1980/81:1893 och 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar.

Mom. 2-4 (plan för utbyggnad av barnomsorgen, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för motionerna 1980/81:1893 och 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar.

Mom. 5 (förhandlingar om en sänkning av föräldraavgifterna)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Kvalitetsfrågor m. m.

Mom. 6 (familjedaghem, öppna förskolor och deltidförskolor)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7 (inriktningen av barnomsorgsutbyggnaden)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (frågor om preciserade mål och riktlinjer samt läroplan för barnomsorgsverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 17 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 11 (kvalitetsfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 12, 16 och 17 (bindande kvalitetsnormer för barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 13 (institutionstorlek m. m. inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 15 (verksamheten i åldersblandade barngrupper)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 18 (anställande av fasta vikarier inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 19 (behörighetsbestämmelser för tjänst inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1980/81:1544 av Lars Werner m. fl.

Mom. 20 (vissa utbildningsfrågor m. m. rörande barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 21 (tjänsteformer inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Statsbidrag*Mom. 23* (nytt statsbidragssystem för barnomsorgen)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Göran Karlsson m. fl. med 142 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 151 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 154 för reservation 1 av Göran Karlsson m. fl.

Mom. 24 (vissa förhandlingar om finansieringen av barnomsorgsutbyggnaden)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 1980/81:1893 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Mom. 28 (bidrag till stödpersonal för barn med särskilda behov)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för motion 1980/81:2218 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Förkortad militärtjänstgöring för vissa fiskare

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansiering av barnstugor

Mom. 35 (räntebidrag vid tillfällig uthyrning av bostäder till barnstugor)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 154 för reservation 3 av Göran Karlsson m. fl.

Huvudmannskapet för förskolor och fritidshem

Mom. 36 och 37

Utskottets hemställan bifölls.

Övriga frågor

Mom. 38 och 39

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Förkortad militärtjänstgöring för vissa fiskare

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1981/82:8 om förkortad militärtjänstgöring för vissa fiskare.

Anf. 57 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vår säkerhetspolitik, som innebär att vi är alliansfria i fred och syftar till neutralitet i krig, fordrar ett starkt försvar. Försvaret kostar pengar, och vi måste nu mer än någonsin uppnå största möjliga effekt för dessa pengar. Vi måste hela tiden ifrågasätta verksamhet och verksamhetens utformning.

Värnpliktsutbildningen skall ge kunskaper och färdigheter för en krigsplacering. Den tid som behövs varierar naturligtvis, beroende på uppgiftens art. Vi har redan i dag, precis som utskottet anför, en viss differentiering av grundutbildningens längd genom att värnpliktiga placeras i olika värnpliktskategorier med varierande utbildningstid. Tiden varierar mellan 7,5 och 15 månader. Även om man har accepterat detta kan utskottet tydligen inte tänka vidare, nämligen att man om så är möjligt drar nytta av civil utbildning eller erfarenhet, när den direkt kan komma till användning i krigsorganisationen. Inte ens chefens för marinen positiva inställning till en i vissa fall något förkortad grundutbildning kan ändra på utskottets mening. Nog är det sorgligt. Vi borde väl kunna enas om två saker för att spara pengar: Vi skall utbilda det antal personer som behövs för krigsorganisationen, och vi skall

utbilda dem bara den tid som är nödvändig för att uppgifterna skall klaras av.

I min motion har jag nämnt ett område där detta är möjligt. Bakgrunden är följande. Vi utnyttjar inom marinen fisketrålare som hjälpfartyg i krigsorganisationen. Vi utnyttjar däremot inte fredsbesättningarna för tjänstgöring i krig. Dagens system har två nackdelar.

För det första: Den besättning som i krig skall handha båten är utbildad på marinens stamfartyg och har i allmänhet inte tidigare tjänstgjort ombord på det uttagna fartyg där den placeras. Detta betyder att vid krig krävs en viss inlärningsperiod på just det fartyget.

För det andra: Den unge man som i dag arbetar ombord på ett fiskesfartyg av den här typen placeras och utbildas ofta för en helt annan krigsuppgift än den här aktuella. Detta är klart otillfredsställande. Det vore mycket mer rationellt om fiskarbesättningen stannade kvar ombord efter mobilisering som en del av krigsbesättningen och om de som skulle komma i fråga som sin värnpliktsutbildning fick en komplettering med militära kunskaper. Båten kan de redan. Givetvis kan detta klaras av på avsevärt kortare tid än för de värnpliktiga i allmänhet.

Det är inte bara utskottets kallsinnighet som förfäras. Det är också med förvåning och en viss känsla av maktlöshet som jag har tagit del av de remissyttranden som har lämnats med anledning av min motion.

Överbefälhavaren anför att mina argument även kan tillämpas på t. ex. lastbilsförare. Så mycket bättre! Inte är det något skäl som talar emot att man kan hitta andra områden där tidigare kunskaper kan komma till nytta.

Statens jordbruksnämnd hänvisar till ett tidigare yttrande, där den sade att den inte hade något att erinra mot att fiskare befrias från tjänstgöring men framhöll att befrielse för vissa grupper jordbrukare tedde sig mer angelägen. Nämnden anser att detta skäl är giltigt även som svar på denna motion.

Jag kan inte förstå detta skäl. Om man kan förkorta utbildningstiden för t. ex. fiskare beroende på att yrkeskunskap kan tillgodogöras vid krigsplacering kan det väl aldrig jämföras med att det är angeläget att frikalla vissa lantbrukare?!

Vad det här gäller är att vi på ett rationellt sätt skall ta till vara människor och människors utbildning och inte dubbelutbilda. Att vi sedan även kan få positiva effekter för en yrkesgrupp som brottas med betydande svårigheter, som fiskarna gör i dag, ser jag som ett ytterligare skäl tillsammans med att vi får en mer kompetent krigsbesättning på våra marina hjälpfartyg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 58 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jo då, Kerstin Ekman, vi i försvarsutskottet kan visst tänka vidare. Vi har också gjort det. Fru Ekman säger att inte ens marinchefens positiva uttalande har föranlett utskottet att ändra sitt ställningstagande. Jag ber därför fru Ekman att läsa vad som står på s. 4 i utskottets betänkande. Vi säger där: "Chefen för marinen har med anknytning till detta förhållande framfört till utskottet att han kan tänka sig att undersöka en ändrad

*Förkortad mili-
tärtjänstgöring
för vissa fiskare*

kategori tillhörighet för vissa värnpliktiga i minsvepartjänst som kan leda till förkortad grundutbildning för dessa. Mot sådana åtgärder inom ramen för nuvarande värnpliktssystem har utskottet ingen erinran. Utskottet finner det naturligt – som marinchefen också har anfört – att frågan om utbildningens omfattning tas upp i anslutning till en eventuell förnyelse av beståndet av fisketrålare. En sådan förnyelse med ökad anpassning till båtarnas krigsuppgifter avses övervägas i samarbete med fiskerinäringen, enligt vad som anges i marinens planer för perioden 1982/83–1986/87.”

Det är med den klämman som utskottet vill avstyrka fru Ekman's motion, och det är min uppgift att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör det i den fasta förvisningen att utskottet har avgivit ett i alla avscenden korrekt betänkande mot bakgrund av de omständigheter som föreligger.

Man kan fråga sig om Kerstin Ekman vill ha ett helt nytt värnpliktssystem. Hon säger t. ex., när ÖB har talat om lastbilsförare, att det vore så mycket bättre om också dessa skulle kunna få en differentierad utbildning i förhållande till sitt yrkeskunnande. Det skulle ju få fantastiska konsekvenser. Jag kan inte säga på rak arm hur många lastbilsförare – yrkesförare – det finns i landet, men det är åtskilliga, med olika kunnande, olika erfarenheter. Försök. Kerstin Ekman, fundera över vad det skulle innebära för organiserandet av värnpliktsutbildningen, vilka oerhörda administrativa problem!

Herr talman! Motionären har alltså i huvudsak två olika bevekelsegrunder för sitt förslag om förkortad värnpliktstjänstgöring för fiskare. Det ena skälet baseras på önskemålet att fiskefartyg som blivit uttaget till marint hjälpfartyg, exempelvis minsvepare, har en redan uttagen besättning, som helt eller delvis även i fredstid arbetar på fartyget och som således är van vid fartyget. Det kan naturligtvis sägas att om man har en sådan intrimmad besättning skulle fartyget snabbare kunna komma ut till sina militära uppgifter, mobiliseras snabbare. Man skulle då, menar motionären, slippa ifrån inlärnings tiden.

Det andra skälet motionären anför är att fiskerinäringen har vissa svårigheter och att den är av betydelse för folkförsörjningen. Det skulle alltså vara motiverat att ge yrkesfiskarna kortare tjänstgöringstid.

Men då kan man naturligtvis – som ÖB gjort, vilket fru Ekman hänvisar till – konstatera att samma skäl kan anföras för inte bara lastbilsförare utan också jordbrukare. Detta skulle få besvärliga konsekvenser, som jag tidigare har nämnt. Om man nu ger yrkesfiskare förkortad militärutbildning, så uppstår lätt krav på samma favörer för andra yrkesgrupper. Jordbrukarna har ju också stor betydelse för folkförsörjningen. Man kan även anföra att de har svårigheter av samma slag som yrkesfiskarna. Det kan vara ekonomiska problem, men framför allt är ju jordbrukarna mycket beroende av årstiderna när det gäller sådd och skörd.

Jag konstaterar, herr talman, att Kerstin Ekman noga har läst överbefälhavarens svar på försvarsutskottets frågor, och jag ber även att få hänvisa till utskottets betänkande i övrigt när det gäller svar till fru Ekman.

Låt mig emellertid för kammaren konstatera att frågan om värnpliktstidens längd inrymmer många komponenter. Tiden bestäms huvudsakligen av

*Förkortad militärtjänstgöring
för vissa fiskare*

den kunskapsmängd som skall inhämtas av den enskilde för att han skall kunna fungera i sin befattning. Därutöver krävs viss tid då förbandsutbildningen skall bedrivas, främst för att ge bl. a. värnpliktigt befäl på olika nivåer träning i sina befattningar. Vissa värnpliktiga tjänstgör under sin grundutbildning i förband som deltar i vår incidentberedskap. Även detta kan påverka grundutbildningens längd.

Dessa allmänna principer utgör grunden till att ett visst antal värnpliktiga varje år tas ut för utbildning till tjänst ombord på hjälpfartyg. Fiskefartyg som får utföra minsvepning är ett exempel. Antalet uttagna varje år bestäms av marinens krigsorganisation för denna typ av förband.

Ett system i enlighet med motionärens förslag kan innebära att fler värnpliktiga än vad som krävs enligt planerad krigsorganisation kommer att genomföra förkortad grundutbildning för att kunna krigsplaceras på fiskebåt. Om enbart det antal fiskare som behövs för marinens krigsorganisation ges förkortad grundutbildning, kommer det säkert att uppfattas som orättvist gentemot övriga fiskare. Det är en sak som fru Ekman uppenbarligen inte alls tar hänsyn till.

Alla kan inte bli krigsplacerade och få göra sin första tjänstgöring på de här minsvepningsfartygen, utan de skall alltså finnas i andra organisationer. Det är såvitt jag kan se – och det framhåller också ÖB liksom utskottet – en orättvisa. Vi måste ta hänsyn till detta, och framför allt måste vi tänka på att krigsorganisationen och uppgiften att försvara vårt land är det primära.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 59 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker också att krigsorganisationens effektivitet är det avgörande. Först vill jag gå in på frågan om rättvisa i systemet. Det kan inte vara försvarets huvuduppgift att skapa rättvisa, utan det är just att åstadkomma en så effektiv organisation som möjligt. Då är värnpliktssystemet ett väldigt bra instrument, beroende på att det är så flexibelt. Men om vi låser oss vid tider på det sätt som vi har gjort nu tappar vi flexibiliteten, och då förlorar vi effektivitet i krigsorganisationen. Det är just detta det gäller när vi talar om att man skulle kunna förkorta tjänstgöringen och ta vara på den yrkesutbildning dessa värnpliktiga redan har. Utskottet har sagt att man kan göra det men kan inte tänka sig en tid kortare än sju och en halv månader. Där går alltså våra åsikter isär.

Sedan tar Göthe Knutson upp lastbilsförarna. Jag tycker det är rätt att man tar vara på den civila utbildning som värnpliktiga kan ha, t. ex. som lastbilsförare. Vad beträffar jordbrukare är det så, att försvaret inte sätter upp några jordbruk i krig, så den utbildningen kan man inte använda som skäl på det sätt jag gjort i min motion när det gäller andra yrkeskategorier. Att jordbrukare är viktiga för försörjningen är en annan sak.

Jag tror det är väsentligt att man tänker på att förståelsen och respekten för försvaret ökar, om värnpliktstjänstgöringen får en sådan utformning att folk begriper det hela och finner att uppläggnen är riktig.

*Förkortad mili-
tärtjänstgöring
för vissa fiskare*

Anf. 60 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Värnpliktssystemet är bra, säger Kerstin Ekman. Det var ju skönt att höra det erkännandet. Fru Ekman vill inte tappa någon effektivitet. Nej, det är just vad utskottet har som en klar riktlinje.

Låt mig nu upprepa för Kerstin Ekman att försvarsutskottet inte har någon erinran mot att fiskare utbildas och krigsplaceras på de fartyg där de har sin tjänstgöring till vardags och som blir uttagna för exempelvis minsvepning eller som hjälpfartyg av annat slag. Men även där behövs det utbildning för att den värnpliktige exempelvis förbandsvis skall kunna utföra sin tjänst i en viss planerad krigsorganisation. Det är vad utskottet och ÖB har tagit hänsyn till. Men vi är också öppna för den tanke som marinchefen har framfört och som Kerstin Ekman tog upp i början av sitt anförande.

Så till folkförsörjningen. Det är Kerstin Ekman själv som har anfört sådana skäl för att fiskare skall få en förkortad värnpliktsutbildning som gör att vi har gjort jämförelser med jordbrukare. Det är Kerstin Ekman som talar om folkförsörjningen, och där har förvisso jordbruket stora uppgifter. Därför måste den jämförelsen vara relevant. Så ser både försvarsutskottet och ÖB på saken.

Det finns f. ö. anledning att påpeka att uttagningen till värnpliktstjänstgöring sker vid 18 års ålder. I den åldern har de flesta ungdomar inte bestämt sig för vilket yrke de skall välja. Men även i de fall en 18-åring redan har kommit in i det yrket genom att arbeta på en fisketrålare, så har vederbörande ändå inte en sådan yrkesvana som kan motivera en förkortning av värnpliktsutbildningen med ett par månader. Dess värre är det också mycket vanligt att yrkesfiskare går i land till annat arbete.

Anf. 61 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! De som vill bli fiskare. Göthe Knutson, har ofta bestämt sig mycket tidigt, många av dem redan innan de blir inkallade till sin första värnpliktstjänstgöring. Det gör att de kan klara sina krigsuppgifter med en kortare utbildning. Det är något som jag tycker att man bör ställa sig positiv till. Men ni kan alltså inte tänka er en kortare utbildningstid för denna grupp än de sju och en halv månader som nu är den kortaste.

Jag anser att vi så långt som möjligt skall ta till vara människors kunskaper i försvarsorganisationen och placera dem där de passar bäst samt utbilda dem under så lång tid som behövs.

Anf. 62 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Det är faktiskt så att yrkesfiskares arbetsmarknad numera inte skiljer sig så mycket från andra yrkesgruppers. Fisket har blivit en allt mindre näringsgren. Allt färre människor får sin utkomst från den. Flykten från yrkesfisket till andra yrken har varit mycket omfattande, vilket säkert även Kerstin Ekman känner till. Det går inte att säga att fiskarna är en unik yrkesgrupp som bör få en kortare militärtjänstgöring än andra.

Herr talman! Jag upprepar vad marinchefen har uttalat, nämligen att den här frågan bör prövas i anslutning till kommande behandling av den

organisation som kan komma till stånd sedan vi undersökt möjligheterna att kombinera en upprustning av fiskeflottan med militära behov.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Anf. 63 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Tre kommentarer till utskottsmajoritetens talesman.

Det första argumentet var att det skulle vara en orättvisa mellan olika fiskare. Jag tror ändå att människor har ett sunt förnuft. Om en fiskare uttas i krig att vara på samma båt där han jobbar i vanliga fall och får litet kortare utbildningstid, kan människor förstå detta. Men det är inget skäl för att en annan fiskare, som kanske blir träningsoldat i Hässleholm, också skall ha två månader kortare utbildningstid som träningsoldat där. Jag tror att folk förstår att det är just det förhållandet att den förste fiskaren kan sin båt som är ett argument för att sänka utbildningstiden för honom. Men det är inget argument att sänka utbildningen för vare sig fiskare eller andra om de gör en annan tjänst.

Det andra argumentet var att yrkesfiskare går i land. Ja, visst kan det hända, men vederbörande har då ändå varit på en båt, och frågan är då: Kan inte den fiskaren upprätthålla sina kunskaper med hjälp av repövningar? Är den som tidigare har jobbat på en båt sämre utrustad än den som bara har fått utbildning inom marinen? Det kan inte rimligen hävdas.

Det tredje argumentet. Vad Göthe Knutson sade om jordbrukare hade gått bra före indelningsverkets avskaffande 1901, då jordbruks- och soldatverksamhet var knutna till varandra. Vore det däremot så, att försvarsmakten hade att i krig sätta upp ett antal militära jordbruk, tycker jag att den principen skulle kunna gälla att de som är jordbrukare, och kanske får stanna på samma gård, skulle få kortare utbildning. Men det är ju inte aktuellt, utan det är här fråga om fiskebåtar som används som minsvepare. Vi använder inte jordbruk för någon uppgift i krigsorganisationens militära försvar, och därför är fiskare och jordbrukare inte jämförbara i detta sammanhang.

Anf. 64 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Får jag börja med det sista argumentet.

Det har lagts försörjningsberedskapssynpunkter på det här ärendet. Det är ett faktum att en jordbrukare behövs i jordbruket under vissa tider på året, mer än vad kanske en industriarbetare behövs på sin arbetsplats. Jag har därmed inte motsagt att en viss fiskare mycket väl kan behövas för fisket, kanske mer än någon annan yrkesman inom andra näringar. Det finns en utförlig text i utskottets betänkande på den punkten – läs sidorna 2 och 3, Kerstin Ekman och Hans Lindblad!

Om man skall ta en mängd olika hänsyn för att motivera och iscensätta en förkortning av värnpliktsutbildningen, hamnar man, som jag tidigare har sagt, i en orimligt svår situation både administrativt och när det gäller såväl freds- som krigsorganisationen.

Hans Lindblads andra argument är att fiskare ju har varit på sin båt och att det därför skulle vara motiverat med kortare tjänstgöring för dem. Jag måste

*Förkortad mili-
tärtjänstgöring
för vissa fiskare*

*Förkortad mili-
tärtjänstgöring
för vissa fiskare*

säga, eftersom Hans Lindblad tog exemplet med trängsoldater, att de ju har varit på landbacken och att det kan vara ett lika intelligent skäl för att motivera en kortare tjänstgöring för dem.

Men vi kan göra det litet mer sofistikerat genom att konstatera att de flesta som gör sin värnpliktsutbildning har körkort och kan köra bil. Skulle man då ta hänsyn till vilka som är bra förare eller bättre förare än andra? Det vore orimligt. Jag har själv långvariga erfarenheter från motorburna förband. Skulle man ta hänsyn till vilka som kör lastbil bäst, då skulle vi från början konstatera att soldaten A vid artilleriet skall ha en tjänstgöring på åtta månader och en halv månader, medan soldaten B, som är en baddare på att köra lastbil, skall slippa undan med tre månader, eftersom han på sju och en halv månader ändå inte kommer att kunna bli bättre förare än vad han redan är. Detta visar det orimliga i sådana skäl.

När det gäller orättviseargumentet är det inte längre några konstateranden som Hans Lindblad gör. Han ger bara uttryck för tyckande när han talar om vad som är rättvist och vad som är orättvist. Jag vill inte fränkänna Hans Lindblad sunt förnuft, men jag anser att utskottet har satt det sunda förnuftet på pränt.

Anf. 65 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag skall inte tala om förnuft, utan jag skall hålla mig till vad Göthe Knutson sade.

Är det så att en jordbrukare skall vara soldat, så finns det väl ingenting som tyder på att han skulle behöva kortare utbildningstid för den uppgiften än vad andra behöver. Fiskaren däremot, som skall tjänstgöra på samma båt i krig som i fred, kan rimligen klara det enklare än jordbrukaren som skall bli sjöman på samma båt i krig – det var det argumentet. Det har ingenting med försörjningsberedskap att göra.

Sedan tycker jag att Göthe Knutson i och för sig har rätt. Om en viss trängsoldat, en viss lastbilsförare kan utbildas på mycket kortare tid, är det klart att så skall ske. Det angelägna med värnpliktslagen är att man till försvarsmakten får de människor som behövs och att de får tillräcklig utbildning för sin uppgift. Det finns ingen anledning att kalla in en människa en dag mer än som behövs för en viss utbildning. Är det så att det finns ett antal människor som är kockar i det civila och som kan användas i trängtrupperna t. ex., är det i och för sig ingen orimlig tanke att de skulle utbildas under litet kortare tid än de som aldrig lärt något om matlagning. Den person som har användbara kunskaper bör rimligen kunna utbildas under kortare tid än den som måste börja från scratch. Ibland är det inga problem. Om försvarsmaktens behov av en viss kategori människor är mindre än vad som motsvarar antalet utbildade, ja, då tar man bara in sådana. Ibland får man ta in både sådana som redan har en viss utbildning och sådana som inte har någon.

Det vore märkligt om man då inte skulle kunna differentiera utbildningstiderna. Göthe Knutson tycks mena att alla som kommer från landbacken är lika bra på allting som görs på land. Jag hävdar bara att en fiskare som skall

vara på samma båt i krig rimligen har ett visst försteg i kunnande framför den som kommer från helt annan verksamhet.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Anf. 66 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag delar helt den uppfattning som Hans Lindblad nu har gjort sig till tolk för. Det gäller den sista punkten, att en fiskare som har sin dagliga gärning på ett visst fartyg som är uttaget för exempelvis minsvepning är väl hemmastadd ombord. Vi kanske kan säga att det genom den träningen och den hemvanan kan vara lättare för honom att utföra de militära uppgifterna. Det har utskottet heller inte bestritt.

När det gäller frågan om försörjningsberedskapen så bör vi försöka hålla oss till samma bevekelsegrund. Vi har uppfattat det så att Kerstin Ekman anför just det argument som jag talade om här i mitt senaste inlägg, nämligen att försörjningsberedskapsskålet motiverar att vederbörande under längre tid än vad eljest blir fallet skulle få ägna sig åt detta. Man kan alltså få fiska två månader längre det år man gör värnplikten – om det skulle bli en differentiering. Kerstin Ekman menar således att det är ett gott skäl. Men det har inte med utbildningen att göra. Motivet för kortare värnpliktsutbildning skulle vara att göra folkhushållet en tjänst. På samma sätt förhåller det sig naturligtvis med jordbruket.

Hans Lindblad håller återigen fram tanken att man kan differentiera, inte bara i nuvarande utsträckning. Vi har förvisso redan åtskilliga differentieringar – jag tänker då på utbildningstidens längd för gruppbefäl etc. Hans Lindblad vill dessutom förkorta själva grundutbildningen för vissa som har viss erfarenhet. Nu anför han även som ett skäl det faktum att man har varit på landbacken. Men snälla nån, hur ser det sedan ut i de förband som skall samövas? O.K., vi klarar kanske krigsorganisationen, eftersom de värnpliktiga redan är uttagna. Men hur blir det med de övningar som skall iscensättas med fredsförbanden, om man har några som skall tjänstgöra låt oss säga 4,5 eller 6 månader och andra som skall tjänstgöra 7,5 månader? Under det sista skedet har man ju de stora övningarna. Skall man ha en dubbel eller tredubbel planläggning för detta, och skall man ta hänsyn till vad den värnpliktige kan just när han tas ut till värnpliktstjänsten, då blir det ytterst besvärligt. Jag tror att det kommer att kosta mera pengar, Hans Lindblad. Och framför allt kommer det att behövas större staber – något som vi ju inte precis är ute efter.

Hans Lindblad vill också ta kockarna som ett exempel i sammanhanget. Det är faktiskt på det viset att kockar behövs på fredsförbanden. Vi skall nog vara rädda om dem och se till att också de får tjänstgöra i den utsträckning som krävs och som dessutom innebär rättvisa. Vi skall vara väldigt noga med det, så att vi inte skapar ett orättvist system. Men låt oss, herr talman, nu ta fasta på den öppning som utskottet har anvisat genom hänvisning till marinchefens yttrande.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Förkortad militärtjänstgöring
för vissa fiskare*

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 30 för reservationen av Hans Lindblad. 1 ledamot avstod från att rösta.

7 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande
1981/82:9 om totalförsvaret i Västmanland

Trafikutskottets betänkande

1981/82:3 om trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m. m.

Vad utskotten hemställt bifölls.

8 § Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:4 om etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad.

Anf. 67 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Det är många skäl som i dag talar för en översyn av jordbrukspolitiken i en ny jordbruksutredning.

Inte sedan 1930-talet har svenskt jordbruk drabbats av sådana ekonomiska problem som i dag. Under 1970-talet nyetablerade jordbrukare brottas på grund av den senaste tidens snabba inflationsutveckling och de skyhöga räntorna med stora svårigheter. Ingen har i dag möjlighet att etablera sig som jordbrukare om han eller hon inte har tillgång till ett mycket stort eget kapital. Problemen blir allt större i takt med den borgerliga regeringens misslyckanden inom den ekonomiska politiken.

Konsumenterna drabbas samtidigt av den kraftigaste ökningen av livsmedelspriserna i modern tid.

I takt med den här utvecklingen blir de överskott som uppstår med nuvarande inriktning av jordbrukspolitiken alltmer besvärande. Överskottet kan endast avsättas på världsmarknaden till underpriser. 1980–1981 beräknas kostnaderna för export och lagring av dessa överskott uppgå till 1 miljard kronor. Den s. k. Hjelmska utredningen har beräknat att 1985 kommer enbart kött- och fläskexporten att överskrida en kostnad av 1 miljard kronor, vartill kommer spannmålsöverskottets kostnad på 1/2 miljard och övriga exportkostnader på minst 300 milj. kr. eller sammanlagt mellan 1 1/2 och 2 miljarder kronor. Kostnaderna för dessa överskott och den därmed förenade exporten får i slutskedet bäras av konsumenten genom den standardgaranti som lämnats jordbrukarna. Det problem som växer fram är att kostnadsökningarna är så snabba, samtidigt som konsumtionen stagnerar och minskar, att inte ens prisgarantin blir en slutlig garanti för jordbrukarnas standard. Reglerna för vår jordbrukspolitik bygger på förutsättningen av en bevarad och ökande standard hos konsumenterna, inte som i dag en

stagnerande och sjunkande reallönenivå.

I den allmänna debatten krävs begränsningar i användningen av kemiska medel i jordbruket. Sådana begränsningar kräver omläggningar av jordbruksproduktionen som förstärker överskottsproblemen på animaliesidan.

Utredningar har vidare visat att sårbarheten för svenskt jordbruk ökat kraftigt vid ett avspärrningsläge till följd av ett större beroende av importerade produktionsmedel. I nuvarande läge är det inte klarlagt på vilket sätt denna sårbarhet kan minskas och vilka konsekvenser det får för jordbruksproduktionens storlek och eventuella överskott.

I allt större utsträckning ifrågasätts vår nuvarande livsmedelsförsörjning. Centraliseringen av mjölkproduktionen och delar av slakten har drivits långt. Det har haft klart positiva effekter på rationalisering och kostnadsutveckling. Men samtidigt har detta och övrig livsmedelsindustris utveckling lett till att svensk livsmedelsförsörjning blivit beroende av produktionen i några få stora enheter där transporterna ökat kraftigt samtidigt som kvaliteten och variationen i livsmedelssortimentet begränsats. Vi har också behov av att i en allmän balansbrist i vår utrikeshandel förbättra våra möjligheter till export och att konkurrera med importen på livsmedelssidan.

De borgerliga regeringarna har successivt skärpt tonläget i jordbruksdebatten. År 1977 avvisades en enhällig jordbruksutrednings förslag om mål för jordbrukspolitiken och en utredning om förstärkning av konsumentinflyandet. Företagarintressena stärktes på bekostnad av konsumentintresset. Nu avvisas tankarna på en ny jordbruksutredning, och i stället hänvisas till de ställningstaganden om förändringar i jordbrukspolitiken som kommer att göras inom kanslihusets slutna dörrar. Därmed bryts den tradition som vi har haft i svensk jordbrukspolitik, nämligen att jordbrukspolitiken skall utformas i breda överläggningar mellan politiska partier, företagare och konsumenter. Den valda vägen riskerar att medföra konfrontation. Det märkliga är, att i spetsen för denna utveckling går den centerpartistiske jordbruksministern!

För oss socialdemokrater är det självklart att vi måste finna lösningar och forma en jordbrukspolitik som ger konsumenterna så låga livsmedelspriser som möjligt samtidigt som jordbrukarna får en levnadsstandard som är likvärdig med jämförbara grupper. Denna jordbrukspolitik måste utformas i ett brett utredningsarbete, som beaktar de speciella problem som i dag råder. Den viktigaste uppgiften är att anpassa jordbrukspolitiken till de förändringar som vårt lands ekonomiska läge framtvingar.

Vi kräver därför en ny jordbruksutredning. Det är ett krav som stöds av löntagarorganisationerna i vårt land. Denna utredning bör få till uppgift att även se på livsmedelsförsörjningen i stort. I denna utredning blir en av de viktigaste frågorna att bedöma överskottsproblematiken. Vid en sådan bedömning är det långt ifrån säkert att man kommer fram till att överskottsproblemen kan mötas enbart med användning av olika prismekanismerna. Förhållandena för svenskt jordbruk varierar kraftigt – från den svåra situationen för en nyetablerad norrländsk småjordbrukare till den relativt skyddade situation som har uppnåtts av en sedan länge väletablerad

Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

lantbrukare på Söderslätt. Vi kan därför komma att behöva någon form av etableringskontroll, för att med denna som hjälp genomföra den planerade hushållning inom jordbruket som behövs vid den förändring av jordbrukspolitiken som nu är nödvändig. En utredning om etableringskontroll bör vara förutsättningslös.

Förslag om etableringskontroll har f. ö. under senare år också aktualiserats inom andra näringsgrenar, som ett medel för att komma till rätta med de avarter som en fri marknad ger.

Problemen inom jordbruket har olika angelägenhetsgrad. Några, särskilt de som gäller nyetableringsfrågorna och överskotten, kräver snara åtgärder. Det är därför rimligt att en ny jordbruksutredning behandlar vissa frågor med förtur framför andra. Tidsaspekten är därför inget skäl emot en utredning, när andra, starkare skäl talar till förmån för en sådan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 4.

Anf. 68 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Åke Wictorsson tar, med anledning av dessa motioner, tillfället i akt att slå an tonen till en omfattande jordbrukspolitisk debatt. Jag är inte riktigt säker på att detta egentligen är inprogrammerat i riksdagen just nu. Jag är inte heller riktigt säker på att tillräckligt diskussionsunderlag f. n. föreligger för en sådan debatt. Jag vill därför, herr talman, inskränka mig till att bemöta en del av de grövsta överdrifter som Åke Wictorsson här använde sig av i sin argumentation för en ny jordbruksutredning.

Egentligen skulle man välkomna denna rörande omtanke om jordbrukets bekymmer. Och det skulle kunna vara roligt att notera denna inställning. Det finns dock en liten malört i bägaren, när man har i mycket färskt minne hur hårt Åke Wictorsson och hans parti kämpade mot inkomst målet i principerna för nu gällande jordbrukspolitik. Med hänsyn till den hårda kampen, när man inte ville skriva in jordbrukarnas självklara rätt till en ekonomisk och social standard som är likvärdig med jämförbara grupper, så prutar man litet på förväntningarna i den omtanke som Åke Wictorsson här uttrycker för jordbrukets del.

Beträffande de skyhöga matkostnaderna, som Åke Wictorsson talar om, skall jag inte använda några värderingar i det sammanhanget. Det kan hända att många människor tycker att det är mycket dyrt att leva, även när det gäller en rad andra kostnader för uppehållet än matkostnader. Men den faktiska siffran, Åke Wictorsson, är att man i dag i Sverige använder 20 % av disponibel inkomst för att köpa mat. Det gäller alltsammans, även öl, läskedrycker och importerad mat. Siffran – jag säger inte om den är hög eller låg – för 1971 var 26 %. Jag tycker att det är rätt viktigt att komma ihåg dessa faktiska förhållanden, när man tar i med värderingar och överdrifter.

Jag vet inte om detta är rätt tillfälle att diskutera huruvida jordbruket skall utredas eller inte. Jag vill dock säga att det är mycket möjligt att det kommer att utredas. Och det är helt klart att ingenting är så bra att det inte kan göras ännu bättre, så det kanske kommer en sådan utredning. I vilket fall som helst

är det en fråga på lång sikt, och vad som är viktigt nu är att se till att nuvarande riktlinjer börjar fungera. Detta är ett önskemål som uttrycks från de berörda parterna, och t. ex. LRF har ställt upp på det. Och det som nu skall ske i utredningen gäller frågor på ganska lång sikt.

Den fråga vi i dag diskuterar och som gäller etableringskontroll är högaktuell och kan inte lösas i en eventuellt kommande jordbruksutredning.

Reservanterna skriver: "--- när en ny jordbrukspolitisk utredning kommer till stånd." Det hade varit riktigare att skriva "om", men jag accepterar ordet "när".

Jag vill också bemöta det underliga resonemang som Åke Wictorsson för om att jordbruksministern nu skall börja handlägga frågorna bakom stängda dörrar. Jag vill säga till Åke Wictorsson att de dörrarna är öppna. Det är ingen nytta med att Åke Wictorsson här försöker slå in de redan öppna dörrarna. Det har inte skett någon ändring i förhandlingsomgången. Det är inte någon som har förespråkade förändrade förhållanden i fråga om de öppna överläggningar som sker mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. Jag har inte sett några sådana tecken.

Däremot är det klart att man hela tiden kan förbättra och få gällande system att fungera bättre och bättre. Ett sådant exempel är det gamla centerkravet om att få till stånd en viss styrning av animalieproduktionen. Vi såg redan 1976–1977 väldigt tydligt att det var nödvändigt, om de jordbrukspolitiska riktlinjerna när det gäller produktionsmålsättningen skulle fungera, att också ha ett instrument för att på något sätt kunna styra animalieproduktionen. Det räckte inte med den kreditfinansiering som staten gör i de sammanhangen. Det sker inhopp från andra håll, och andra pengar satsas, och så tappar man greppet om den politiska inriktningen.

Vi lyckades emellertid inte heller få våra kamrater som var i regeringsställning vid det tillfället att förstå detta krav på etableringskontroll. Vi har ändå fortsatt att driva detta krav. Vi har gjort det i olika former, i partimotioner och gruppemotioner. Eftersom vi har fått så litet förståelse, hålls nu detta krav vid liv i ett par enskilda motioner. Nu har emellertid socialdemokraterna funnit det lämpligt att börja intressera sig för etableringskontroll. Men man villkorar kravet hårt genom att kräva att etableringskontrollen skall knytas till en ny jordbruksutredning. Det kan vi inte gå med på, eftersom en etableringskontroll behövs så gott som omedelbart. Liksom Åke Wictorsson vill jag på den punkten bara hänvisa till den utredning som just gjorts av professor Hjelm och hans medarbetare, generaldirektörerna Lindström och Widén som skriver: "Enligt kommitténs mening kan en tidsbegränsad etableringskontroll tänkas för den tid som en produktionsanpassning kräver vid en besvärande överskottssituation."

Den överskottssituationen har Åke Wictorsson redan beskrivit. Den är inte riktigt så våldsam som han uttrycker det, men den är vid handen, och det är alltså nu en etableringskontroll bör sättas in. Därför har utskottet också skrivit i betänkandet: "Självfallet fick förutsättas att regering och övriga berörda samhällsorgan med uppmärksamhet följde frågan och, om så visade

Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

sig erforderligt, lade fram förslag till de ytterligare åtgärder som kunde befinnas motiverade för att styrningen av produktionsutvecklingen skulle få åsyftad effekt."

Den fullmakten har utskottet föreslagit tidigare, och då har Åke Wictorsson ställt sig bakom det. Jag tycker att detta gäller alltfjämt. Att genom ett riksdagsbeslut begrava frågan om etableringskontroll i en långsiktig utredning är fel tänkt. Det är nu etableringskontrollen behövs, och jag hoppas att regeringen tar fasta på det förslag som lagts fram i den Hjelmiska utredningen och att det efter överläggningar i vanlig ordning och med öppna dörrar blir möjligt att vidta de åtgärder som behövs.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Anna Wohlin-Andersson och Ivan Svanström (båda c).

Anf. 69 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Först till den debatt om inkomstmålet som Einar Larsson vill föra.

Från socialdemokratiskt håll har vi inte på något sätt menat annat än att jordbrukarna skall ha inkomster som är likvärdiga dem som andra grupper i samhället har. Vad vi har protesterat och fortfarande protesterar emot är att detta skall vara huvudmålet för jordbrukspolitiken. Enligt vår uppfattning skall huvudmålet vara dels att tillförsäkra konsumenterna livsmedel till rimliga priser, dels också att garantera jordbrukarnas standard i förhållande till andra grupper.

Därmed hoppas jag att vi kan föra bort den debatten från dagens diskussion.

Einar Larsson säger att den faktiska siffran för hushållens matinköp ligger på 20 % av inkomsten. Men, Einar Larsson, vi vet att matpriserna kommer att stiga med mellan 40 och 50 % på en relativt kort tid. Nu frågar jag Einar Larsson: Är inte detta en stor och snabb kostnadsstegring på livsmedelsområdet? När har vi tidigare haft en lika snabb stegring av livsmedelspriserna?

Einar Larsson avvisar vårt krav på att etableringskontrollen skall utredas i en ny jordbruksutredning med att säga att det här ärendet brådskar. Vi har så bråttom att vi inte hinner vänta på en ny jordbruksutredning, säger han. Vad har då de centerpartistiska ledamöterna gjort i jordbruksutskottets betänkande? Jo, man har avstyrkt kravet på en etableringskontroll. Mer bråttom hade man alltså inte än att man snabbt och effektivt avfärdade det här kravet för all framtid. Mot den bakgrunden framstår vårt krav på en jordbruksutredning som något som skulle innebära en mycket snabb handläggning av frågan.

Jag skulle vilja fråga Einar Larsson: Hur tror jordbruksutskottets borgerliga majoritet att vi skall kunna förankra en framtida jordbrukspolitik, innehållande en etableringskontroll med hänvisning till överskottsproble-

matiken och till behovet av att garantera en någorlunda lugn och trygg utveckling på jordbruksområdet, utan att vi får tillfälle att ta upp de här frågorna, utan att vi får belysa dem, diskutera dem och komma fram till ett ställningstagande i en ny jordbruksutredning? Jag tror det är fäfängt att försöka att gå vägen förbi en jordbruksutredning. Det är snabbare och riktigare från alla synpunkter, kanske framför allt från jordbrukets synpunkt, att man så snart som möjligt verkligen bearbetar problemen i en utredning. Vi har från socialdemokratiskt håll räckt ut en hand i den här frågan. Det har bryskt avvisats av den borgerliga majoriteten, men jag tillåter mig att undra om man ändå inte från majoritetens sida – kanske gäller detta framför allt de centerpartistiska ledamöterna – får orsak att ta frågan till förnyad prövning.

Anf. 70 FINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig än en gång säga till Åke Wictorsson att jag tror och hoppas att effektuerandet av förslaget om etableringskontroll kommer mycket snart och att det kommer långt innan Åke Wictorssons dröm om en ny jordbruksutredning har gått i uppfyllelse. Åke Wictorsson slår väldigt snabbt fast att bara han får en utredning, så skall han dels ge bättre inkomster åt jordbrukarna, dels skaffa billigare mat till konsumenterna. Det är en underbar krumelur i den kullerbyttan.

Sedan säger Åke Wictorsson att han helst inte vill diskutera detta mer. Jag förstår mycket väl att han inte vill diskutera detta. Men jag kunde spela ut till Åke Wictorsson någonting som snabbt kunde lösa en hel del av detta. Jag tror inte heller att det går att pressa upp konsumentpriserna så högt att man får både en förräntning av kapital och en lön för arbetet i jordbruket särskilt snart, även om det är självklara krav i andra näringar. Jag tror att man rätt snart måste ta tag i en del av de frågor som finns i Hjelms utredning. Bl. a. tror jag att man får inrätta ett särskilt finansinstitut dels för nyetablering av jordbruk, dels kanske också för sanering, ett finansinstitut som kanske administreras direkt under riksbanken, eftersom kreditgarantierna inte kan knytas till vanlig bankränta. De möjligheter till statlig kreditgaranti som nu finns ligger i närheten av diskontot – endast 1 eller 2 % däröver. Det är ingenting som hjälper i den krissituation som Åke Wictorsson själv så målande har beskrivit. Det finansinstitutet skall inte kosta särskilt mycket pengar. Det rör sig inte om mer än kanske 100 milj. kr. om året. På det sättet kan man klara finansieringen för de sämst ställda jordbrukarna. De har inte tid att vänta på någon omfattande och långsiktig utredning. Jag säger än en gång att jag inte är helt främmande för att en sådan utredning kanske måste komma någon gång. Men liksom socialdemokraternas intresse för etableringskontroll kommer också den att komma för sent.

Åke Wictorsson frågar direkt vad jag tycker om de prisstegringar som kommer att ske vid årsskiftet. Jag tycker inte om värderingar som "mycket", "litet", "lågt", "för sent" och "för tidigt" som Åke Wictorsson håller på med. Jag tycker, herr talman, att man bör ta exakta siffror. Siffran 20 % kommer efter årsskiftet att stiga till 21,5 %. Det är 3,5 % lägre som

Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

konsumenten behöver i disponibel inkomst än han behövde på den gamla lyckliga Wictorssonska socialdemokratiska tiden 1971 och fram till 1976.

Vi har inte avstyrkt etableringskontrollkravet i dag. Vi har gjort det med den uppläsning jag tidigare gjorde, som Åke Wictorsson tydligen inte lyssnade till. Vi skriver att vi ger fullmakt åt regeringen att klara av detta när det behövs. Den fullmakten kvarstår och är högaktuell med Hjelmens utredning.

Anf. 71 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Einar Larsson med en viss försiktighet skall tala om krumelurer med hänsyn till den krumelur som de centerpartistiska ledamöterna i jordbruksutskottet har gjort när man avstyrkt de här motionskraven från centerpartister om etableringskontroll, därför att han helt plötsligt upptäckte att socialdemokraterna kunde tänka sig en sådan diskussion under förutsättning att den sker i ett större sammanhang. Jag upplever det inte som en krumelur att vi har som målsättning för jordbrukspolitiken att vi skall ha bra livsmedel till rimliga kostnader och samtidigt tillförsäkra jordbrukarna en rimlig levnadsstandard. Det är i själva verket den målsättning vi haft för jordbrukspolitiken under de senaste decennierna – ända fram till att den borgerliga trepartiregeringen år 1976 ändrade den.

Einar Larsson vill ha det så här: Vi skall ta snabba tag – här kommer ett särskilt finansinstitut. Vi skall ta snabba tag med att bryta ut och åstadkomma en tillfällig etableringskontroll. Men vad vi skall akta oss noga för är att sätta in de här åtgärderna i det sammanhang där de hör hemma, nämligen i en översyn av jordbrukspolitiken, för då tar det hela plötsligt väldigt lång tid.

Jag skulle vilja varna Einar Larsson för ett resonemang som innebär att man kräver insatser som sannolikt är nödvändiga för att se till att jordbruksnäringen fungerar i ett längre perspektiv, utan att förankra dem på det traditionella sätt som vi förankrat svensk jordbrukspolitik på, nämligen i utredningar där inblandade parter får vara med och pröva de olika tankegångarna. Jag tror att det annars är en påtaglig risk att man kastar ut barnet med badvattnet i den debatt som snabbt följer.

Allra sist, Einar Larsson: En prisstegring på 40 % – är det mycket eller litet? Jag tycker att man kan svara rätt snabbt på frågan om det verkligen är en snabb stegring av livsmedelspriserna eller inte. Ser jag på de totala utgifterna för hushållen i ett läge då reallönerna sjunker, upplever jag att en enprocentig ökning av kostnaden för livsmedelsförsörjningen är en utomordentligt allvarlig fråga, som det finns all anledning för oss att uppmärksamma, för att i den mån det går åstadkomma förbättringar, med de möjligheter som står till buds.

Men, Einar Larsson: Är 40 % mycket eller litet i fråga om prisstegring?

Onsdagen den
25 november 1981

Etableringskontroll som metod för styrning av animalieproduktionens utbyggnad

Anf. 72 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Det som är allvarligt i Åke Wictorssons allvarliga fråga är att han försöker insinuera att det är jordbruket som skulle förorsaka den stora kostnadsstegringen. Om Åke Wictorsson tycker att det har blivit väldigt mycket för de anställda i distribution, hantering och förädling, för transportarbetare, slakteriarbetare och handelsanställda och för KF:s handelsmarginaler, då skulle jag också kunna hålla med om att 40 % i höjning är väldigt mycket. Men det faktiska resultatet sammanlagt – det är vad jag sagt – är att svensken av sin disponibla inkomst använder 3,5 % mindre än i början av 1970. Jag tycker det är viktigt att slå fast detta.

Det är möjligt att det blivit så dyrt med stereoapparater, bilar, video och allt sådant att man inte riktigt har råd att köpa mat – jag förstår att många tycker att det är dyrt ur den synvinkeln. Men jag lämnar bara faktiska siffror och kommer inte så mycket med tyckanden.

Beträffande en etableringskontroll och andra viktiga åtgärder som måste komma snabbt vill jag säga att det inte går att begrava dem i en långsiktig utredning. Jag tror visst, Åke Wictorsson, att vi måste sätta oss ner i framtiden och tillsammans staka ut långsiktiga målsättningar. Men den vi har nu är inte särskilt gammal.

Jag vet att Åke Wictorsson har invändningar mot inkomstmålet och vill ändra det, men låt oss försöka få det att fungera innan vi dömer ut det.

Anf. 73 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Helt kort beträffande att jag skulle insinuera någonting om jordbrukets andel av de totala livsmedelskostnaderna: Jag vill hänvisa Einar Larsson till den socialdemokratiska reservationen. Där står det klart uttryckt att vi menar att en ny jordbruksutredning skall se på hela fältet när det gäller livsmedelsförsörjningen och livsmedelspolitiken. Man skall alltså beakta dessa förhållanden, ta upp dem, belysa dem och försöka komma med förslag till åtgärder i en kommande jordbruksutredning.

Det är för mig den bästa garantin för att det inte föreligger någon form av insinuation. Att hänvisa till detta var ett debattekniskt knep från Einar Larssons sida för att försöka komma ifrån frågan.

Anf. 74 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! De som har lyssnat på den här debatten, alternativt de som kanske skall läsa protokollet från den här debatten, förvånar sig möjligen över att såväl reservanternas talesman, Åke Wictorsson, som utskottets talesman, utskottets ordförande Einar Larsson, båda har uttryckt intresse för etableringskontroll i jordbruket. Då framstår det som naturligt att peka på det förhållandet att det fanns en majoritet i utskottet som yrkade avslag på motionen om etableringskontroll. För att inget missförstånd skall råda, var det fler – 8 mot 7 – i utskottet som avstyrkte motionen.

För den skull skall vi nog hålla i minnet att utskottets uppfattning är fullkomligt klar. De regler beträffande differentierade pristillägg som var ett av elementen i 1977 års jordbruksöverenskommelse tog form och fick så

småningom, två år senare, den utformning de nu har. Utskottet har den meningen att sådana brister beträffande detta system inte har framkommit att vi måste ändra på det nu.

När vi nu talar om nödvändigheten att snabbt få åtgärder till stånd för att komma till rätta med överetableringen inom animalieproduktionen. Einar Larsson, är det väl möjligen på det sättet att lönsamhetssituationen i jordbruket just nu är sådan att någon nyetablering eller utökning av de befintliga produktionsenheterna sannerligen inte är det som ligger närmast till hands. För den skull kan det väl hända att frågan om hur man skall komma till rätta med problemet med överetablering mycket väl kan finnas med i en ny jordbruksutredning när den så småningom kommer. Men beträffande den senare har vi inom moderata samlingspartiet den bestämda uppfattningen att det just inte är någonting som trycker på för att få den frågan löst snart. Vi tror att det kan dröja ett och annat år utan någon som helst nackdel.

Anf. 75 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Får jag bara bestyrka det som Arne Andersson i Ljung antyder. Vi har för centerns del varit ensamma om att kämpa för denna tanke. Vi trodde att man måste ha detta instrument i sin arsenal för att kunna styra animalieproduktionen. Det är att beklaga att vi inte kunde få det i mitten av 1970-talet, för då hade vi sluppit den situation vi har nu.

Nu har Lennart Hjelm och hans kamrater föreslagit att detta relativt snabbt skall kunna sättas in. Då säger vi att det är bra, men det kommer litet sent. Skulle det grävas ner i en större utredning blir det för sent. Detta får också vägas in i en sådan kamp för framtiden.

För att inga missförstånd skall kvarstå vill jag ändå än en gång läsa vad utskottsmajoriteten har beslutat. Vi hänvisar till den tidigare hanteringen av denna fråga, då vi förutsatte "att regeringen och övriga berörda samhällsorgan med uppmärksamhet följde frågan och, om så visade sig erforderligt, lade fram förslag till de ytterligare åtgärder som kunde finnas motiverade för att styrningen av produktionsutvecklingen skulle få åsyftad effekt".

Det tycker jag ger en helt klar fullmakt, en accept, till regeringen att exempelvis på grundval av Hjelm's rapport, om man så finner erforderligt, använda detta instrument.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

9 § Rostfria bilavgassystem

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:4 om rostfria bilavgassystem.

Anf. 76 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Hållbara avgassystem kan bespara bilägarna i vårt land utgifter på över 500 milj. kr. Konsumentverket och motororganisationerna har i över tio års tid försökt förmå bilindustrin att utrusta bilarna med hållbara avgassystem. Det är verkligen på tiden nu att något händer. Detta är anledningen till Rune Torwalds och min motion om garanti för avgassystem.

Redan 1976 konstaterade konsumentverket att 60 % av bilägarna årligen reparerade eller bytte bilens avgassystem. I genomsnitt höll ett avgassystem i ett år och åtta månader. Man ansåg också att det från energisynpunkt vore önskvärt med en ökad livslängd på avgassystem och konstaterade att det fanns bra rostfria system som uppfyllde ställda krav.

Säkerligen med förhoppning om att uppnå goda resultat började verket överläggningar med vissa större billeverantörer. Det måste därför vara med sorg som konsumentverket 1980 kunde konstatera att 64 % av bilägarna årligen bytte avgassystem och att livslängden alltså var ännu mindre på systemen än den var 1976.

I samband med att dessa resultat redovisades konstaterade konsumentverket att nio av tio bilägare gärna såg att fabriksnya bilar utrustades med korrosionsbeständiga avgassystem, även om det skulle medföra en viss prisökning på de nya bilarna. Detta borde ha resulterat i att konsumentverket tillstyrkt Rune Torwalds och min motion, men så är tyvärr inte fallet. Det skall i stället inledas nya förhandlingar. Man kan ju tala om tilltro till sin förmåga trots föregående misslyckande.

Yttrandet från Motorbranschens riksförbund, som finns redovisat i handlingarna, förbigår jag med tystnad. Det är generande att sådana åsikter framförs. Utskottet har också helt avvisat förbundets synpunkter.

Motormännens riksförbund, som är det enda som tydligen talar för den enskilde bilägaren, orkar tyvärr inte ända fram. Det gör inte utskottet heller. Det är beklagligt för bilägarna i vårt land.

En ljusning kan dock spåras. Visserligen hänvisar utskottet först till den förhoppning det tidigare haft, att konsumentverkets ansträngningar skulle bli framgångsrika. Nu kan vi konstatera att den förhoppningen ännu inte infriats. Däremot har all debatt och all uppmärksamhet som bl. a. konsumentverkets senaste rapport vällat varit bra. Det finns därför en del som tyder på att de gångna årens ansträngningar kan leda till en lösning.

Vi motionärer ser det som meningslöst att i dag yrka bifall till motionen mot ett enigt utskott, men vi kommer att följa frågan och återkommer om något händer.

Fru talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Rune Torwald (c).

Anf. 77 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Debatten om rostfria avgassystem är ju inte ny. Den har pågått under ett stort antal år, och den har varit ganska ensidig till sin inriktning. Jag respekterar och tycker det är positivt att Kerstin Ekman vill ta till vara konsumenternas intresse. Det kan ibland innebära att vi får lov att ha lagstiftning. Oftast innebär det trots allt någon form av fri konkurrens, men framför allt ett fritt konsumtionsval.

I motionen talas det om att rostfria avgassystem skulle kunna hålla i 12–15 år. Det är nog riktigt om man bara tänker på rostskadorna och uteslutande anser att bilen körs på ett visst sätt, nämligen ganska långa sträckor.

Problemet med rostfria avgassystem är att de inte är något slags frälsningssystem när det gäller att klara avgassystemen i svenska bilar. Ett rostfritt avgassystem blir sprödare, stelare och betydligt lättare att göra mekanisk åverkan på, och det vibrerar också sönder lättare än övriga avgassystem som förekommer på marknaden.

Det har skett vissa förbättringar i avgassystemen. Man har övergått från s. k. svartplåsystem till aluminerade system. Man kommer inom kort att sluta använda svetsade system och övergå till system där man bockar ihop plåten för att på så sätt ytterligare öka livslängden. Hittills har det varit så att alumineringen skadas när man svetsat ihop systemen. Vidare har de svenska körvanorna ändrats under senare år på grund av höjda bensinpriser, så att man kör kortare sträckor. Detta är väsentligt mycket mer påfrestande för avgassystemen.

Näringsutskottet är enhälligt. Man har ånyo velat undvika att få nya svenska särbestämmelser, som i många fall har uppfattats som handelshinder. Vi menar att rostfria avgassystem kan vara en framkomlig väg, men man får inte hänga upp utvecklingen på enbart den typen av avgassystem. Det finns mycket som talar för att bättre avgassystem i framtiden kanske inte kommer att vara av rostfri plåt.

Motionärens krav på en tioårsgaranti lagstiftningsvägen betraktar jag som fullständigt oréalistiskt. Man kan inte lämna garanti på endast *en* komponent i en bil, samtidigt som man inte lämnar någon tioårsgaranti på däck, motor eller kaross. En enda komponent skall hålla oavsett skötsel, körteknik och användande av bilen.

Det finns lösningar på Kerstin Ekmans problem som jag tror kommer inom ett par år. Det innebär i så fall nya typbesiktningssystem för Sverige, vilka då ansluts till de bestämmelser som man håller på att anta inom den europeiska gemenskapen. Det innebär ett kund-order-system på fabrikerna. På fabriken kan man direkt montera på olika tillvalskomponenter som konsumenten vill ha på sin bil. Det är då lätt att ha ett rostfritt avgassystem som ett frivilligt tillval för de bilkonsumenter som så önskar. Det nya typbesiktningssystemet är nödvändigt för att man i Sverige skall kunna klara ett sådant kund-order-system. Annars skulle man få en otroligt stor byråkrati vid typbesiktning av bilar. Förmodligen skulle man bara för rostfritt avgassystem som extra tillval vara tvungen typbesiktiga bilar med kanske två, tre eller fem dörrar, med eller utan elektriska backspeglar, med

olika motoralternativ, med automatisk växellåda och utan automatisk växellåda osv. Det är inte ett realistiskt system. Jag tror alltså att Kerstin Ekmans problem kommer att lösas genom en förändring av typbesiktningsbestämmelserna i Sverige.

Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i dess helhet i näringsutskottets betänkande.

Anf. 78 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Nu är det faktiskt inte bara mitt problem – det är ett problem för alla bilägare i Sverige. Vi får extra kostnader, och det är för att motverka detta som vi har väckt vår motion.

Jag vill bara ta upp något av vad Per Westerberg yttrade. Det sades att man skulle få bättre resultat med de nya system som redan finns. Det var ju vad konsumentverket hoppades på, men det har alltså inte blivit fallet. Omsättningen är nu snabbare när det gäller avgassystem.

Att ha en garantitid för allting vore naturligtvis bra, men det är ju avgassystemen som är den stora förbrukningsartikeln. När det gäller de nya rostfria avgassystemen anför ju konsumentverket i sitt yttrande till näringsutskottet bl. a. att de tidigare problemen nu har lösts, varför man anser att systemen kan fylla sin funktion.

Anf. 79 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag vill redan från början säga att problemen med de rostfria avgassystemen absolut inte är lösta. Det finns problem när det gäller själva materialet. På grund av att materialet är stelare och sprödare finns det betydande risker för vibrationsskador och även mekanisk överkan. Riskerna ökar mer vid rostfria avgassystem än vid system där andra material används. Jag vill säga till Kerstin Ekman att jag tycker att det är nästan patetiskt när folkpartister på nytt ropar på speciallagstiftning bara därför att man tycker att det finns problem med en enda liten sak. Detta problem går att lösa inom en ganska snar framtid, om Kerstin Ekmans partivänner är beredda att medverka till en förändring av typbesiktningsbestämmelserna. Jag vill peka på att det i dag finns nya rostfria avgassystem att köpa i Sverige för nästan alla bilmärken. Är det verkligen så, att detta är ett stort problem, finns det för varje konsument möjlighet att så fort avgassystemet går sönder byta till ett rostfritt system. Detta gör man dock i mycket liten skala, om än ökande.

De aluminerade systemen har givit väsentligt bättre resultat än systemen med svartplåt. Men ändrade körvanor, där den svenske bilisten tenderar att köra mycket korta sträckor, ökar kondensen i avgassystemet och därmed korrosionen. Det innebär problem, och det kan delvis förklara de iakttagelser som Kerstin Ekman har gjort.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
25 november 1981

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:6 om ökat statligt engagemang inom gummiindustrin.

Ökat statligt engagemang inom gummiindustrin

Anf. 80 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få börja med att yrka bifall till motion 389. Jag gör det därför att i näringsutskottets betänkande är tonen inte särskilt vänlig mot gummiindustrin, de sakuppgifter som lämnas är bristfälliga och den verklighetsbeskrivning man gör är tendentiös och sådan att den leder fram till slutsatser som är mindre bra för den svenska gummiindustrin.

Nu är detta inget nytt. Näringsutskottet är konsekvent. I sitt betänkande 1979/80:61, som vi behandlade den 3 och 4 juni i fjol, gick man till verket ungefär på samma sätt. Utskottet upprepar sig nu. Jag skall försöka att avstå från att göra detsamma, och jag ber att få hänvisa intresserade till den debatt som vi förde i juni i fjol och till den långa rad av fråge- och interpellationsdebatter som vi har haft om gummiindustrin under de senaste fem sex åren. Jag vill emellertid gärna, trots min önskan att inte upprepa mig, foga till några kommentarer.

Näringsutskottet tycks nu vilja ställa ut gummiindustrin – eller skall vi kanske säga polymerindustrin – som en väldigt liten industri. Man gör den betydelselös genom att jämföra förädlingsvärdet i denna sektor med hela industrins produktion. Det är inte ens äpplen och päron som man jämför utan lingon och vattenmeloner. Jämförelsen inte bara haltar, den visar också att näringsutskottet inte vill se gummiindustrin som den helt nödvändiga komplementindustri den är för att industrin i stort skall fungera.

Utskottet säger att det under senare år har skett ett flertal omstruktureringar. Det är riktigt. Om detta kunde finnas mycket att säga, men att vara så tyst som utskottet är då man helt avstår från att kommentera det som man själv betecknar som de två största händelserna – nedläggningen av Firestone-Viskafors AB och Goodyear AB – det är verkligen att sätta ljuset under skäppan.

Näringsutskottet är ändå ett näringsutskott, och mot den bakgrunden hade det t. ex. varit mycket intressant att få en kommentar till varför den sysselsättningseffekt som köparen av Firestone-Viskafors ställt i utsikt har uteblivit. I tidigare debatter har jag redovisat min syn på detta, och jag ser ingen anledning att ändra min uppfattning att statsmakternas passiva medverkan till denna affär inte är till fördel för svensk gummiindustri.

När sedan näringsutskottet noterar att i Boråsregionen har man regummersverksamhet och en viss tillverkning av personbilsdäck, är man föga aktuell. Tillverkningen är i dag 600–700 däck per dygn och en ökning är planerad till 2 000. Regummeringen är betydligt mindre. Men hade man utgått från dessa fakta, hade en del slutsatser i betänkandet måst överges, och det är kanske viktigare att stå fast vid dessa.

När det gäller Trelleborg AB säger utskottet att produktområdet nästan uteslutande är industrigummi. Det är också en tendentiös redovisning av

fakta – i vilken avsikt förstår jag inte. Men verkligheten är den, med utgångspunkt i 1980 års omsättning, att industrigummi svarade för 76 % och däck för 13 %. Däcks 13 % låter inte så mycket men är i kronor 162 miljoner. Bara det är en efter svenska förhållanden inte så liten gummiindustri.

Industriverkets utredning är nu avslutad. Därmed är också det halmstrå borta som utskottet tidigare hängt upp ett uppskjutande på. I stället tar man till en annan klassisk variant: man förutsätter att regeringen inom en nära framtid noga överväger behovet av eventuella statliga insatser inom den svenska gummiindustrin. Detta låter i och för sig bra, men det goda förtas av att utskottet fortsätter med att säga att i detta sammanhang bör möjligheterna att bedriva en inhemsk tillverkning av lastbilsdäck uppmärksammas.

Så har då utskottet reducerat den svenska gummiindustrins vara eller inte vara till att gälla en fråga om vi skall ha möjlighet att bedriva tillverkning av lastbilsdäck eller inte. Verkligheten måste vara en annan.

Verkligheten måste också bli en annan, därför att det från departementet har hörts signaler om att det där inte pågår något arbete med anledning av att gummiindustriutredningen avslutats. Man överväger ingenting. För gummiindustrin är detta i och för sig inget nytt.

Så det goda som utskottet kanske tycker sig ha kommit fram till är redan borta, lika borta som tunga delar av den svenska gummiindustrin. Skall resterna inte försvinna de också, så måste staten agera. Utskottet är passivt. Motionen pekar på en väg, en väg som är klart bättre än utskottets.

Jag ber därför, fru talman, att få yrka bifall till motionen. Jag gör det inte minst därför att gummiindustriutredningens slutrapport inte har remitterats. Varför det inte har skett – det räknar jag med att utskottets talesman kommer att reda ut i den kommande debatten.

Anf. 81 KARL BJÖRZÉN (m):

Fru talman! Den motion som Per Olof Håkansson nu har talat om är praktiskt taget likalydande med den motion som han tillsammans med några partikamrater väckte ett år tidigare. Den motionen avslogs, som han själv nämnde, av kammaren våren 1980 på förslag av ett enhälligt näringsutskott.

Jag vill poängtera att näringsutskottet även beträffande den upprepade motionen i år är enhälligt. Den kritik som Per Olof Håkansson riktat mot utskottet drabbar sålunda hans egna partikamrater i utskottet i samma utsträckning som utskottets övriga ledamöter.

Jag kunde därför med hänvisning till vad utskottet har skrivit i sitt betänkande nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag skall försöka kommentera några av de synpunkter som Per Olof Håkansson framförde och om möjligt lämna svar på någon fråga.

Han beskyller utskottet för att göra en tendentiös beskrivning av verkligheten, bl. a. därför att utskottet sagt att Trelleborg huvudsakligen sysslade med industrigummi. Han ansåg att vi borde ha påpekat att man även

Onsdagen den
25 november 1981

*Ökat statligt engagemang inom
gummiindustrin*

sysslade med däck till 13 %. Jag tycker att det är en mycket liten detalj i sammanhanget.

Per Olof Håkansson påpekar också att man nu gör fler däck i Borås än vad som framgår av utskottets beskrivning. Det är väl ingenting att vara ledsen över, det är väl bara bra. Utskottet gör naturligtvis inte några särskilda utredningar om dagsläget, utan man grundar sitt ställningstagande på de rapporter som man får, i det här fallet industriverkets rapporter. Och om utvecklingen har varit till det bättre beträffande däckstillverkningen i Borås har vi väl alla anledning att vara glada över det.

Per Olof Håkansson sade också att utskottet reducerat gummiindustrins vara eller icke vara till en enkel fråga om möjligheten att framställa lastbilsdäck. Så är ju alls inte fallet. Det är enkelt att läsa slutklämmen i utskottets betänkande; då ser man att detta inte stämmer med verkligheten. Utskottet framhåller nämligen betydelsen av att "samhället noga följer utvecklingen inom gummiindustrin" och förutsätter att regeringen "noga överväger behovet av eventuella statliga insatser". Att lastbilsdäcken särskilt framhålls beror på att överstyrelsen för ekonomiskt försvar speciellt har nämnt den sidan och förklarat att man senare kommer med en särskild plan beträffande alla typer av gummidäck.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 82 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Fru talman! Vi motionärer vill två saker. I den första att-satsen begär vi ett ökat statligt engagemang i gummiindustrin. Det har, såvitt jag kan se, utskottet inte alls behandlat. Vad man har behandlat är den andra att-satsen, där vi tar upp frågan om ett program för den svenska gummiindustrin. På den punkten måste utskottet bestämma linje i argumentationen. Om man står fast vid det man säger, att gummiindustriutredningen har ett värde, måste jag notera det faktum att den inte har remitterats. Den betyder alltså ingenting i departementet. Från riksdagens upplysningstjänst har jag fått en skriftlig dokumentation som lyder så här:

Industridepartementets branschenhet, som mottagit rapporten, har ej sänt den på remiss. Anledningen sägs vara att den ej innehåller konkreta förslag som kan ligga till grund för proposition till riksdagen. Inom departementet pågår f. n. heller inget propositionsarbete i ärendet.

Motsvarande signaler har jag fått också från andra håll, som alltså helt klart bekräftar att det f. n. inte pågår något propositionsarbete inom departementet.

Det är mot denna bakgrund, fru talman, man skall läsa utskottets förutsättande, ett förutsättande som faller platt till marken då verkligheten är som den är.

Då så stora nedskärningar har skett under bara de senaste åren inom den svenska gummiindustrin, som sannolikt kommer att bli utsatt för fortsatta omvälvningar, tar näringsutskottet på sig ett mycket stort ansvar, om det inte seriöst granskar önskemålet om ett program för denna industri. Det som sker och har skett kan i och för sig vara riktigt, men ingen vet om det stämmer med

den utveckling som vi egentligen vill ha, eftersom vi saknar ett program att stämna av emot. Det är mot den bakgrunden jag har yrkat bifall till motionen.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Anf. 83 KARL BJÖRZÉN (m):

Fru talman! Jag betvivlar inte att det är riktigt som Per Olof Håkansson säger, att det inte pågår någon propositionsskrivning i departementet. Det är väl också riktigt att utskottet inte särskilt har berört frågan om ökat statligt engagemang. Men om man läser mellan raderna kan man lätt dra den slutsatsen av utskottets avstyrkande av motionen, att det är utskottets uppfattning, på grundval av den rapport det har fått från bl. a. industriverket och överstyrelsen för ekonomiskt försvar, att det inte finns särskilda skäl att nu hos regeringen begära några ytterligare statliga insatser.

Jag kan förstå om Per Olof Håkansson efter fjolårets debatt är litet besviken över att vi är i den situation där vi är i dag. Utskottets talesman i fjol uttryckte sig ju på ett sådant sätt att det kunde inge vissa förhoppningar hos motionärerna. Men att utskottet i år inte ställer sig välvilligare till motionärernas önskemål beror på det material som har kommit på bordet i form av industriverkets senaste rapport i år. I den påpekas att olika myndigheters uppfattning är att industrins situation "inte är mer bekymmersam än situationen för övrig tillverkningsindustri samt att den inte är särskilt branschanknuten". Jag kan beklaga rådande situation, men jag tror inte att ett bättre resultat uppnås genom att vi bifaller motionen. Den andas – och då talar jag inte å utskottets vägnar utan å mina egna – en övertro på fördelarna med statliga ingripanden. Vi har ju här i höst att behandla en lång rad framställningar om statliga kapitaltillskott till industrin – LKAB, SSAB, Neb, varven, Svenska Petroleum och Luxor. Vi vet också att det kommer fler bakom hörnet, t. ex. ASSI och Eiser.

Den som dessutom läser Statsföretags senaste delårsrapport och finner de negativa sifferredovisningarna i den tror jag inser, att det finns anledning att betvivla att bättre resultat uppnås genom ökat statligt engagemang.

Anf. 84 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Fru talman! Jag är den förste att erkänna att näringsutskottet har många viktiga och svåra fragor att handlägga. Men vad vi i dag har att diskutera och fatta beslut om gäller gummiindustrin. Jag tycker alltså att vi skall hålla oss till den fråga som står på dagordningen.

Karl Björzén talade om vad som står om bl. a. gummiindustrin i industriverkets senaste rapport. Men vad har det lett till? Det vore bra om utskottet till nästa år bestämmer sig för om denna rapport har något värde eller ej. Det går inte att å ena sidan, som departementet gör, säga att den inte har något värde och å andra sidan, som utskottet försöker göra, säga att man skall göra överväganden med utgångspunkt i den.

Till sist, fru talman, rekommenderar Karl Björzén mig att läsa mellan raderna, och det kan jag också göra. Men det är egentligen inte jag som skall läsa mellan raderna, utan det bör industriministern göra. Han tillhör ju dem

Ökat statligt engagemang inom gummiindustrin

*Ökat statligt engagemang inom
gummiindustrin*

som i några fall – jag tänker speciellt på Landskronafallet – inte ens har haft förmåga att läsa vad riksdagen har beslutat. Att då begära att jag skall läsa mellan raderna, det är att ta i.

Anf. 85 KARL BJÖRZÉN (m):

Fru talman! Vad jag kan minnas har jag inte sagt att industriverkets rapport skulle sakna värde. Inte heller vet jag om någon myndighet har sagt så. Naturligtvis har den rapporten ett stort värde, för den beskriver ju gummibranschens situation. Rapporten visar att situationen är något annorlunda än man uppfattade den för ett och ett halvt år sedan, när det var högaktuellt att lägga ned driften vid två stora gummiindustrier.

I denna kammare reses från socialdemokratiskt håll ofta krav på planer och utredningar av olika slag. Också i föreliggande motion framförs ett krav om ett program för gummiindustrin. När nu utskottets socialdemokratiska ledamöter i detta fall inte har stött förslaget om upprättande av ett program, så kan väl Per Olof Håkansson därav dra slutsatsen att man har vägt gummiindustrins problem mot andra branschens problem samt funnit att det inte just nu finns skäl att kräva ytterligare statliga insatser och program för den industrin.

Anf. 86 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Fru talman! Jag tycker för det första att Karl Björzén skall stå för utskottets uppfattning och inte försöka krypa bakom en minoritet som finns i utskottet.

För det andra sägs det att vi skall diskutera om industriverkets rapport har ett värde. Visst har den i sig ett värde, men dess reella värde ligger enligt min uppfattning i om den kan leda till ett resultat. Jag har dragit slutsatsen att något politiskt värde – något resultatvärde – inte ligger i rapporten, eftersom man bildligt talat har lagt den i lådan i departementet.

Jag noterade med rätt stor tacksamhet att Karl Björzén talade om vad som skedde för ett och ett halvt år sedan, precis som om han menade: I hade vi då vetat vad som skulle komma att ske, hade vi i och för sig kunnat tänka oss att bifalla motionen. Men svensk gummiindustri är ju föga betjänt av att vi i dag kan konstatera faktum. När det fanns människor som försökte varna för utvecklingen ville man inte ens gå in på saken i betänkandet. I dag säger man att om vi hade gjort så och så för ett och ett halvt år sedan, hade det varit bättre. Det är svensk gummiindustri inte betjänt av.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1980/81:389 av Per Olof Håkansson m. fl., bifölls med acklamation.

11 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1981/82:7 om ändringar i banklagstiftningen (prop. 1981/82:23)

Vad utskotten hemställt bifölles.

12 § Utlänningslagen m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:3 om utlänningslagen m. m.

Anf. 87 ALLAN EKSTRÖM (m):

Fru talman! Utlänningar begår brott i vårt land i förhållandevis stor utsträckning. Medan antalet kyrkobokförda utlänningar år 1979 utgjorde 4,6 % av vår befolkning, utgjorde deras andel av samtliga brott för samma år ej mindre än 11,3 %.

Beträffande mycket allvarliga brott var andelen än mer oroväckande. För grovt narkotikabrott var andelen 17,1 %, för mord och dråp 22,3 %, för grovt rån 44,1 % och för doblteri 73,3 % – för att nämna några siffror. Bakom dessa siffror döljer sig med andra ord narkotikasmuggling i organiserade former, narkotikaförsäljning i stora partier, organiserad spelverksamhet, genomförande av väpnade rån samt organiserat utnyttjande av svenska kvinnor i prostitution. – Mina uppgifter har jag hämtat från docenten Göran Elwin i en artikel i Svenska Dagbladet den 7 oktober 1980.

Att påståendet att utländska medborgare begår brott i betydligt större utsträckning än svenskar är riktigt bekräftas också i en rapport från BRÅ 1980:3. Enligt denna rapport utgjorde kategorin utlänningar drygt 17 % av samtliga som misstänktes för brott år 1978.

En utlänning som vistats här i vårt land i mer än tre år – före den 1 juli 1980 i mer än fem år – kan inte utvisas på grund av brott, om det inte föreligger synnerliga skäl för utvisningen. Även den som vistats här kortare tid än tre år kan i vissa situationer undgå utvisning. För nordbor är tidsgränsen i stället två år.

Reglerna för utvisning är ett uttryck för den hos oss djupt rotade uppfattningen att en utlänning för att få vistas i vårt land lojalt måste underordna sig vårt samhällssystem och lyda vår rättsordning. Bryter han mot dessa villkor, bör han därför ha förverkat sin rätt att bo kvar här. Den som missbrukar vår gästfrihet är värd att mista den – en omskrivning av den gamla domarregeln, att den som missbrukar sin frihet är värd att mista henne.

Denna värdering är också en klar fördel för alla de utlänningar som är laglydiga och som vill rota sig i Sverige. Jag vill, fru talman, gärna nämna att jag – efter det att jag väckte den motion som utgör anledningen till utskottets betänkande – på den här punkten fått motta brev även från invandrare som bekräftat riktigheten av dessa argument, nämligen att det är till fördel för

dem att slippa bli identifierade med sina kriminella landsmän.

Räcker då inte utvisningsgrunden "synnerliga skäl" för att kunna avlägsna grova förbrytare? Att märka är då att det är åklagaren som har bevisbördan, dvs. det är han som skall bevisa att rekvisitet "synnerliga skäl" är uppfyllt.

Efter ett nytt rättsfall från högsta domstolen föreligger det osäkerhet på denna punkt. Målet gällde en utlänning – en turkisk medborgare, som hade kommit till Sverige år 1975 som turist och som därefter kommit att stanna i landet. År 1976 hade han gift sig med en landsmaninna, med vilken han fick två barn. Den 19 augusti 1979 gjorde han sig skyldig till mord. Som framgår saknade utlänningen rötter i och anknytning till vårt land i egentlig mening. Medan tingsrätten och hovrätten förordnade om utvisning, ansåg högsta domstolen – med siffrorna 3 mot 2 – att rekvisitet synnerliga skäl ej var uppfyllt. HD uttalade i sin dom av den 17 juli 1980 att det av förarbetena till den nya utlänningslagen, som alltså trädde i kraft den 1 juli 1980, framgick att det varit en allmän strävan bakom reformarbetet att begränsa möjligheterna att avlägsna en utlänning i samband med att han döms för brott. Domen är refererad i Nytt juridiskt arkiv 1980, s. 407.

Som jag nämnde krävs synnerliga skäl för utvisning då tidströskeln tre år uppnåtts. Därav följer att det skall krävas mindre för att utvisa den som vistats i Sverige kortare tid än tre år. Även i denna situation har den nya lagen emellertid skapat osäkerhet i rättstillämpningen. I ett annat nytt rättsfall gällde frågan utvisning av en tjeckisk medborgare, som kommit till Sverige illegalt år 1977 tillsammans med sin hustru och tre av makarnas sex barn. Under sommaren 1979 dömdes utlänningen till skyddstillsyn för stöld och häleri. Några månader senare stal han i ett varuhus en handväska ur en kundkorg som innehöll pengar, bankbok och identitetshandlingar. Han hade till största delen levt på socialhjälp. Tingsrätten och hovrätten dömde utlänningen till utvisning för en tid av fem år, medan HD, genom dom den 19 februari 1981, upphävde utvisningen. Rättsfallet återfinns i Nytt juridiskt arkiv 1981, s. 327.

Vårt land måste ha förmåga och medel att försvara sig gentemot den våg av brottslighet som den omfattande invandringen hit haft i släptåg. Här har jag säkert det stora flertalet svenskar bakom mig. Ett effektivt utvisningsinstitut kommer också att ha en betydligt större avskräckande verkan än vad fallet är beträffande övriga påföljder.

Jag föreslog därför i min motion den ordningen, att en utlänning som begått ett allvarligt brott skall utvisas ur Sverige, om inte utlänningen kan åberopa alldeles särskilda skäl för att likväl få kvarstanna. Man kan uttrycka det så, att utlänningen utvisar sig själv genom att begå brott. Anknytningen till vårt land kommer även med min lösning att få betydelse – det vill jag betona.

Här vill jag, fru talman, få påpeka att jag ser en stramare inställning till frågan om rätten för kriminella utlänningar att få stanna kvar i vårt land som ett led i ett större sammanhang, nämligen nödvändigheten att bekämpa dagens brottslighet i stort med större allvar och fasthet än hittills skett.

Brottsutvecklingen är skrämmande. Under år 1980 polisanmälades 864 019 brott, en ökning från 1979 med 14 %. Misshandelsbrotten uppgick till inemot 25 000, en ökning med 6 %. Inom detaljhandeln steg antalet snatterier med 11 %. Det lär f. ö. stjälas i våra affärer för inemot 1 miljard kronor, ett belopp som vi alla får vara med att betala i sista hand. Antalet narkotikabrott uppgick till nära 55 000. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen.

Ett enigt utskott har avstyrkt bifall till motionen med hänvisning till att den nya lagen tillämpats så kort tid. Jag beklagar detta från synpunkten av en så effektiv brottsbekämpning som möjligt. Kriminella utläningar bör inte få en fristad i Sverige – det är inte ett nationellt intresse. Mot ett enigt utskott kämpar dock, fru talman, även gudarna förgäves. Jag finner det därför meningslöst att framställa något yrkande. Men jag beklagar än en gång utskottets ställningstagande.

Anf. 88 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Först vill jag säga till Allan Ekström att alla invandrare som finns i Sverige, dvs. de som är hederliga medborgare, också är tacksamma för att de kriminella elementen bland dem straffas och utvisas. De är medvetna om att denna verksamhet är en belastning som indirekt drabbar alla invandrare.

Men jag tror inte att den framställning som Allan Ekström gör hjälper just denna uppfattning. I sin framställning rör han sig med två begrepp, och hela den statistik han redovisar bygger på två begrepp. Dels är det begreppet "utläningar", och det innefattar alla dem som under kort tid kan vistas i landet med turistvisum och alla dem som inbegrips i definitionen "internationell brottslighet". Dels rör han sig med begreppet "invandrare". Jag vet inte om det är en medveten sammankoppling eller aningslöshet som ligger bakom Allan Ekströms framställning. Men i vilket fall som helst anser jag att han i hederlighetens namn och för att just undanröja misstankarna mot de hederliga invandrare som finns och arbetar här i landet borde tala litet mer om vilka utläningar det är som begår brott när han gör den statistiska framställningen. Är det utläningar i allmänhet inkl. "den internationella brottsligheten", eller är det invandrare bosatta i Sverige?

Fru talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 3 behandlas en rad förslag med anknytning till utlänningslagen, framställda av vpk-gruppen i en partimotion. Jag tar här upp och kommenterar utskottets behandling av dessa förslag i den ordning som de tas upp i betänkandet.

Först gäller det frågan om den assyrisk/syrianska gruppens ställning och det beslut om särbehandling av denna grupp som regeringen fattade 1976. Detta var ett beslut tillkommet i panik, med rättsliga och praktiska konsekvenser, som man borde ha insett, men som man inte tog hänsyn till från regeringens sida. Vpk delar uppfattningen att de som tillhör den assyrisk/syrianska gruppen, som grupp betraktad, inte kan anses som flyktingar enligt FN:s flyktingkonvention. Däremot är det otvivelaktigt så, att det inom gruppen finns många som fyller kriterierna för flyktingskap, både från politisk och från humanitär utgångspunkt. Som utskottet redovisar

har också en del av de assyrier/syrianer som på dessa grunder sökt uppehållstillstånd här i landet fått detta, medan andra har förpassats.

Det problem som vi har velat peka på är att regeringens beslut från 1976 provocerade fram en behandling av den assyrisk/syrianska gruppen, vilket har inneburit att en objektiv och allsidig behandling av ärendena i många fall har åsidosatts. Vi hävdar således att det finns ett antal fall där assyrier/syrianer har förpassats eller avvisats vid gränserna, när de rätteligen borde ha fått stanna här i landet. Vi hävdar också att orsaken till dessa felaktigheter står att finna i det förhastade regeringsbeslutet från 1976. Vi påstår inte att det är många som på detta sätt har förvägrats sin rätt, men bara det faktum att det har förekommit och att personer genom svenska myndigheters beslut har utsatts för livsfara, visar entydigt att 1976 års beslut måste upphävas.

Jag vill i det här sammanhanget också göra ett annat påpekande. Det har hänt, och det gäller speciellt den assyrisk/syrianska gruppen, att barn och ungdomar har förpassats ur landet, utan att några som helst garantier har funnits för att de vid framkomsten har kunnat få ens elementär tillsyn och omvårdnad. De har således utsatts för uppenbara och stora risker. Detta sätt att behandla barn och ungdomar strider mot annan svensk lagstiftning, nämligen den barnavårdslagstiftning som skall garantera alla barn och ungdomar som vistas här i landet trygga och gynnsamma levnadsvillkor. Denna lagstiftning gör inga undantag på grund av nationalitet, utan det är vistelsen som är avgörande. Enligt min uppfattning strider det mot andan i den svenska barnavårdslagstiftningen att riskera barns och ungdomars trygghet och hälsa vid en förpassning ur landet.

Visumtvånget vid turkiska medborgares inresa till Sverige utgör också en diskriminering som har skapat stora problem. Det står i dag klart att det inte finns några skäl att upprätthålla detta, och det bör därför avskaffas.

I vad gäller frågan om att inrätta ett lokalkontor för FN:s flyktingkommisariat i Sverige kan jag med tillfredsställelse notera att man kan se fram emot en lösning på det problemet. Jag vill bara i det sammanhanget framhålla att det förefaller naturligt att ett sådant lokalkontor förläggs till Sverige som neutralt land och ett land som genom åren tagit emot många flyktingar.

Även på ett par andra punkter har vpk:s ståndpunkter vunnit gehör i utskottet. Den ena gäller situationer där barn placeras i häkte. Det har under senare tid hänt flera mycket uppmärksammade sådana fall. Vad man nu kan säga är att man inte borde ha tillåtit det att gå så långt, innan man vidtog några åtgärder. Den andra punkten gäller polisens ansvar vid avlägsnandebeslut, där vpk:s ståndpunkter är att polisen har alltför stora befogenheter vid handläggningen av de enskilda fallen. En rättelse härvidlag, som utskottet aviserar, är naturligtvis välkommen, men inte tillräcklig.

Vpk-motionen behandlas f. ö. mycket summariskt av utskottet. Man nöjer sig med att konstatera att det är samma krav som vi reste i samband med propositionen om den nya utlänningslagen. Det hade varit en fördel om utskottet handlagt sin uppgift litet mer seriöst och försökt att något studera utvecklingen på området för att utröna i vad mån det finns fog för den kritik som vpk riktar. Anledningen till att vi på nytt väckt motionen är nämligen att

vi anser den nya utlänningslagen vara behäftad med oacceptabla brister. Utvecklingen har också visat att vi har rätt på den punkten. Det skulle vara möjligt för mig att räkna upp ett stort antal fall som visar dels att den nya utlänningslagen har undergrävt rättssäkerheten, dels att det i skydd av denna lag har utvecklats en praxis som undergräver Sveriges anseende som ett land med en generös och ur demokratisk synpunkt korrekt flyktingpolitik. Jag skall emellertid avstå från att göra en sådan uppräknin, eftersom jag nyligen i en interpellationsdebatt med invandrarministern hade tillfälle att göra utförliga exemplifieringar.

I dagarna har vi emellertid i massmedia kunnat följa ett nytt fall, som tydligt och klart visar att det var ett misstag att avskaffa den s. k. återbrytningsrätten. Det handlar om en chilensk flykting, som efter regeringsbeslut skulle förpassas ur landet. Nya fakta kom i dagen, och fallet rönste stor offentlig uppmärksamhet. I det läget kan regeringen inte upphäva ett beslut som den fattat på uppenbart felaktiga och otillräckliga grunder, utan det hela är avhängigt av att polismyndigheten behagar återförvisa ärendet till invandrarverket för ny prövning. I det här fallet sker det nu en omprövning. Men man ställer sig oroligt frågan: Vad skulle ha hänt, om inte just den här personen hade haft vänner i Sverige, som förmått väcka uppmärksamhet för hans sak? Hade hans ärende ändå blivit omprövat? Jag tvivlar på det, och det finns många andra som tvivlar på det. Detta tvivel utgör en mycket allvarlig kritik mot rättssäkerheten vid handläggningen av flyktingärenden.

Antalet ärenden om arbets- och uppehållstillstånd som förs upp till regeringen för prövning har ökat mycket kraftigt under senare år. Detta orsakas av två förhållanden, dels det skärpta läget för de demokratiska krafterna på olika håll i världen, dels den påtagligt ökade restriktiviteten från svenska myndigheters sida. Enligt nyhetsutsändningarna i dag vill regeringen med ökningen av antalet ärenden som motiv helt avbörda sig handläggningen av dessa ärenden. Den vill således ta ytterligare ett steg i samma riktning efter upphävandet av återbrytningsrätten.

Den samlade bilden av regeringens handlande blir allt klarare. Man vill försvåra möjligheterna för flyktingar att komma till Sverige. Men man vill inte att ansvaret för denna politik skall falla direkt på regeringen. Det finns benämningar för sådant handlande, benämningar som inte är hedersamma.

Fru talman! Rätten till återbrytning bör på nytt införas i utlänningslagstiftningen.

Vpk har i flera år krävt att rätten till offentligt biträde måste innefatta alla som påstår sig vara flyktingar och vid alla typer av avvisningar. Erfarenheter har visat att dessa fall till övervägande del är mycket grannliga. Alltför många förhör och utredningar är summariska och utelämnar väsentliga fakta. Därför är misstagen i dessa ärenden vanliga. Det hör till ett rättssamhälles skyldigheter att upprätthålla sådana rutiner att vars och ens sak kan bli föremål för en rättvis bedömning. Det förutsätter att det alltid bör finnas tillgång till offentligt biträde i flyktingärenden.

Onsdagen den
25 november 1981

Utlänningslagen
m. m.

Vi har också skarpt kritiserat systemet med nöjdförklaringar. Jag fick nyligen höra talas om ett fall, där ett äkta par med ett litet barn kom hit till Sverige från Chile. Polisen upplyste makarna på otillräckliga och felaktiga grunder att de inte skulle komma att få uppehållstillstånd. De såg då för sig en framtid som mycket väl kunde sluta i ett chilenskt koncentrationsläger. De fick också uppfattningen, att om de förklarade sig nöjda med avvisningen, skulle det finnas en möjlighet för deras lilla barn att få stanna i Sverige. Jag vet inte hur de kan ha fått denna uppfattning, men de fick den. Därefter har denna nöjdförklaring spelat en avgörande roll i ärendets handläggning. De faktiska omständigheterna var i detta fall sådana, att nöjdförklaringen avgavs under press, och en sådan handling bör inte tillmätas något som helst rättsligt värde. Det är i det sammanhanget ointressant om polismyndigheten ens var medveten om den press makarna var utsatt för.

Nöjdförklaringen är ett exempel på hur en bestämmelse kan utformas utan hänsyn till de förhållanden som gäller för den som är föremål för bestämmelsen. Självfallet är det inte riksdagens mening att denna nöjdförklaring skall fungera som ett utpressningsmedel. När det praktiska utfallet visar sig vara sådant, är det därför riksdagens skyldighet att ändra på denna bestämmelse.

Jag har tidigare vid flera tillfällen ansett mig tvingad att ta upp frågorna om anknytningsinvandring till debatt här i riksdagen. Skälet har varit de groteska konsekvenser som nuvarande lagstiftning och praxis har lett till. Människor tvingas kvar i ohållbara äktenskap. Det är snart omöjligt för människor som bor här i Sverige att etablera varaktiga förbindelser med människor från andra länder. Det har också visat sig vid de debatter vi haft här i riksdagen i frågan att ingen som gör anspråk på att besitta någon grad av sans och förnuft egentligen kan försvara nuvarande praxis på området. Människor som har både arbete och bostad här i landet och har haft det i årtal blir utkastade därför att ett äktenskap spricker. Kvinnor som lämnats ensamma med sina barn berövas hela sin sociala grund och utvisas till en synnerligen osäker framtid. Kan det verkligen vara så att riksdagen ställer sig bakom en politik som får sådana konsekvenser? Det är uppenbart att arbetsmarknadsutskottet har gjort det.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk-motion 1980/81:1065.

Anf. 89 ALLAN EKSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att Alexander Chrisopoulos delar min uppfattning, att det är till fördel för de lojala invandrarna, som utgör merparten av alla utlänningar, att inte bli identifierade med kriminella landsmän. Min statistik avser såväl invandrare för sig som utlänningar i en enda grupp. Jag försökte noggrant skilja på detta genom att tala å ena sidan om kyrkobokförda utlänningar – det var den första delen av min statistik – och å andra sidan om utlänningar i allmänhet som en särskild kategori.

Anf. 90 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Allan Ekström har rätt när han säger att invandrarna är angelägna om att den kriminalitet som bedrivs av utländska medborgare skall stoppas så fort som möjligt. Jag kan hänvisa till en konsekvent politik som drivs av olika invandrarorganisationer, vilka systematiskt arbetar mot sådan brottslighet.

Men jag tror inte att invandrarna i Sverige är betjänta av en sådan framställning som Allan Ekström har kommit med, där man dels tar upp siffror för utläningar som är kriminella, dels talar om brottslighet som bedrivs av alla utläningar, dels gör en sammankoppling med invandringen och säger att den våg av brottslighet som förekommit i samband med den omfattande invandringen har inneburit just det resultat som han tar fram.

Om man inte gör preciseringar så uppmuntrar man de rasistiska tendenser som finns f. ö. i samhället.

Anf. 91 LAIHA EXNER (s):

Fru talman! Vi socialdemokratiska ledamöter i utskottet har inte någon reservation till detta betänkande, men vi vill ändå göra ett par viktiga markeringar innan vi går till beslut.

Den individuella prövningen av flyktingskap och politisk asyl har aktualiserats av Evert Svensson. Den frågan har engagerat människor över hela vårt land. Jag vet att denna frågas ursprungliga källa, särbehandlingen av assyrier/syrianer, har sårat många människors inneboende känsla för rättvisa och humanitet. De långa handläggningstiderna av tillståndsärenden och fängsligt förvar, särskilt förvaring av barn i avvaktan på verkställighet av utvisningsbeslut, är det ytterst angeläget att få ändring på.

Dessa frågor får inte långhalas eller begravas i några mammututredningar, utan de måste snabbt behandlas, om Sverige i fortsättningen skall vara värdigt beteckningen "landet med human flyktingpolitik". Vi måste, enligt vår uppfattning, vara måna om denna policy.

Den andra fråga som jag vill beröra med några ord är frågan om utvisning på grund av brott, som behandlas i detta betänkande. Vi socialdemokrater har fortfarande samma inställning i denna fråga som vi hade år 1980. Vi tar kraftigt avstånd från den internationella brottsligheten, som i allt högre grad söker sig till Sverige och drabbar både infödda svenskar och här i landet bosatta invandrare. Men eftersom lagen är endast ett år gammal har vi inte velat reservera oss, utan anser att regeringen måste följa utvecklingen noga och vidta erforderliga åtgärder.

Jag vill ändå balansera all den dystra statistik som nämns i betänkandet med ett citat ur en artikel skriven av advokaten Hans Göran Franck. På frågan om invandrare är mer kriminella än svenskar svarar han:

"Nej, man kan verkligen inte säga att invandrarna är mer brottsliga än svenskarna. Det är visserligen riktigt att utländska medborgare är överrepresenterade i förhållande till sin andel av folkmängden. Men det finns så många faktorer som spelar in.

Utläningar blir sannolikt anmälda i betydligt större utsträckning än

svenskar. Det är också troligt att utlänningar inte sällan blir provocerade till våldsbrott genom trakasserier, mobbing, glåpord som 'svartskallar' med mera.

Andra orsaker kan vara att arbetslösheten särskilt bland de unga är betydligt högre bland invandrarna, att de har en sämre utbildning, att de mest bor i storstadsområden där brottsfrekvensen är högre.

Den svenska forskaren Britt Sveri har uttalat att det som är uppseendeväckande med invandrarnas brottslighet är att den inte är högre. Med tanke på deras sociala och kulturella underläge i Sverige är det anmärkningsvärt att de allra flesta sköter sig klanderfritt. Det är trots allt bara en på hundra av alla utlänningar över 15 år som begått ett grövre brott."

För att göra denna statistik lättförståelig vill jag nämna, att år 1977 begicks 5 361 brott av utländska medborgare, samtidigt som vi hade 298 000 utländska medborgare mellan 15 och 100 år bosatta i Sverige. Alltså: 292 500 skötte sig, men de väcker ingen uppmärksamhet.

Med detta vill jag ha sagt, att samtidigt som vi tar avstånd från organiserad kriminalitet, så är det viktigt att se de rätta relationerna och mekanismerna och förhindra uppkomsten av sådant som föder kriminalitet bland våra ungdomar och vuxna.

Anf. 92 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Det betänkande från arbetsmarknadsutskottet som vi behandlar nu och som tar upp ett antal motioner om utlänningslagen är enhälligt. Jag uppfattar den enhälligheten som ett uttryck för att det finns en god portion samstämmighet i Sveriges riksdag när det gäller hur utlänningsfrågor skall behandlas. Det tycker jag är värdefullt.

Men självfallet finns det utrymme för olika uppfattningar i enskilda frågor, och det har också visat sig här i debatten. Jag skall kommentera några av de saker som förts fram i den.

Först Allan Ekströms motion och anförande, som gäller utvisningsmöjligheterna. Jag skall inte gå in och diskutera de enskilda exempel som Allan Ekström tog upp – jag har inte förutsättningar att bedöma de enskilda fallen eller vilka motiv som kan ha funnits bakom de domar som redovisades. Det fordras naturligtvis en mera djupgående analys än vad man kan göra här från riksdagens talarstol för att riktigt kunna analysera dem.

När man redovisar den typ av statistik som Allan Ekström förde fram tycker jag att det ändå är viktigt att betona det som också bl. a. Lahja Exner har betonat. Först och främst vill jag säga att trots allt är alltså 99 % av alla invandrare i Sverige hederliga, laglydiga människor, och det är viktigt att vi inte här bidrar till att sprida någon uppfattning om att det skulle råda något annat förhållande än detta. Invandrare är över lag mycket hederliga och laglydiga människor. Men sedan finns det naturligtvis bland dem också brottslingar, och den andelen råkar vara något högre.

Jag tror också att det, när man ser den här frågan i förhållande till den nu aktuella gränsen för utvisningsrätt, kan finnas anledning att fundera på hur stor andel av de grövre brottslingarna bland invandrarna som har bott i

Sverige mer än tre år och berörs av förändringen. Jag vågar misstänka att ganska många av de här fallen gäller personer som har bott i Sverige kortare tid än tre år.

Men oavsett allt detta är det helt klart att det råder en bred enighet om att utländska medborgare som begår grova brott i Sverige inte skall få stanna kvar här. Det finns alltså inga delade meningar på den punkten.

Jag vill gärna anknyta litet grand till vad vi sade när vi införde nya regler 1980. Då togs det i arbetsmarknadsutskottets betänkande in ett citat ur propositionen, vilket i sin tur var ett referat av synpunkter framförda av utlänningslagkommittén, som ju var den som föreslagit att man skulle sänka tidsgränsen efter vilken det krävs synnerliga skäl för att bli utvisad:

”Sammanfattningsvis anför kommittén att brott mot person, såsom mord och dråp samt svåra integritetskränkningar, självfallet utgör en även i detta sammanhang ytterst allvarlig brottslighet. Organiserad brottslighet, där gärningsmännen systematiskt med olika metoder skaffar sig själva en ekonomisk vinning på enskildas eller på samhällets bekostnad, bör enligt kommittén också höra hit. Kommittén syftar på bl. a. ekonomiska brott såsom skatte- och gäldenärsbrott av allvarligare art. Även brottslighet som medför stora skadeeffekter, t. ex. grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika, räknas in i samma kategori. Dessa allmänna bedömningar, som har lämnats oemotsagda av remissinstanser, framstår för mig”, säger föredragande statsrådet. ”i princip som välgrundade.”

Det innebär att enligt vad föredragande statsrådet då sade och utskottet instämde i skall den här typen av grova brott föranleda utvisning ur Sverige även efter tre års vistelse här.

Jag tänker inte nu efter bara ett år ge mig in på en bedömning, huruvida de intentioner som vi hade när lagändringen gjordes verkligen har fullföljts, men jag förutsätter naturligtvis att så är fallet. Dock är det givet att vi måste följa utvecklingen noggrant. Även det förutskickades av utskottet, då lagen antogs. Skulle det efter något längre tids erfarenhet än den vi nu har visa sig att lagtillämpningen inte är sådan som vi förutsatte att den skulle bli när vi stiftade lagen, får vi naturligtvis se till att lagen ändras.

Alexander Chrisopoulos tog upp de krav som framförts i vpk-motionen. Han klagade över att utskottet hade avfärdat motionen litet summariskt. När det efter bara ett år återkommer identiskt likadana motionsyrkanden, må det väl vara förståeligt att utskottet inte upprepar hela den argumentation som användes för att avvisa yrkandena året innan. Vi måste också ta litet hänsyn till riksdagens arbetsförhållanden och inte ägna oss alltför mycket åt upprepanden vare sig i motioner, i utskottsarbetet eller i debatter här i kammaren.

Därför, fru talman, tänker jag inte heller nu gå in på alla enskildheter i vpk:s motion utan hänvisa till arbetsmarknadsutskottets betänkande 1980 och till den debatt som vi förde i kammaren i samband med behandlingen av det. Inte desto mindre måste jag ta upp vissa frågor, eftersom det uppenbarligen föreligger en del missförstånd.

En sådan fråga gäller behandlingen i Sverige av gruppen assyrier/syrianer.

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

Utlänningslagen
m. m.

Det talas om att det förekommer något slags diskriminering och att man inte respekterar deras flyktingstatus. Det är så att även assyrier/syrianer som vill stanna i Sverige behandlas individuellt – deras situation prövas från fall till fall. Om de anför flyktingskäl för att de vill stanna i Sverige, prövas också det från fall till fall. Det är precis samma regler som gäller för dem när deras flyktingstatus prövas som för alla andra. Precis samma skäl för att få stanna i Sverige som flyktingar som gäller för andra grupper gäller också för dem. Det förekommer alltså ingen som helst skillnad i den principiella behandlingen av assyrier/syrianer när det gäller just frågan om de är politiska flyktingar i Genèvekonventionens mening.

Skillnaden ligger i en prövning om de skall få stanna av s. k. humanitära skäl. Det finns ingen ovillkorlig rätt att få stanna i Sverige av humanitära skäl. Vad som då gäller är att de får stanna i Sverige om det inte finns särskilda skäl emot. Därvid har det alltså sagts att man i och för sig kan anföra humanitära skäl för alla de assyrisk/syrianska invandrare som vill stanna i Sverige. Men det finns särskilda skäl emot att de allihopa skall få stanna, nämligen att vi inte har förutsättningar att ta hand om dem. Det är alltså den bedömning som har gjorts, och den är, skulle jag vilja säga, gjord helt enligt regelboken. De får stanna i den utsträckning som vi kan ta emot dem. Det är precis det som står i utlänningslagen när det gäller grupper eller människor som återoppar humanitära skäl. Det finns således ingen diskriminering av assyrier/syrianer när det gäller bedömningen av huruvida de kan betraktas som konventionsflyktingar.

Alexander Chrisopoulos menade att det råder ett visumtvång för turkiska medborgare som vill invandra till Sverige. Det kan man i och för sig tycka. Jag vill bara konstatera att detta inte är något specifikt för Turkiet, utan visumtvång råder även i fråga om andra länder. Det finns en lång rad länder som vi svenskar måste ha visum till om vi vill besöka dem. Visum är alltså något som är ganska vanligt förekommande runt om i världen och ingenting som är specifikt för relationen Sverige-Turkiet. Jag tycker inte att man kan betrakta det som särskilt anmärkningsvärt.

En annan fråga, där det tydligen också föreligger missförstånd, är återbrytningsrätten. Man får intrycket, när man hör Alexander Chrisopoulos och andra i debatten, att det faktum att återbrytningsrätten slopats innebär att personen mer eller mindre avhänts möjligheten att få nya skäl prövade. Men så är det ju inte. Vad som gäller är att polisen skall avgöra om det föreligger nya skäl. Det är alltså inte så som Alexander Chrisopoulos sade, att det handlar om huruvida polisen behagar återföra ett ärende till invandrarverket. Om det anförts skäl som inte har legat som underlag för tidigare beslut i en viss persons ärende, är polisen däremot skyldig att återförvisa ärendet till invandrarverket.

Det finns alltså inte något utrymme för polisen att göra något slags skälighetsbedömning e. d. Om de skäl som den presumtive invandraren återoppar är nya, skall polisen helt enkelt kolla i handlingarna: Har de här skälen behandlats tidigare? I så fall går det inte att återförvisa ärendet. Men är det skäl som inte har behandlats tidigare i en invandrars ärende, är

polismyndigheten skyldig att återförvisa ärendet till invandrarverket. Sedan kan det gå hela vägen upp till regeringen. Detta gör att jag hävdar att det även med borttagen återbrytningsrätt finns en betydande rättstrygghet. Har man nya skäl, får man sitt ärende prövat på nytt.

Jag vill naturligtvis avvisa påståendet att regeringen är ute efter att försvåra för flyktingarna att komma till Sverige. Flyktingar i Genèvekonventionens mening har en ovillkorlig rätt att komma till Sverige, och den rätten har ingen ifrågasatt. Det är helt klart att om någon organisatorisk ändring av prövningen genomförs, kommer man att se till att en hög grad av rättssäkerhet i alla fall tillgodoses. Men vad det rör sig om är naturligtvis att hitta så smidiga och framför allt så snabba vägar som möjligt, så att man undviker de för långa väntetider som vi har i dag. Det är detta som invandrarutredningen kommer att få se på.

När det gäller Lahja Exners anförande kan jag konstatera att det inte råder några stora åsiktsskillnader oss emellan. I fråga om behandlingen av barn i utvisningsärenden tror jag att vi har precis samma uppfattning. Invandrarministern har också mycket klart markerat sin uppfattning. Vi hoppas att en lösning snabbt skall komma till stånd. De meningsskiljaktigheter som rådde 1980 angående utvisningsrätten kanske vi inte behöver ta upp nu igen. F. ö. har jag ju delvis berört dem i debatten med Allan Ekström.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i sin helhet.

Anf. 93 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Jag skall börja med återbrytningsrätten. Pär Granstedt sade att polisen visst kan ompröva ett fall, om nya aspekter har tillkommit. Men om det i det land varifrån flyktingen kommit har skett en ändring av den politiska situationen som kräver en politisk bedömning, har alltså regeringen inga möjligheter att ompröva beslutet. Då överlämnar man alltså till polismyndigheten att på politiska grunder göra en bedömning och därefter fatta beslut av politisk karaktär, ett beslut som borde fattas av regeringen.

Fru talman! Jag vill fästa utskottsledamöternas och regeringens uppmärksamhet på de faktiska förhållandena i dag. Det är ett för regeringen löjeväckande och pinsamt förhållande. Gång på gång tvingas regeringen ompröva tidigare fattade beslut om avvisning, efter det att fallen har kommit till allmänhetens kännedom med hjälp av massmedia. Det är ett förhållande som vittnar om att den allmänna rättsuppfattningen inte sammanfaller med vare sig utlänningslagstiftningen eller – och framför allt – med den praxis som tillämpas i dag på det här området. Man kan dra slutsatsen att flyktingansökningarnas rättvisa och allsidiga behandling är avhängig av den uppmärksamhet som massmedia kan väcka. Vidare kan man dra den slutsatsen att regeringen antingen grundat sina ställningstaganden när det gäller avvisning på summariska, felaktiga eller bristfälliga bedömningar, eller också kännetecknas den tillämpade praxisen av en restriktivitet som inte har täckning i lagstiftningen och som tjänar helt andra syften än att garantera en rättvis

behandling av asylsökande. I vilket fall som helst är situationen i dag pinsam för regeringen och undergräver tilltron till vår rättssäkerhet.

Anf. 94 ALLAN EKSTRÖM (m):

Fru talman! Pär Granstedts understrykande av att lagen bara gällt en kortare tid – ett påpekande som i och för sig är riktigt – har ingen större bärkraft. Det var detta som jag ville visa med mitt anförande och de rättsfall av högsta domstolen som jag redogjorde för. Kursen för rättstillämpningen har utstakats, och den uttagna kursen bör förhoppningsvis vara densamma oavsett hur många distansminuter man tillryggalägger, för att nu använda seglarspråk. En hänvisning till tidsfaktorn är, enligt min mening, följaktligen inget särskilt starkt argument.

Anf. 95 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Får jag först säga till Allan Ekström att jag kanske tycker att det är litet slarvigt av en jurist att med åberopande av ett par rättsfall hävda att kursen nu har blivit utlagd. Allan Ekström vet naturligtvis mycket bättre än jag att varje rättsfall i sig är unikt och att det finns en lång rad olika faktorer som ligger bakom domstolens bedömning. Jag har inte förutsättningar att bedöma alla faktorer som kan ha funnits i de här rättsfallen, men jag tror alltså inte att man kan göra det så enkelt för sig som att säga att bara därför att högsta domstolen har dömt på det här sättet har det blivit prejudikat för i stort sett alla kommande fall.

Sedan till Alexander Chrisopoulos. Jag tycker att det verkar som om Alexander Chrisopoulos låter massmedia litet väl mycket färga uppfattningen. Det är nämligen inte så, att det enbart är fall som uppmärksammats av massmedia som på nytt har prövats av invandrarverket. Det råkar emellertid vara de fall som vi, som står utanför processen, känner bäst till. Men föreställningen att det bara är via Expressen och Aftonbladet som ett ärende kan återförvisas till invandrarverket är naturligtvis helt felaktig. Det är inte heller förekomsten av tidningsartiklar som avgör om ett ärende kommer tillbaka till invandrarverket.

Avgörande är just om det finns nya skäl att åberopa. Jag vet att i ett par aktuella fall har den sökande just inför utvisningens verkställande återkommit med nya uppgifter om sin egen position, t. ex om sin aktivitet i det land som vederbörande kommer ifrån. Det är detta som är avgörande för om ärendet skall prövas på nytt och om det skall bli en ny utgång.

Alexander Chrisopoulos sade att om det har skett en politisk förändring i landet är det en politisk prövning som skall göras. Den prövning som skall göras är huruvida förhållandena i landet har ändrats så att vederbörande riskerar att bli förföljd. Det är i och för sig ingen politisk prövning utan en prövning av den rättssituation som en viss person kan hamna i. Jag tror att polisen utan vidare kan bedöma om det har skett förändringar i det land som sökanden kommer ifrån, men sedan är det inte polisens sak att avgöra om de förändringarna är av den arten att vederbörande bör få stanna här i landet. Polisen skall bara konstatera att situationen inte är densamma, att det finns

nya skäl i målet jämfört med när det tidigare prövades. Om polisen gör den bedömningen, är den sedan skyldig att överlämna ärendet till invandrarverket, och sedan är det invandrarverket och i sista hand regeringen som skall pröva om förändringarna är av den arten att personen bör få stanna. Även i det exempel som Alexander Chrisopoulos tog upp kan jag alltså inte se annat än att polisen, om förändringarna verkligen är påtagliga, är skyldig att överlämna ärendet till invandrarverket för ny prövning.

Talet om att det skulle vara fråga om en pinsam hantering som stämmer illa med svensk rättsuppfattning tror jag baseras på att Alexander Chrisopoulos uppfattning om denna hantering är alltför färgad av flitig läsning av kvällstidningar och flitigt tittande på TV. Det skulle kanske vara en god idé att studera invandrarverkets faktiska verksamhet och de ärenden som går genom invandrarverket. Då får man en mer realistisk bild av verkligheten.

Anf. 96 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Bedömningen av om den politiska situationen i det land som flyktingen kommer ifrån har ändrats så att en annan behandling av ärendet är befogad måste vara politisk. Men jag tänker inte uppehålla mig vidare vid detta – jag måste försöka bevisa att den nya lagstiftningen har ett visst syfte.

Visumtvånget för turkiska medborgare är visserligen inte unikt, men det hindrar alla de turkiska medborgare som kunde tänka sig att söka politisk asyl i Sverige från att göra det.

En annan punkt som jag vill ta upp är anknytningsinvandringen. Jag skulle vilja se den rättsliga instans i Sverige, den domstol i Sverige, som kunde acceptera skilsmässa som ett bevis på att äktenskapet är ett skenäktenskap. Men det gör alltså utlänningslagen. Jag anser att detta är skamligt.

På punkt efter punkt ser man att den här lagstiftningen har ett bestämt syfte, nämligen dels att avskräcka utländska medborgare från att söka politisk asyl i Sverige, dels att få en så minimal invandring som möjligt utan hänsyn till invandrarnas rättssäkerhet.

Anf. 97 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Som något slags bevis för att vi försöker hindra folk att få asyl i Sverige tycker jag att de här två exemplen var utomordentligt illa valda.

Att visumtvånget skulle hindra turkiska medborgare att söka asyl i Sverige är fullständigt barockt. Man hindras inte att få asyl i Sverige för att man inte har visum. Man kan åka till Sverige utan att ha visum. Kommer man till en svensk gränspost, till en flygplats eller något sådant, och begär politisk asyl, kastas man inte ut för att man inte har visum. Jag förstår inte alls vad detta skulle ha med politiskt flyktingskap att göra.

Detsamma gäller skilsmässa. Det är ju inte så att man kastas ut ur Sverige på grund av skilsmässa om man har politiskt flyktingskap. Detta med skilsmässa kommer in i ett helt annat sammanhang, nämligen när man har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av äktenskap. Om själva

äktenskapet är grunden för att man har rätt att vistas i Sverige och äktenskapet upplöses, då bortfaller grunden för att man skall få vistas i Sverige. Då får man alltså inte stanna kvar, om man inte kan åberopa andra skäl. Om man i det läget kan åberopa politiskt flyktingskap, så får ju det prövas. En skilsmässa kan alltså inte leda till att en politisk flykting förhindras att stanna i Sverige.

Jag tycker att om Alexander Chrisopoulos skall försöka göra gällande att den svenska regeringen vill försvåra för flyktingar att komma till och stanna i Sverige, då måste han hitta något slags argument som har någonting med saken att göra.

Anf. 98 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! När det gäller de turkiska medborgarnas möjligheter att komma till Sverige utan visum får jag upplysa Pär Granstedt om att man inte ens kan köpa flygbiljett från Turkiet om man inte har visum. Det borde Pär Granstedt vara medveten om.

Nu skall vi inte blanda ihop anknytningsinvandring och flyktinginvandring – det är alltså två skilda saker. Den svenska lagstiftning som reglerar anknytningsinvandring säger att en utländsk medborgare som skall vistas hos eller sammanbo med en svensk medborgare – eller med en person som har rätt att vistas i landet – skall få provisoriskt uppehålls- och arbetstillstånd som skall förnyas var sjätte månad. Om äktenskapet upplöses inom två år – det står också att två år inte bör ses som en gräns utan som en allmän riktning – skall den utländska medborgaren avvisas. Det sker inte på grund av det argument som Pär Granstedt framhåller – att den utländske medborgaren inte vidare har anknytning till landet – utan för att detta uppfattas som bevis för att äktenskapet har varit ett skenäktenskap. Invandrarministern har givit denna motivering upprepade gånger här i kammaren, både i interpellationsdebatter och i andra sammanhang.

Nu måste vi fråga: Vilken motivering skall vi tro på? Skall vi tro på Pär Granstedts motivering, eller skall vi tro på den motivering som invandrarministern har angivit? Jag föredrar för min del att uppfatta invandrarministern som mer auktoritativ i detta ärende. Därför kan jag bara uppfatta Pär Granstedts motivering som en i hast tillkommen motivering för att ursäktas en rådande situation.

Jag vill säga till Pär Granstedt: Jag skulle vilja se er behandla svenska medborgare på samma sätt. Jag skulle vilja se er behandla svenska medborgares skilsmässa som ett bevis för att äktenskapet har varit ett skenäktenskap. Men så kan ni göra så länge det är fråga om en utländsk medborgare, som ni syftar till att avvisa från landet så fort som möjligt, oavsett de dramatiska förhållanden som ett sådant beslut kan innebära.

Anf. 99 LAIJA EXNER (s):

Fru talman! Låt mig för klarhetens skull repetera något av vad som sades och skrevs av utskottet 1980, när man behandlade den nuvarande utlänningslagen. Då sade vi från utskottets sida att när det gäller kvinnor som förlorar

sin anknytning till Sverige på grund av sprucket äktenskap eller avbrutet sammanboende, så är det naturligtvis mycket viktigt – och det gäller lika mycket i dag som när vi påpekade det på våren 1980 – att utvisning inte får ske utan noggrann prövning. Förekomsten av barn i familjen och de kulturella skillnader som kan finnas mellan kvinnans hemland och Sverige – alltså hur man betraktar en skilsmässa i kvinnans hemland – måste beaktas vid en sådan prövning.

Anf. 100 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Låt mig bara för klarhetens skull påpeka att det inte var jag som blandade ihop anknytningsinvandring och flyktinginvandring. Det var Alexander Chrisopoulos som tog upp det förhållandet att när ett äktenskap upplöses så upphör också rätten att stanna i Sverige som ett exempel på den flyktingfientliga politik regeringen skulle föra. Jag hävdar alltså fortfarande att den här regeringen inte för någon flyktingfientlig politik utan garanterar alla politiska flyktingar rätten att stanna i Sverige. Jag tycker att den praktiska erfarenheten mycket eftertryckligt visar att så är fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (diskrimineringen av turkassyrier m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 16 för motion 1980/81:1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 (lokalkontor i Stockholm för FN:s flyktingkommissariat)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 17 för motion 1980/81:1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (ändringar i utlänningslagen i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för motion 1980/81:1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1981/82:8 om granskning av den årliga redogörelsen för tillämpningen av terroristlagstiftningen (skr. 1981/82:46)

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
25 november 1981

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:5 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1981/82:30).

*Transportstöd för
Norrland, m. m.*

Anf. 101 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Som ett led i de regionalpolitiska strävandena att utveckla näringslivet i Norrland och övriga delar av det allmänna stödområdet införde den socialdemokratiska regeringen år 1971 ett transportstöd. Den ansåg att det var en angelägen regionalpolitisk uppgift att i olika hänseenden ge näringslivet i Norrland och angränsande delar av stödområdet möjligheter att driva sin verksamhet under förutsättningar som var mer likartade dem som gällde för näringslivet i andra delar av landet. Detta skulle också gälla på transportområdet.

Under årens lopp har transportstödet utvidgats i olika avseenden. Detta skapade till slut ett mycket svåröverskådligt och byråkratiskt system, t. ex. för beräkning av stödet. Med anledning av bl. a. krav från oss socialdemokrater fick transportrådet regeringens uppdrag att ytterligare belysa transportstödssystemets effekter och även undersöka möjligheterna till en förenklad administration. Detta resulterade också i en rapport, benämnd Transportstödet – ett sätt att göra Sverige rundare. Den utvärdering som transportrådet har gjort visar också att transportstödet av företagare i Norrland anses som en mycket viktig förutsättning för fortsatt industriell verksamhet.

Av undersökningarna framgår också att företagen inom stödområdet för likartade produkter har väsentligt högre transportkostnader än vad som gäller för landet som helhet. För de stödberättigade varorna är t. ex. de köpta transporttjänsternas andel av de totala kostnaderna drygt 100 % högre i Norrbottens län än för landets företag i genomsnitt. Därför är det givetvis viktigt att sänka transportkostnaderna för att kunna likställa företagen i stödområdet med andra företag. För att skapa en långsiktig stabil sysselsättning inom stödområdet behövs alltså ett selektivt transportstöd som ett verksamt medel för att nå detta mål.

Fru talman! Med hänsyn till vad jag nu har anfört vill jag starkt vända mig emot propositionsförslaget, som innebär att transportstödet kommer att minska mycket kraftigt. Det föreslås nu att stödet skall minska med mer än 50 milj. kr. Det innebär att det nuvarande stödet minskar med mer än en tredjedel. Detta föreslås i ett läge då man inom stödområdet har en – jag överdriver inte om jag säger fruktansvärt stor – arbetslöshet. I Norrbotten ligger den på närmare 8 %. Om man jämför med riket i övrigt, där arbetslösheten också är stor, finner man att den där ligger på ca 3 %. I Norrbotten är arbetslösheten alltså närmare tre gånger så stor som för riket i dess helhet.

Det transportstöd som vi nu har kan betraktas som en liten regionalpolitisk insats i förhållande till andra stödformer, men det är en insats med mycket stor verkan. Att som nu föreslås dels ta bort stödet till järn- och

stålprodukter, dels lämna vissa sågverk längs Norrlandskusten helt åt deras öde, dels och sist men inte minst, genomgående minska stödet så kraftigt är enligt mitt förmenande en samhällsekonomiskt dyr operation, som får klara negativa sysselsättningseffekter för en region som är i utomordentligt starkt behov av stimulans för en bibehållen och helst ökad sysselsättning. Detta förslag kan vi socialdemokrater *aldrig* acceptera.

Genomförs förslaget, innebär det – det är jag helt övertygad om – att många företag, främst i övre Norrland, som för sin existens är helt beroende av detta transportstöd och av att inga försämringar genomförs, kommer att få slå igen sin verksamhet, med ytterligare arbetslöshet som följd.

Efter detta, fru talman, skall jag något kommentera de reservationer som vi socialdemokrater har fogat vid betänkandet. Den första reservationen gäller stödet till sågade trävaror, där det nu i propositionen föreslås att stödet ej längre skall utgå för trävaror i kustregionerna och vissa inlandskommuner i stödområdets södra del. Vi kan för vår del acceptera att detta tas bort för de stora sågverken utefter Norrlandskusten, eftersom dessa i princip inte har sämre konkurrensförutsättningar än sågverken i södra och mellersta Sverige. Det finns dock ett antal sågverk, bl. a. i Norrbottens kustregion, som arbetar under samma förutsättningar som inlandssågverken. De har höga transportkostnader, bl. a. till följd av nödvändigheten att skicka små sändningar. De kan inte få avtalsbundna transporter eller utnyttja billiga sjötransporter. De har ett allmänt dåligt geografiskt läge.

Stora, om inte oöverstigliga problem kan alltså uppstå för dessa företag, om de utesluts från möjligheten att erhålla fortsatt transportstöd. Därför föreslår vi i vår reservation att regeringen vid avgränsningen av de områden för vilka stödet till sågade trävaror skall slopas undantar de sågverk i Norrbottens kustregion som arbetar under samma förutsättningar som inlandssågverken.

Men det kan också finnas sågverk i andra delar av stödområdet som arbetar under samma förutsättningar, och då bör givetvis även de få fortsatt stöd. Därför föreslår vi att regeringen skyndsamt klarlägger om det finns sågverk i övriga delar av stödområdet som kan anses arbeta under samma förhållanden som de inlandssågverk som enligt propositionsförslaget skall få fortsatt stöd och de företag i Norrlands kustregion som berörs i vår motion. I avvaktan på regeringens ställningstagande, som bör redovisas för riksdagen, bör alltså fortsatt transportstöd kunna utgå till de företag som efter en preliminär bedömning kan komma i fråga för fortsatt stöd.

Låt mig konstatera att det finns mindre sågverk med transportkostnader på mellan 100 000 och 200 000 kr. per år – ofta med avstånd över 50 mil – som i dag får transportstöd på mellan 40 000 och 70 000 kr. Det beloppet kan vara helt avgörande för om företaget skall kunna fortsätta sin verksamhet eller inte. Skulle vi följa regeringsförslaget, finns det sågverk efter Norrlandskusten som relativt omgående skulle tvingas upphöra med sin verksamhet, om inte fortsatt transportstöd skulle komma att utgå.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1.

I reservation 2 kräver vi att uttransportstödet för järn- och stålprodukter

även fortsättningsvis skall utgå. Även här har transportstödet stor betydelse för konkurrensförhållandena mellan järn- och stalverken i Norrbotten och Mellansverige. Jag skall nu inte närmare kommentera detta krav, eftersom Sten-Ove Sundström senare i debatten mer ingående kommer att redogöra för vårt standpunktstagande i detta avseende. Men jag vill ändå redan nu yrka bifall till reservation 2.

Jag går därför över till reservation 3, som gäller transportstödet geografiska avgränsning och bidragsstorleken.

Ett av de främsta skälen till att transportrådet fick i uppdrag att se över transportstödet var just behovet av förenklade bidragsregler. Transportrådet har också i sin utvärdering föreslagit flera förenklingar, som vi ansluter oss till.

Ett borttagande av differentierade procentsatser är en viktig del. Dels blir transportstödet väsentligt enklare att hantera, dels blir det mera lätt att förstå. Ett företag som i södra eller mellersta Sverige skickar upp en vara till stödområdet behöver inte hålla reda på hur lång sträckan är och försöka differentiera med hänsyn till olika avståndsgrupper. Ett företag uppe i Norrland behöver på motsvarande sätt, när det skickar varor till övriga delar av landet, inte särredovisa med hänsyn till olika avståndsgrupper. Var och en kan mycket lätt förstå vad detta betyder. Här behöver man bara summera ihop transportkostnaderna för de olika enhetliga varugrupperna, och därmed får man med en enkel multiplicering fram vad som kan erhållas i bidrag.

Därför är det mycket anmärkningsvärt att kommunikationsministern helt frångår detta förslag och i stället föreslår ett svåröverskådligt och krångligt system med fem transportstödszoner indelade i olika avståndsklasser, som innebär att de problem som transportrådet pekat på i allt väsentligt kommer att kvarstå. Kommunikationsministern bibehåller alltså ett byråkratiskt system som han själv har föreslagit transportrådet att avskaffa.

Men propositionens förslag till zonindelning och bidragsatser innebär också att stödet skärs ned med mer än 20 miljoner i förhållande till både nuvarande system och transportrådets förslag. En sådan kraftig begränsning av stödet till de regioner det är fråga om kan vi, som jag tidigare har sagt, inte på något sätt acceptera i ett läge där sysselsättningssituationen är så fruktansvärd som i dessa trakter.

För vår del tillstyrker vi alltså transportrådets förslag i vad det avser zonindelning och bidragsstorlekar, med den modifieringen att bidrag med 50 % skall utgå för transporter över 700 km till företag i inlandskommunerna i Norrbottens och Västerbottens län samt Strömsunds kommun i Jämtlands län, dvs. samma kommuner som ingår i transportstödszon 5 i regeringsförslaget.

Detta innebär alltså att vi föreslår att fraktstöd lämnas med följande procentandelar för de olika delarna av stödområdet vid transporter över 250 km:

Inlandskommunerna i Norrbottens och Västerbottens län samt Strömsunds kommun vid transporter över 700 km – 50 %.

Norrbottnens, Västerbottnens och Jämtlands län i övrigt – 35 %.

Västernorrlands län – 25 %.

Övriga delar av stödområdet som nu har transportstöd – 15 %.

Med detta vill jag, fru talman, också yrka bifall till reservation 3.

Låt mig avslutningsvis konstatera att transportstödet är ett mycket effektivt regionalpolitiskt medel. Detta har även transportrådet kommit fram till i sin utredning. Därför är det för oss socialdemokrater helt omöjligt att acceptera de mycket kraftiga försämringar som regeringen nu föreslår, allra helst mot bakgrund av den mycket besvärliga sysselsättningssituation som föreligger i det här området.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

15 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:131 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:51 om vissa läromedelsfrågor

1981/82:132 av *Gösta Bohman m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:61 om kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB

16 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 25 november

1981/82:89 av *Åke Gustavsson (s)* till industriministern om verksamheten vid Munksjö AB:s virkesfabrik i Vaggeryd:

Vaggeryds kommun har drabbats hårt av drastiska nedskärningar av personalstyrkan inom Munksjökoncernen. Till de mest kända förändringarna hör nedläggningarna av sågen i Hok och virkesfabriken i Vaggeryd.

Virkesfabriken, som är en nyuppförd och rationell anläggning, ligger sedan mer än ett år tillbaka "i malpåse". Detta är ur såväl nationalekonomisk synpunkt som ur sysselsättningssynpunkt ett stort slöseri med mänskliga och ekonomiska resurser.

Munksjökoncernen brottas f. n. med mycket allvarliga ekonomiska problem. Det är nödvändigt att rädda jobben för de anställda. De lever i dag i total ovisshet om framtiden. De fackliga organisationerna har också engagerat sig mycket kraftfullt för jobben.

Även om de fackliga organisationerna lyckas i sitt arbete med att rädda jobben inom koncernen som helhet kvarstår allvarliga problem, som kan

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

*Meddelande om
interpellationer*

*Meddelande om
interpellationer*

utgöra ett hot mot sysselsättningen i Vaggeryd. Nedläggningen av sågen i Hok och virkesfabriken i Vaggeryd har redan medverkat till att arbetslösheten är mycket hög i Vaggeryd. F. n. går det 20 arbetssökande på varje ledigt jobb.

I Vaggeryd är Munksjö den helt dominerande industrin. Omkring 1 000 människor är direkt beroende av sulfatfabriken för sin försörjning. En nedläggning av fabriken eller neddragning av kapaciteten skulle få mycket allvarliga följder för människorna i Vaggeryd.

De berörda bankerna och aktieägarna måste inse sitt ansvar i denna allvarliga situation och acceptera ett ackord resp. mycket kraftig nedskrivning av aktierna. Men samhället kan aldrig komma ifrån sitt ansvar för sysselsättningen. De anställda får inte bli någon sorts brickor i det ekonomiska spel på hög nivå som nu pågår om Munksjö. De är människor, som har rätt till arbete.

Därför vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vilka åtgärder har statsrådet vidtagit och vilka åtgärder kommer statsrådet att vidta för att förhindra att ytterligare arbetstillfällen går förlorade för de anställda inom Munksjökoncernen i Vaggeryd?

2. Vilka åtgärder kommer statsrådet att vidta för att virkesfabriken i Vaggeryd kan återuppta produktionen?

1981/82:90 av *Ingegerd Elm* (s) till industriministern om verksamheten vid Munksjö AB i Jönköping:

I Jönköpings kommun har 2 000 arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin försvunnit de senaste tio åren. Hittills har sysselsättningen ändå varit förhållandevis god inom kommunen, främst därför att människorna kunnat beredas arbete inom den offentliga sektorn.

Samtidigt som såväl kommun som landsting nu tvingas skära ned sina verksamheter har uppsägningar och varsel ökat i så stor omfattning, att arbetslösheten är mycket oroande även i Jönköpings kommun. Månadsskiftet oktober–november 1981 fanns det 1 914 anmälda arbetslösa hos arbetsförmedlingen. Samtidigt fanns det 27 lediga arbeten inom tillverkningsindustrin.

Munksjökoncernen har f. n. mycket allvarliga ekonomiska problem. I dag lever de anställda i total ovisshet om framtiden. De fackliga organisationerna inom koncernen har därför engagerat sig mycket kraftfullt för sina arbeten. Det är nödvändigt att klara arbetena för de anställda inom Munksjö.

Även om fackföreningarna lyckas i sitt arbete med att rädda sysselsättningen inom koncernen kvarstår problem, som kan utgöra ett allvarligt hot mot de anställda hos Munksjö AB i Jönköping.

I Jönköping är Munksjö en av de största industrierna och den enda av de stora industrierna som fortfarande har huvudkontor i kommunen. Omkring 2 500 människor är beroende av Munksjö AB:s fabrik för sin försörjning. En nedläggning eller ytterligare neddragning av kapaciteten skulle få mycket allvarliga följder för människorna i Jönköping.

Självklart har samhället ett ansvar för sysselsättningen också i Jönköping. Men det är lika självklart att de berörda bankerna och aktieägarna måste ta sitt ansvar i denna allvarliga situation.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om att till industriministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har statsrådet vidtagit och vilka åtgärder kommer att vidtas för att förhindra att ytterligare arbetstillfällen går förlorade för de anställda hos Munksjö AB i Jönköping?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 25 november

1981/82:131 av *Hilding Johansson* (s) till arbetsmarknadsministern om tidpunkten för uppförande av ny administrationsbyggnad för Trollhätte Kraftverk:

Statens vattenfallsverk har projekterat en ny administrationsbyggnad för Trollhätte Kraftverk.

När kan man vänta att regeringen ger byggstart för projektet?

1981/82:132 av *Hadur Cars* (fp) till statsrådet *Karin Andersson* om iranska medborgares rätt att kvarstanna i Sverige:

Enligt uppgifter i pressen har regeringen i Iran uppdragit åt sina ambassader att rapportera sådana iranska medborgare som ställt sig kritiska till Khomeiniregimen. Ambassaderna skulle vidare ha instruerats att inte förlänga passen för sådana personer. Syftet härmed skulle vara att tvinga dessa att återvända till Iran.

Kan statsrådet försäkra, att ingen i Sverige bosatt iranier av nämnda eller därmed sammanhängande skäl - exempelvis uteblivna studiebidrag från hemlandet - mot sin vilja skall tvingas återvända till Iran?

1981/82:133 av *Ove Karlsson* (s) till industriministern om sysselsättningen i Idre kommun:

Fredagen den 20 november blev för invånarna i Idre i nordligaste delen av Dalarna en mycket dyster dag. Då kom, som kommunalrådet Hans Martinsson uttryckte det i en tidningsintervju, "dräpslaget för oss". Bolidenbolagets blygruvor i Vassbo och Guttusjön skulle läggas ner. De bägge gruvorna sysselsätter ca 75 man. För en kommun som Älvdalen med ca 8 400 invånare och kommundelen Idre med ca 1 400 invånare är givetvis beskedet om stängningen av arbetsplatser med 75 anställda ett hårt slag. Görs inget från statsmakternas sida för att värna om sysselsättningen, blir

Nr 35

Onsdagen den
25 november 1981

*Meddelande om
frågor*

Idre helt beroende av turismen och ett antal långpendlare. På sikt riskeras då en utarmning av bygden.

Vilka initiativ avser industriministern vidta för att skaffa ny sysselsättning till Idre, om de av Boliden Mineral aviserade planerna förverkligas?

1981/82:134 av *Margot Håkansson* (fp) till försvarsministern om underhållet av marinens fartyg:

Med anledning av de utredningar som lagts fram angående underhåll av marinens fartyg vill jag ställa följande frågor:

1. Hur blir underhållssäkerheten i södra regionen för marinens fartyg om man ej får behålla nuvarande kapacitet på underhållssidan vid Karlskronavarvet?

2. Bör Karlskronavarvet av försvarspolitiska och regionalpolitiska skäl i stället kunna överta större delen av det marina underhållet och Muskövarvet behållas på låg beredskapsnivå?

18 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert